TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

PÕLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMINE VIRUMAAL (1944 — 1950)

DIPLOMITÖÖ

inv. nr. 1622
NSVL ajaloo kat.

Töö teostaja: RICHARD KEER
ajaloo-keeleteaduskonna
ajaloo osakonna VI kursuse
mittestatsionaarne üliõpilane.

Diplomitöö juhendaja:
vanemõpetaja M. LÕHMUS.

Juhen kaitsmele.
8. V 1961. a. M. Lõhmus.

TARTU, 1961.

S i s s e j u h a t u s

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja nõukogude valitsus, teostades partei XXI kongressi poolt väljatöötatud poliitikat, mis on suunatud NSV Liidu võimsuse edasisele tugevdamisele, nõukogude rahva materiaalse ja kultuurilise heaolu tõstmisele, hoolitseb järjekindlalt rasketööstuse kui riigi tööstusliku baasi arendamise eest. Tuginedes rasketööstuse edusammudele osutab meie kommunistlik partei käesoleval ajal ülisuurt tähelepanu sotsialistliku põllumajanduse edasiarendamisele, elanikkonna täielikumale varustamisele vajalike toidu- ja tarbeainetega.

Viimastel aastatel on meil saanud reegliks korraldada regulaarselt partei Keskkomitee pleenumeid, et arutada põllumajanduse arendamise ning rahva heaolu pideva tõstmise probleeme.

NLKP Keskkomitee 1953.aasta septembripleenumi, 1959.aasta detsembri- ja 1961.aasta jaanuaripleenumi otsused on eredaks tõendiks meie kommunistliku partei hoolitsusest sotsialistliku põllumajanduse edasiarendamise eest.

"Nõukogude Liit on praegu uuel ajaloolise arengu etapil - kommunistliku ühiskonna laiahaardelise

ehitamise etapil. Meie maal on praegu nii võimas tööstus, nii võimas riigikaitse, et ta võib tööstuse edasiarendamist ja riigikaitse tugevdamist kahjustamata eraldada rohkem summasid põllumajanduse arendamiseks, rahvatarbekaupade tootmise suurendamiseks, nõukogude rahva heaolu edasiseks parandamiseks,"[1]. lausus seltsimees N.S. Hruštšov NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumil.

Meie maa kolhoositalurahvas ja sovhoositöölised võtsid suure vaimustusega vastu NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsused ning rakendavad kogu oma jõu ning energia nende väga tähtsate otsuste elluviimiseks, mis näevad ette, et "...elanikkonna kasvav nõudmine toiduainete ja rahvatarbekaupade järele leiaks täielikku rahuldamist, et tootmine ennetaks alati nõudmist."[2].

Ühises Nõukogude Liidu rahvaste sõbralikus peres võitleb ka Nõukogude Eesti kolhoositalurahvas, sovhoosi- ja kõik põllumajandusalal töötajad vabariigi põllumajanduse kiire arendamise eest.

Nõukogude võimu aastail on tundmatuseni muutunud Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi ilme.

Endisest killustatud, tehnikaga halvasti varustatud väiketalumajandusega ja nõrgalt arenenud

---

1. N.S.Hruštšov, "Rahva heaolu tõstmine ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Kõne NLKP Keskkomitee pleenumil 17.jaanuaril 1961.a., Tallinn 1961., lk. lo.
2. - s a m a s -, lk. 8.

tööstusega maast, mis kodanliku diktatuuri perioodil kujutas endast imperialistlike läänеriikide agraar- ja tooraineripatsit, on Nõukogude Eesti muutunud kõrgelt arenenud tööstusega ja sotsialistliku suurpõllumajandusega vabariigiks.

Üheks tähtsamaks saavutuseks sotsialismi ülesehitamisel Eesti NSV-s oli killustatud väiketalumajanduse üleviimine kaasaegse tehnikaga ja eesrindliku põllumajandusteadusega kollektiivse suurmajanduse rööbastele.

Kolhoosikorra võit Eesti NSV-s tõestas veel kord Lenini kooperatsiooniplaani õigsust, mis määrab kindlaks ainsa võimaliku ja otstarbekohase tee põllumajanduse sotsialistlikuks ümberkujundamiseks nendes maades, kus põllumajanduses on olemas enam või vähem rohkearvuline väikeste ja keskmiste tootjate klass.

Kinnitades proletariaadi diktatuuri tingimustes kehtivaid väiketalumajanduse arenemise üldisi seaduspärasusi, näitas põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine meie vabariigis ühtlasi neid iseärasusi, mis esinesid Eesti NSV-s põllumajanduse kollektiviseerimise objektiivse vajaduse elluviimisel.

Käesolevas diplomitöös käsitletakse Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimise üldisel taustal eelduste loomist kollektiviseerimiseks ja leninliku

kooperatsiooniplaani elluviimist vabariigi ühes osas ja nimelt endisel Virumaal aastail 1944 - 1950.

Diplomitöös on püütud valgustada Virumaa põllumajanduse kollektiviseerimise ajalugu Nõukogude Eesti sotsialistliku kollektiivse põllumajanduse loomise ja üldiste marksistlik - leninliku kollektiviseerimisteooria seisukohtade valguses.

Püstitatud ülesande lahendamine oli mõnevõrra raskendatud seetõttu, et seni puuduvad avaldatud terviklikud tööd vabariigi üksikute maakondade kollektiviseerimise kohta. Põhjalikku, üksikasjalikku ja terviklikku käsitlust eraldi uurimisobjektina selles küsimuses pole senini veel leidnud ükski vabariigi maakond või rajoon.

Lisaks sellele ei õnnestunud uurimistöö käigus leida ammendavaid materjale, mis käsitleksid üksikute põllumajandusühistute tööd; enamus initsiatiivgruppide ja kolhooside loomise materjale on mitmesugustel põhjustel kaduma läinud.

Seega antud töö ei pretenteeri Virumaa põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamisega seotud küsimuste kogu kompleksi täielikule valgustamisele, Virumaa kollektiviseerimise arenemise üksikasjalikule ja terviklikule analüüsile, sest see nõuaks tunduvalt suuremat ja ulatuslikumat uurimistööd.

Diplomitöö eesmärgiks on, esiteks, näidata, kuidas on rakendatud individuaalse väike- ja kesktootmise sotsialistliku ümberkujundamise üldise seaduspärasusi Virumaa konkreetsetes tingimustes, teiseks, selgitada Virumaal võitnud kolhoosikorra sotsiaalset ja majanduslikku tähtsust, kolmandaks, analüüsida mõningaid kollektiviseerimisel esinenud puudusi ja vigu Virumaal.

Nii nagu põllumajanduse kollektiviseerimist Nõukogude Eestis ei saa käsitleda lahus marksistlik-leninlikust kollektiviseerimisteooriast ja selle tegelikust elluviimisest NSV Liidus, ei saa seda teha ka Virumaa osas. Seepärast diplomitöö esimeses peatükis leiab käsitlemist kõigepealt marksistlik - leninliku kollektiviseerimisteooria põhiseisukohad, põhialused ja nende ellurakendamine Eesti NSV-s, seoses nende iseärasustega, mis esinesid põllumajanduse kollektiviseerimisel antud ajaloolises olukorras.

Marksistlik-leninlik kollektiviseerimisteooria, NSV Liidu vanemate vennasvabariikide kogemused põllumajanduse kollektiviseerimise osas olid suunanäitajaks Eesti töölisklassile ja töötavale talurahvale, Eestimaa Kommunistlikule Parteile. Selle tõttu rida raskusi, puudusi ja vigu, mis esinesid põllumajanduse kollektiviseerimisel NSV Liidu vanades liidu-

vabariiki des suudeti Nõukogude Eesti põllumajanduse kollektiviseerimisel vältida.

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kuulumine NSV Liidu koosseisu oli asjaoluks, mis kiirendas ja muutis mõnevõrra kergemaks põllumajanduse kollektiviseerimise läbiviimise Eestis.

Diplomitöö teises peatükis vaadeldakse proletariaadi diktatuuri kehtestamist kui põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise peamist tingimust ja nõukogude võimu esimeste agraarabinõude iseloomu 1940 - 1941.aastal, tuuakse andmed saksa fašistliku okupatsiooni määratu suurest kahjust Virumaa põllumajandusele.

Peatüki põhiline osa aga käsitab eelduste loomist põllumajanduse kollektiviseerimiseks Virumaal, alates nõukogude võimuorganite taastamisest 1944.aastal kuni esimeste kolhoosiasutamise initsiatiivgruppide loomiseni. Siin tuuakse iseloomulikud andmed maareformi teostamise kohta, näidatakse klassivõitlust külas ja vigu maareformi läbiviimisel. Peatükis leiab valgustamist masina-traktorijaamade, hobulaenutuspunktide ja sovhooside osa Virumaa põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamisel.

Lenini kooperatsiooniplaani elluviimine eeldab talurahva järk-järgulist kasvatamist kollektivismi vaimus sel teel, et minnakse koopereerimise lihtsama-

telt vormidelt üle koopereerimise keerukamatele vormidele, tootmiskooperatiividele. Põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise ettevalmistamisel kasutasid Virumaa partei- ja nõukogude organid, nagu mujalgi Eesti NSV-s ära vana kodanlus-aegse põllumajandusliku kooperatsiooni aparaadi. Virumaa põllumajanduse kooperatsioonühistute reorganiseerimine sõjajärgsel perioodil, kooperatsiooni tugevdamine väikeste eluvõimetute ühistute kokkuliitmise teel, ühistute juhatustest ja kooperatiividest kulakute ning mittetöötavate elementide väljaajamine - see kõik lõi eeldused varustus- ja turustuskooperatsioonilt üleminekuks tootmiskooperatsioonile, alul tema madalamatele vormidele, siis juba põllumajandusliku artelli vormile.

Põllumajandusliku kooperatsiooni tootmistegevuse intensiivistamine etendas suurt osa Virumaa põllumajanduse massilise kollektiviseerimise ettevalmistamisel. Ühismajapidamised olid sotsialistliku suurtootmise juhtimise kooliks. Nende kaudu tutvusid Virumaa talupojad sotsialistlike töö organiseerimise ja töötasustamise printsiipidega. Ühine töö ühismajapidamistes veenis talupoegi omaenda kogemuste varal, kuivõrd kasulik on üle minna kollektiivsetele tootmisvormidele.

Kolmas peatükk on pühendatud esimeste initsiatiivgruppide ja kolhooside loomisele Virumaal, partei- ja nõukogude organite tegevusele talurahva seas kollektiviseerimisidee propageerimisel, kolhoosikaadri ettevalmistamisele. Peatükis püütakse põgusalt näidata Virumaa esimeste kolhooside majanduslikku tegevust, nende esimesi edusamme tootmise arendamisel.

Peatüki järgnev osa haarab endasse massilise kollektiviseerimisliikumise perioodi /1949. aasta kevade/. Seoses kollektiviseerimisliikumise kasvuga teravneb klassivõitlus külas. Et kulaklikud elemendid avaldasid kolhoosiliikumisele ägedat vastupanu, et nad püüdsid alustada verist terrorit kolhoosiaktivistide, partei- ja nõukogude töötajate vastu, sedá näitavad konkreetsed faktid Virumaa tegelikkusest. Samal ajal põllumajanduse kollektiviseerimine, mis ühelt poolt kutsus esile vajaduse likvideerida kulaklust kui klassi, võimaldas teisalt ka seda poliitikat teostada.

Virumaa kogemused näitavad, et kulakluse kui klassi likvideerimise poliitika aitas kaasa võimsa kolhoosiliikumise arenemisele. Talupojad astusid kolhoosidesse tervete külade ja valdadena, pühkides kulakud oma teelt minema. Kulaklus ekspropriieeriti kolhooside kasuks, likvideeriti kui klass kolhoo-

sikorra enda poolt.

Kulakluse kui klassi likvideerimise alusel teostatud talumajapidamiste üldine kollektiviseerimine kujutas endast sügavat revolutsioonilist pööret Eesti NSV ajaloos, hüpet ühiskonna vanast kvalitatiivsest olekust uude kvalitatiivsesse olekusse. See revolutsiooniline pööre võrdus oma tagajärgedelt 1940. aasta suvel teostatud revolutsioonilise pöördega.

Diplomitöö neljandas peatükis tehakse katset näidata kohalike partei- ja nõukogude organite esimesi samme noorte kolhooside organisatsioonilisel ja majanduslikul kindlustamisel.

Virumaa talurahva massilise kollektiviseerimise käigus tekkisid esmalt väikesed kolhoosid, mis ei võimaldanud kõige ratsionaalsemalt kasutada materiaalseid-ja inimressursse, eriti andis see end tunda kolhoosidesse paigutatavate kapitaalmahutuste suhtes. Enamikus Virumaa kolhoosides ei ületanud rahaline sissetulek 1949. aastal 50.000 rubla. Niisuguste sissetulekute puhul ei saanud juttugi olla mingist ehitustegevusest kolhoosides, ajakohaste mehhaniseeritud loomakasvatusfarmide loomisest, põllumajanduslike masinate soetamisest, maa-

parandustöödest jne. Kolhooside vahendid olid killustatud väikeste objektide vahel. Sellepärast kolhooside organisatsioonilisele ja majanduslikule tugevdamisele aitas tunduvalt kaasa nende ühendamine, mis algas Virumaal, samuti kui mujalgi Eesti NSV-s, 195o. aastal.

Käesoleva diplomitöö kirjutamisel lähtus autor marksismi - leninismi klassikute, esijoones aga V.I. Lenini geniaalsetest teostest. Hinnatavaks juhendiks osutus eriti V.I. Lenini tööd "Kooperatsioonist" ja "Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul". Samuti kasutas autor NLKP ja EKP kongresside ja pleenumite otsuseid, Eesti NSV valitsuse otsuseid.

Põhiliselt on käesolev töö kirjutatud EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi / NLKP Keskkomitee Marksismi - leninismi Instituudi Filiaali/ Parteiarhiivi /EKPA/ dokumentide ja materialide alusel.

Peale EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi Parteiarhiivi on autor töö kirjutamisel kasutanud üksikuid Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riikliku Keskarhii-

vi / ENSV ORRKA / materiale.

Samuti oli autoril tähtsaks allikaks uuritava teema läbitöötamisel EK/b/P Virumaa Komitee ja Virumaa Töörahva Saadikute Nõukogu häälekandjas "Viru Sõna" avaldatud materialid, kus leidus palju faktilisi andmeid maareformi, klassivõitluse jm. küsimuste kohta.

Edasi on käesolevas töös kasutatud selle perioodi vabariiklikku ajakirjandust ning perioodilisi väljaandeid ning trükis ilmunud uurimistöid, nagu V.Matini ja M. Bronšteini "Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused", E.Brandti "Sotsialismi ülesehitamise mõningaid iseärasusi Nõukogude Eestis" jt.

E S I M E N E P E A T Ü K K

Marksistlik-leninlik põllumajanduse kollektiviseerimise teooria, selle elluviimine NSV Liidus ning põllumajanduse kollektiviseerimise mõningaist iseärasustest Eesti NSV-s.

Marksistlik-leninliku teooria elulisust ning õigsust on kinnitanud sotsialistliku maailmamajanduse süsteemi kujunemine ning selle hiilgavad edusammud majanduse ja kultuuri arendamises kõigis sotsialistliku leeri maades. Sotsialismi ülesehitamise praktika NSV Liidus ja rahvademokraatia maades on näidanud, et peale proletariaadi diktatuuri kehtestamist on sotsialistliku revolutsiooni kõige raskemaks ülesandeks väiketalumajapidamiste sotsialistlikule ümberkujundamine ning talurahva sotsialistlikule arenguteele suunamine.

Töölisklassi ja talurahva suhete alused on kindlaks määratud juba K.Marxi ja F.Engelsi poolt. Nad näitasid, et proletariaat, taotledes oma revolutsioonilise võitluse eesmärgina eraomanduslike tootmissuhete purustamist ning tootmisvahendite

ühisomandusel põhinevate ühiskondlike suhete kehtestamist, suhtub erinevalt eraomanduse mitmesuguste vormide ühistamisesse ja nende taga seisvatesse klassidesse. Kui suurkapitalistliku omandi ühiskondlustamine toimub peamiselt selle natsionaliseerimise ja osaliselt ka väljaostu teel / Hiina Rahvavabariik /, siis väiketootjate, talupoegade eraomanduse suhtes ei kasuta võimule tulnud proletariaat kunagi omandi võõrandamise meetodit.

Tööliskласs ei loo majanduse sotsialistlikke vorme põllumajanduslikus tootmises väiketalumajanduse eraomandi ekspropriieerimise teel, sest see teeks kahju tööliskласsi ja talurahva liidule ning ohustaks sellega ühtlasi sotsialismi ülesehitamist.

Tööliskласsi ja talurahva liit on proletariaadi diktatuuri kõrgeimaks põhimõtteks. Sotsialismi ülesehitamisel tugevdab tööliskласs oma liitu talurahvaga niisuguse majanduspoliitika teostamise teel, mis vastab töötavate talupoegade majanduslikele huvidele ja soodustab nende kaasatõmbamist sotsialistlikule ülesehitustööle.

Marksismi aluste rajajad K.Marx ja F.Engels, näidates proletariaadi ajaloolist osa ja põhjendades proletaarse revolutsiooni võitu, esitasid ühtlasi proletariaadi ja talurahva liidu põhiideed,

viidates sellele, et proletariaadi loomulikuks liitlaseks sotsialistlikus revolutsioonis on talurahvas.

K.Marx ja F.Engels jõudsid niisugustele järeldustele kapitalistlike agraarsuhete teadusliku uurimise tulemusel. Kapitalistlikus põllumajanduses töötava talurahva olukord on lootusetu, toimub talurahva põhimassi pidev laostumise ja vaesumise protsess. Töötav talurahvas on määratud viletsusele ja hukkumisele, kuna kapitalistlik suurtootmine tõrjub välja väikekaubatootja, tallab ta puruks ja muljub surnuks, Marxi väljenduse järgi "nagu raudteerong käsikäru". Ainukene väljapääs viletsusest ja laostumisest on proletaarses revolutsioonis. Nii kirjutas K.Marx: "Ainult kapitali hukkumine võib tõsta talupoega, ainult antikapitalistlik, proletaarne valitsus võib teha lõpu tema majanduslikule viletsusele ja ühiskondlikule degradeerimisele."[1.] 1851.aastal kirjutas K.Marx F.Engelsile, et eraomandusliku talumajanduse reform peab kujunema tulevase pöörde "a"-ks ja "o"-ks.[2.]

K.Marx ja F.Engels õpetasid, et seejärel kui on kätte võidetud riigivõim, seisneb ülesanne töötava talurahva suhtes selles, et kaasa tõmmata ta

---

1.K.Marx,F.Engels, Valitud teosed,II k., lk.165.

2. К.Маркс, Ф.Энгельс, Сочинение, т.XXI, стр.249.

sotsialistlikule ülesehitustööle, muuta talupoja eratootmine ühiskondlikuks. See ei ole aga lihtne ülesanne, arvestades, et töötav talurahvas oma sotsiaalselt loomuselt ei ole sotsialistlik. Väiketalupoeg on tootmisvahendite omanikuks ja on seotud oma maatükikesega, hellitab lootust saada suurtalunikuks. Nagu kirjutas F.Engels oma töös "Talurahvaküsimus Prantsusmaal ja Saksamaal", et ".... väiketalupoeg klammerdub oma maalapikesse, nähes sotsiaaldemokraadis, kes kõneleb talle maaomandi üleandmisest kogu ühiskonna kätte, niisama ohtlikku vaenlast, nagu ta näeb seda liigkasuvõtjas ja advokaadis."[1] Kuid nii proletariaati kui ka töötavat talurahvast ekspluateerib kapital. Talurahva ekspluateerimine erineb tööstusproletariaadi ekspluateerimisest ainult vormi poolest.

Püüe vabaneda mõisniku, kulaku ekspluateerimisest lähendabki talurahvast proletariaadile, teeb ta proletariaadi liitlaseks võitluses kapitali võimu kukutamise eest. Seepärast ei tohi väiketalupoegi vägivaldselt eksproprieerida nagu suurmaaomanikke. Vaid ühiskondliku abi osutamisega, eeskuju näitamisega tuleb veenda teda astuma kooperatiivi, teda mitte sundides sellejuures, vaid ainda talle

---

1. К.Маркс, Ф.Энгельс, Избранные произведения в двух томах, Том II, Москва 1949, стр. 401-402.

võimalikult rohkem aega järelemõtlemiseks.

K.Marx ja F.Engels avaldasid põhilisi juhtmõtteid sotsialistliku põllumajanduse organiseerimise kohta. Uutes ajaloolistes tingimustes, proletariaadi diktatuuri ja sotsialistliku ülesehitustöö olukorras, V.I.Lenin, tuginedes Marxi ja Engelsi seisukohtadele ning üldistades nõukogude võimu olemasolu esimeste aastate kogemusi, määras kindlaks konkreetse tee väiketalumajandite arendamiseks suurteks kollektiivseteks majapidamisteks.

Kõik sotsialistlike maade kommunistlikud ja töölisparteid on lähtunud siin V.I.Lenini poolt formuleeritud töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamise vajadusest, kui proletariaadi diktatuuri kindlustamise ning sotsialismi ülesehitamise tagamise peamisest tingimusest.

Proletariaadi diktatuur, varustades sulaseid ning maata ja vähese maaga talupoegi maaga, aitab neil asutada oma majapidamisi mitte selleks, et nende senist olukorda säilitada, vaid selleks, et neile näidata ja et neid nende endi kogemuste varal veenda, et nad väiketalumajandusega viletsusest ei pääse.

Varustada töötavaid talurahva hulki maaga ja rahuldada nende otseseid huve on võimalik kahel

viisil: kas natsionaliseerida kogu maa ja anda see talupoegade kasutusse või jaotada maa talupoegade omandiks. Nii ühel kui teisel juhul saavad töötavad talurahva hulgad kasu ekspluataatorlike klasside arvel. Proletaarsele riigile on majanduslikult eelistatavam niisugune tee, mis loob soodsamad tingimused põllumajanduse sotsialistlikuks ümberkujundamiseks.

Marksismi-leninismi klassikud märkisid, et maa natsionaliseerimise tähtsus ei piirdu kodanlik-demokraatliku ülesannete lahendamisega. Proletariaadi diktatuuri poolt teostatud maa natsionaliseerimine on oluliseks sammuks sotsialismi poole. Kogu maa kontsentreerimine riigi kätte võimaldab töölisklassil suurimal määral piirata kapitalistlikke ekspluataatorlikke tendentse põllumajanduses ja aktiivsemalt suunata põllumajanduse arendamist sotsialismile viival tee. Peale selle - ja see on väga tähtis - on maa natsionaliseerimine põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise kiirendamise võimsaks hoovaks.

Maa natsionaliseerimine, nagu kirjutas V.I. Lenin, "... on loodud sotsialismile ülemineku mõttes k õ i g e p a i n d u v a m agraarkord".[1]

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 28.k.,lk.287.

Maaeraomanduse kaotamine vabastab talupojad orjalikust kiindumusest oma maalappi, hõlbustades seega suurel määral üleminekut kollektiivsetele majandamisvormidele. Lõpuks võimaldab maa natsionaliseerimine ja absoluutse rendi kaotamine kiiremini üle minna kõrgematele kollektiivmajapidamise vormidele, vältides mõningaid vahepealseid vorme, mille puhul võetakse produktide jaotamisel arvesse ka maa eraomandust.

Kuid maa natsionaliseerimise majanduslikest eelistest põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise ülesannete lahendamise seisukohalt ei järeldu sugugi, et maa natsionaliseerimist võib alati ja kõikjal teostada otsekohe pärast proletariaadi diktatuuri kehtestamist. V.I. Lenin rõhutas, et maa natsionaliseerimise küsimuse lahendamine nõuab mitte ainult majanduslike eeliste, vaid kõigepealt poliitiliste tingimuste arvestamist. "Maa eraomanduse vastu, maa natsionaliseerimise poolt t e a t u d p o l i i t i l i s t e s t i n g i m u s t e s ", õpetas V.I.Lenin.[1.]

Millised on need poliitilised tingimused? Sotsialistliku revolutsiooni tähtsaimaks küsimuseks

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 1o.,1k.16o.

on proletariaadi diktatuuri kättevõitmise ja kindlustamise küsimus. Sellepärast võib proletariaat, kel peab talupoja näol olema kindel liitlane, nõustuda maa natsionaliseerimisega ainult sel tingimusel, kui talurahvas seda ise soovib. Vastasel korral võib maa natsionaliseerimine ainult kahju tekitada, tõugata talurahva kodanluse poolele ja õõnestada proletariaadi diktatuuri. Seepärast, kui talurahvas ei poolda maa natsionaliseerimist, teostab võimu kättevõitnud proletariaat maa jagamist talupoegade omandiks. Niisugusel korral kindlustab maa jagamine töölisklassi ja talurahva liitu.

Venemaal, kus maa eraomanduse printsiip ei olnud juurdunud, kus maavaldamises oli väga suur segadus, oli väiketootmise sotsialistliku ümberkujundamise kiirendamise huvides täiesti võimalik ja otstarbekohane teostada kogu maa natsionaliseerimine. Seepärast esines maa natsionaliseerimise nõue V.I.Lenini poolt väljatöötatud agraarprogrammis bolševike partei ühe tähtsama nõudena. Selle elluviimine oli Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni üheks esimeseks aktiks.

Eesti NSV-s lähtus nõukogude võim agraarabinõude elluviimisel marksistlik-leninliku teooria teaduslikest nõuetest ning NSV Liidus sotsialismi

ehitamise kogemustest. Eesti NSV talurahvas oli nõus maa natsionaliseerimisega selle kasutamisele saamise tingimustel. See seletub asjaoluga, et enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni oli maa Eesti küla elanikkonna väikese osa eraomandiks, kus juures maad eraomandiks omavate majandite põhiline osa oli kulaklikku tüüpi. Oktoobrirevolutsiooni tulemusel läbiviidud maa natsionaliseerimise võttis eesti talurahvas vastu positiivselt. Peale selle, kodanliku Eesti põllumajanduse kapitalistliku arengu kurvad kogemused, nimelt laostunud, oksjonil maha müüdud ja pankades panditud arvukad kehvikute ja keskmike majandid näitasid eesti töötavale talurahvale kujukalt väike- maaeraomanduse printsiibi illusoorsust.

Nõukogude maareformi läbiviimine oli vajalikuks etapiks Eesti NSV-le põllumajanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel.

Agraarreformide läbiviimine, mis parandas küla töötajate ja kõige enam ekspluateeritavate hulkade olukorda ekspluataatorlike klasside arvel, on iseloomustav kõigile sotsialistlikule ülesehitustööle asuvatele maadele. Silmaspidades töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamise vajadust viiakse see üritus aga läbi erinevalt, lähtudes

konkreetsetest ajaloolistest tingimustest.

Agraarreformi läbiviimine lõi soodsad eeldused väiketootmise üleminekuks kollektiivse suurtootmise rööbastele. Kõigepealt oli vaja, et talupojad omaenda kogemuste põhjal veenduksid sotsialistliku suurtootmise majanduslikes eelistes. Sellepärast võtsid kommunistlik partei ja nõukogude valitsus tarvitusele rea abinõusid, mis lähtusid eesti töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamise vajadustest ning valmistasid ette põhjaliku pöörde väikemaapidajate hingeelus ja harjumustes.

Selleks, et ülesehitada sotsialism, tuli lahendada küsimus, kuidas kaasatõmmata sotsialismi ülesehitamisele töölisklassi juhtimisel talurahvas, väiketalupoeg, kes teatavasti töötajana on töötava rahva võimu poolt kapitalistide ja mõisnike vastu, kuid tootmisvahendite omanikuna ja väikekaubatootjana piilub kapitalismi.

V.I. Lenin näitas, et töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamine saavutatakse sellise majanduspoliitika läbiviimise, mis vastab töötava talurahva elulistele huvidele ning tõmbab teda kaasa sotsialistlikule ülesehitustööle. Niisugune poliitika on välja töötatud V.I.Lenini kooperatsiooniplaanis.

Lenini kooperatsiooniplaan on peamine tee väi-

talumajanduse sotsialistlikule ümberkujundamisele ning järelikult ka sotsialismi majandusliku baasi kui terviku ülesehitamisele. Lenini kooperatsiooniplaan lähtub sellest, et töölisklass, ehitades koos talurahvaga sotsialismi, kujundab ühiskondliku tootmise ümber kõrgeima tehnika baasil. "Sotsialismi ainsaks materiaalseks aluseks võib olla mehhaniseeritud suurtööstus, mis suudab reorganiseerida ka põllumajanduse,"[1] kirjutas V.I.Lenin. Kogu ühiskondliku tootmise organiseerimisega kõrgeima tehnika baasil saavutatakse töötavate hulkade heaolu parandamise eesmärk. See eesmärk on töölisklassi ja talurahva liidu kindlaks aluseks ning kindlustab töölisklassi ja talurahva huvide ühtsust sotsialismi ülesehitamisel.

V.I.Lenin näitas, et põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine, suurtootmise rajamine põllumajanduses on ainuke tee talurahva miljoniliste hulkade päästmiseks viletsusest, näljast, puudusest, mis on paratamatu väiketootmisel põhinevas üksiktalumajapidamistes. Küsimus seisnes väike-individuaalmajapidamiselt sotsialistlikule suurpõllumajandusele ülemineku teedest, viisidest ja vormidest. V.I.Lenin töötaski läbi teoreetiliselt ja näitas praktiliselt

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 32.k.,lk.435.

parteile tee ja vahendid ning vormid põllumajanduse suunamiseks sotsialistlikule arenguteele.

V.I.Lenin näitas, et ainsaks teeks on talupoegade koopereerimise tee. Kooperatsiooni kaudu võib töölisklass viia talurahvast enda järel sotsialismi. See on talupoegadele kõige arusaadavam ja kergem meetod. Killustatud väiketootmiselt kollektiivsele suurtootmisele ülemineku kõige arusaadavamaks meetodiks on kooperatsiooni igakülgne arendamine ja täiustamine.

Nõukogude võimu esimestel aastatel NSV Liidus püüdsid trotskistlikud elemendid sotsialistlikku ülesehitustööd teostada talurahva arvel. Kommunistlik partei V.I.Lenini juhtimisel astus otsustavalt välja põhimõtte elluviimise eest - teostada ühiskondlikke ümberkorraldusi tingimata liidus kõigi töötavate hulkadega s.t. kõigepealt töötava talurahva massidega. Seejuures oli niisuguseks vormiks, mis võimaldas talupoegi järk-järgult kollektiivsele tegevusele suunata, kooskõlastades nende isiklikud majandushuvid ühiskondlike huvidega, V.I.Lenini poolt näidatud kooperatsiooni kõigekülgne arendamine.

Kooperatsioon esineb ka kapitalismis. Kuid seallll on ta käputäie kapitalistide, külakodanluse poolt

kehvik- ja keskmiktalupoegade paljaksröövimise ja koormise vormiks. Kapitalismis on kooperatsiooni eesotsas kulakud, kapitalistid, kes muudavad kooperatsiooni parasiitlike sissetulekute saamise allikaks. Sotsialismi tingimustes on kooperatsiooni iseloom muutunud. Siin on ta oma olemuselt sotsialistlik, identne sotsialismiga.

Oma töös "Kooperatsioonist" kirjutas V.I.Lenin: "Tõepoolest, riigi võim kõigi suurte tootmisvahendite üle, riigivõim proletariaadi käes, selle proletariaadi liit paljude miljonite väike- ja pisitalupoegadega, selle proletariaadi juhtiva osa kindlustamine talurahva suhtes jne. - kas see ei ole kõik, mis on vaja selleks, et kooperatsioonist, ainuüksi kooperatsioonist, mida me varem halvustasime kui sahkerdamist ja mida meil teatavast küljest õigus on halvustada nüüd nepi ajalgi, kas see ei ole kõik, mida vajame täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks? See ei ole veel sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine, kuid see on kõik, mis on vajalik ja küllaldane selleks ülesehituseks".[1]

Neis tingimustes kus riigivõim kuulus töölisklassile, samuti põhiline tootmisvahend - maa - oli riigi oma, kooperatsioon langes ühte sotsialismi mõistega.

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 33.k., lk. 428.

Järelikult oli kommunistliku partei poliitika ülesandeks suunata talurahvas töölisklassi juhtimisel kooperatsiooni teele, asuda talurahva kooperee-rimisele.

Kuidas teostada koopereerimist ja missugustes vormides? V.I.Lenin näitas, et peamiseks tingimuseks on rasketööstuse arendamine, ilma milleta ei saa talurahvast veenda sotsialistliku põllumajanduse eelistes. "Kesktalurahvas on kommunistlikus ühiskonnas meie poolt ainult siis, kui me kergendame ja parandame tema majanduslikke elutingimusi. Kui me võiksime anda homme 100 000 esmaklassilist traktorit, varustada need bensiiniga, varustada need masinistidega /te teate väga hästi, et see on esialgu fantaasia/, siis ütleks kesktalupoeg: "Ma olen kommuuna poolt" /s.o. kommunismi poolt," [1.] ütles V.I. Lenin partei VIII kongressil.

Järgmise olulise mõttena püstitas V.I.Lenin vabatahtlikkuse printsiibi. Ainult sel juhul kui talupoeg on veendunud näidete varal ja jõudnud arusaamisele sotsialistliku suurpõllumajanduse üleolekust ning eelistest väiketalumajanduse ees, võib teda hõlmata koopereerimisliikumisega. Oma kõnes maaharimise kommuunide ja põllumajanduslike artellide I

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 29.k., lk.191.

kongressil 4.detsembril 1919.aastal V.I.Lenin hoiatab, et miljoneid talupoegi saab ainult pikkamööda, ettevaatlikult, õnnestunud praktiliste näidetega veenda artellivormide eelistes, kuna talurahvas on liiga praktilised inimesed, liiga tugevasti seotud vana põllumajapidamisega, et minna tõsistele uuenduste tegemisele ainult nõuannete ja raamatujuhiste alusel.

V.I.Lenin eeldas, et nõukogude võim peab toetama talupoegade kooperatsiooni nii materiaalselt kui ka finantsiliselt.[1.]

Leninlik kooperatsiooniplaan lähtus sellejuures mitmesugustest kooperatsioonivormidest, alates kõige lihtsamatest, varustus-turustus kooperatsioonist kuni selle kõrgema vormini - tootmiskooperatsioonini.

Kooperatsiooni arendamine põllumajanduses, kusjuures töölisklass etendab juhtivat ja suunavat osa, viib talupoegade massilisele ühinemisele tootmiskooperatiividesse - kolhoosidesse. See tähendab juba põllumajandusliku tootmise kvalitatiivset muutust, sest eraomandusele rajatud väiketalumajanduslik tootmine asendatakse kollektiivse suurtootmise-

---

1. V.I.Lenin, Teosed, 3o.k., 1k.1k.171 - 180.

ga, mis on rajatud tootmisvahendite ühiskondlikule omandusele.

Sel teel, väikekaubatootjate vabatahtliku ühinemise ja tootmisvahendite ühistamise teel põllumajanduses kujuneb tootmise kolhooslik vorm ja tekib sotsialistliku omandi teine vorm - kooperatiivne-kolhooslik omand. Sotsialistliku tootmise kahe sektori, sotsialistliku omandi kahe vormi alusel kujuneb rahvamajanduse sotsialistlik süsteem.

Leninlik kooperatsiooniplaan oli teoreetiliseks põhialuseks, millest lähtudes Kommunistliku Partei Keskkomitee töötas välja konkreetse kava Nõukogude liidu põllumajanduse kollektiviseerimiseks.

ÜK/b/P XIV kongress kinnitas kollektiviseerimise praktilise teostamise kava, otsustades: " Peamine tee sotsialismi ülesehitamiseks külas seisab ju selles, et sotsialistliku riikliku tööstuse, riiklike krediidiasutuste ja teiste proletariaadi käes olevate juhtivate positsioonide kasvaval majanduslikul juhtimisel talurahva põhihulki kaasa tõmmata kooperatiivsesse organisatsiooni ja kindlustada selle organisatsiooni sotsialistlik arenemine, ära kasutades, võites ja välja tõrjudes tema kapitalistlikke elemente."[1].

---

1. "NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused", II osa, Tallinn, 1956, lk.lk.195-196.

ÜK/b/P XV kongress 1927.aastal, märkides ära sotsialistliku industrialiseerimise poliitika edusammud ja sotsialistliku tööstuse kiire kasvu, seadis esmajärjekordseks ülesandeks talupoegade väikemajandite järkjärgulise üleviimise sotsialistliku suurtootmise rööbastele. Partei XV kongress võttis vastu otsuse igati laiendada põllumajanduse kollektiviseerimist, määras kindlaks kolhooside ja sovhooside laiendamise ning tugevdamise plaani ja andis täpsed juhendid põllumajanduse kollektiviseerimise eest võitlemise viiside kohta.

Nii rõhutati konverentsi otsustes, et "... Esmajärjekordseks ülesandeks on tarvis seada laialipillatud talumajandite järkjärguline üleminek suurtootmise rööbastele /kollektiivne maaharimine, mis tugineb põllumajanduse intensiivistamisele ja mehhaniseerimisele/ talurahva edasise koopereerimise alusel, kõigiti toetades ja ergutades kollektiivse töö võrseid põllumajanduses. Sellist põllumajanduse kiiremat arendamist on vaja niihästi talurahva põhimassi heaolu tõstmiseks,... kui ka küla ümberkorraldamiseks uue tehnika alusel ning tema sotsialistlikuks koopereerimiseks, et sel teel jagu saada kapitalistlikest elementidest külas." [1] Ja edasi

---

1. "NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused", II osa, lk. 427.

kongress jällegi rõhutab oma otsuses, et "... Kõrvuti selle äärmiselt suure majandusliku tähtsusega, mis on kooperatsioonil üldse ja põllumajanduslikul kooperatsioonil eriti, tuleb märkida, et kooperatsioon on talurahva massilise majandusliku ühendamise, tema isetegevuse ja initsiatiivi arendamise parimaks vormiks, tema majandusliku, kultuurilise ja poliitilise ümberkasvatamise vormiks, selleks vormiks, mille abil talurahvas tõmmatakse üldise sotsialistliku ülesehitustöö voolu."[1].

Kooperatsiooni igakülgne arendamine põllumajanduses tema madalamatest vormidest - varustus-turustuskooperatsioonist tema kõrgemate vormideni - tootmiskooperatsioonini, s.o. kolhoosideni, oli just selleks põllumajandusliku tootmise arendamise õigeks teeks, mis kindlustas sotsialistlike tootmissuhete lõpliku võidu NSV Liidu põllumajanduses.

Väiketalumajapidamiste koopereerimise edusammud Nõukogude Liidus tõendasid V.I.Lenini poolt näidatud meetodi reaalsust ning vastuvõetavust. Kuid siis astusid revisionistlikud oportunistlikud elemendid välja teesiga, et Lenini kooperatsiooniplaan on rakendatav ainult Venemaa tingimustes ega või omada rahvusvahelist tähtsust. Need väljamõeldised lükkas ümber elu ise. Põllumajanduse sotsia-

1. "NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused", II osa, lk.464.

listlik
ümberkujundamine noortes nõukogude vabariikides, sealhulgas ka Eesti NSV-s ja selle liikumise edusammud rahvademokraatiamaades tõendavad veenvalt, et leninlik kooperatsiooniplaan on ainuvõimalikuks ja õigeks töötava talurahva sotsialismi ülesehitamisele kaasatõmbamise teeks kõigi maade jaoks, kus eksisteerib vähemal või suuremal arvul väiketalumajapidamisi.

Järelikult omab leninlik kooperatsiooniplaan suurt rahvusvahelist tähtsust väike-eraomandusel põhinevate tootmissuhete ümberkujundamisel ühisomandusel põhinevaks tootmiseks. Ja seda seepärast et koopereerimine, s,o, ühistegevuse ehk ühistöö kõigekülgne arendamine, tema madalamatelt vormidelt /ringlussfääri koopereerimine/ kõrgematele vormidele /koopereerimine tootmissfääris/ on väiketootjatele kõige arusaadavamaks, vastuvõetavamaks ja ka majanduslikult kasulikumaks mooduseks individuaalselt väiketootmiselt üleminekuks kollektiivsele suurtootmisele.

Koos ideoloogilise võitluse teravnemisega on viimasel ajal sagenenud katsed laimata ja halvustada põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise protsessi. Mitmesugused kodanlik-emigrantlikud ringkonnad levitavad pahatahtlikku laimu kolhoosi-

korra kohta. On aktiviseerunud revisionistlikud ja oportunistlikud elemendid, kes püüavad agraarküsimuse lahendamise marksistlik-leninlikku teooriat asendada kodanlik-liberaalsete kontseptsioonidega.

Seepärast omab leninliku kooperatsiooniplaani elluviimise kogemuste tundmaõppimine ning üldistamine ülisuurt teoreetilist kui ka praktilist tähtsust.

Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimise analüüs näitab selle protsessi mõningaid iseärasusi, võrreldes vanemate Nõukogude vabariikidega.

Sotsialistliku ülesehitustöö peamiseks iseärasuseks Eesti NSV-s oli asjaolu, et see toimus NSV Liidu koosseisus. Võitnud sotsialismimaa vennalike rahvaste ja kõigepealt vene rahva omakasupüüdmatut abi ja kogemusi kasutades suutis eesti töötav rahvas kogu majanduse ümberkorraldusega edukalt toime tulla.

Kõrvuti sotsialistlike ümberkujundustega töös-tuses, transpordis,kaubanduses jne. asus nõukogude võim Eestis kohe ka põllumajanduse sotsialistlikule ümberkujundamisele.

1. Seejuures tähtsamaks iseärasuseks oli see, et talumajapidamiste kollektiviseerimine toimus meil tingimustes, kus kolhoosikord oli NSV Liidu

vanemates vabariikides juba võitnud ja oma elujõudu näidanud. See asjaolu kergendas suurel määral sotsialistlike ümberkorralduste läbiviimist. Ei olnud vaja otsida üksiktalumajapidamiste ühismajapidamisteks ühinemise vorme. Võidi kohe asuda põllumajanduslike artellide, kui sotsialistliku ühiskonna arengu antud etapil kõige õigema vormi, kus leiavad õiget ühendamist kolhoosnike isiklikud ja ühiskondlikud huvid, loomisele.

2. Kui Nõukogude Liidu vanemates vennasvabariikides võidi kollektiviseerimisele asuda alles siis, kui maa industrialiseerimisega loodi tehniline baas sotsialistliku põllumajandusliku suurtootmise jaoks, siis Eesti NSV-s, olles NSV Liidu orgaaniliseks koostisosaks, võidi asuda kollektiviseerimisele ilma traktorite, kombainide jt. keerukate põllumajanduslike masinate tootmise tehaste ehitamiseta, kuna Nõukogude Liidu arenenud raskeтööstus varustas Eesti põllumajandust esmaklassilise põllumajandustehnikaga. Eesti NSV-s eelnes põllumajanduslike artellide tekkimisele kolhoosikorra tööstusliku materiaalse tehnilise baasi rajamine masina-traktorijaamade näol. Samuti oli olemas ettevalmistatud seda tehnikat kasutada oskav kaader. Sellepärast meie kolhoosid ei elanud üle n.n. "ma-

nufaktuurset" arenguperioodi.

3. Eestimaa Kommunistlikul Parteil ja nõukogude võimul olid vabariigi põllumajanduse kollektiviseerimisel kasutada otsene juhtimine Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei poolt ja tema kogemused NSV Liidus kolhooside ülesehitamise ja klassivõitluse alal. See asjaolu võimaldas rakendada Eesti NSV-s õiget majanduspoliitikat, mis koondas sulased ja kehvikud töölisklassi ümber, rajas kindla liidu keskmiktalurahvaga ja kindlustas töötava talurahva massilise kollektiivsetesse suurmajanditesse ühinemise alusel viimase ekspluataatorliku klassi - kulakluse - likvideerimise vabariigis.

Kõik need soodsad tingimused võimaldasid kollektiviseerimise viia läbi suhteliselt lühikese ajaga. Kui vanemates liiduvabariikides kestis talumajapidamiste koopereerimise ettevalmistusperiood ligemale 12 aastat, siis oli see meil veidi üle 4 aasta. Massilise kollektiviseerimise protsess kulges Nõukogude Liidu vanemates vennasvabariikides ligi viis aastat, meil aga ainult 8 - 10 kuud.

Kollektiviseerimise kiirem läbiviimine Eestis on seletatav nende konkreetsete ajalooliste tingimuste iseärasustega ja üleminekuperioodi iseärasustega, mis esinesid Nõukogude Eestis.

Kolhooside ülesehitustöö käigus tuli Eestimaa Kommunistlikul Parteil pidada halastamatut võitlust kodanlik-natsionalistliku ideoloogia vastu, mille konkreetseteks kandjateks olid kulaklikud elemendid ja pärast kulakluse kui klassi likvideerimist nende riismed, samuti ka purustatud linnakodanluse üksikud jäänused.

Esines aga ka parteiorganisatsioonide ning nõukogude organite töös vigu kolhooside organiseerimisel, nende organisatsioonilis-majanduslikul ja poliitilisel kindlustamisel. Mõningad parteiorganisatsioonid ei osutanud küllaldast poliitilist valvsust võitluses kulaklusega ja teiste vaenulike elementidega.

Esines samuti üksikuid vigu klassipoliitika teostamisel, kus hoobid sattusid vahel kulaku asemel keskmiku pihta. Kuid Eestimaa Kommunistlik Partei tervikuna, monoliitselt koondununa Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee ümber parandas kollektiviseerimise käigus **kõik** vead ja viis läbi õiget **parteipoliitilist** joont.

Kolhoosikorra võit Eesti NSV-s kinnitas veelkord väiketalumajapidamiste arengu ainuõiget teed - kollektiivseteks suurmajapidamisteks ümberkujundamine, mis oli kättenäidatud leninlikus kooperatsioo-

niplaanis. Koos sellega lükati ümber ka kodanlike natsionalistide väljamõeldised, kes koos kulakutega arendasid Eestis kollektiviseerimise läbiviimise võimatuse teooriat. Põhjendati seda sellega, et Eestis on välja kujunenud üksiktalumajapidamise süsteem, milline on muutnud Eesti talupoja individualistiks, kes ei olegi võimeline kollektiivseks tootmiseks.

Sotsialismi ülesehitamise praktika vabariigi põllumajanduses kummutas täielikult selle klassivaenlaste laimu eesti töötava talupoja kohta. Eesti talurahvas, samuti nagu teiste nõukogude liiduvabariikide ja ka rahvademokraatiamaade talurahvas, läks teadlikult põllumajandustootmise ühistamisele, sest see oli talle majanduslikult kasulik ning vastas tema eluslistele huvidele.

Kolhoosikorra võit Eesti NSV-s lõi kõik tingimused selleks, et lahendada vabariigis NLKP Keskkomitee poolt seatud suurejoonelised ülesanded - kindlustada lähematel aastatel kõigi põllumajandussaaduste tootmise järsk tõus.

Põllumajanduse kollektiviseerimiseks eelduste loomise ja leninliku kooperatsiooniplaani elluviimise üldisel taustal vabariigis, arenesid need protsessid ka Virumaal, mida vaatleme järgnevates peatükkides konkreetse faktilise materjali alusel.

T E I N E P E A T Ü K K

Eelduste loomine põllumajanduse kollektiviseerimiseks Virumaal.

1. Proletariaadi diktatuuri kehtestamine kui põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise peamine tingimus. Nõukogude võimu esimesed agraarabinõud Virumaal 1940 -1941.a.a.

Kodanliku Eesti põllumajandus ei olnud eranditks võrreldes teiste tööstuslikult nõrgalt arenenud kapitalistlike riikide põllumajandusega. Kapitalismi arenemine Eesti põllumajanduses kutsus esile üldtuntud tagajärjed: talurahva peamise massi laostumise ja vaesumise, kapitalistliku suurtootmise poolt väiketootmise väljatõrjumist, vastandlikkuse süvenemise põllumajanduse ja tööstuse, linna ja maa vahel.

Eesti kodanlus tulles võimule välismaiste imperialistide abil, hakkas oma valitsemise kindlustamiseks looma sotsiaalset baasi põllumajanduses. 10. oktoobril 1919.a. võttis kodanliku Eesti Asutav

Kogu vastu "Maaseaduse", mis pidi kodanluse arvates kaotama sisepoliitilised vastuolud riigis, katma maa väikeste elujõuliste taludega ning muutma kõigi maainimeste elu õnnelikuks. Teatud põhjustel ei rutanud kodanlikud võimud seda seadust otsekohe ellu viima. Maareformi teostamine vältas enam kui kümmekond aastat. "Maareformiga" jagati maa eesti kodanlusele, kodusõjast kodanluse poolel osavõtnud ohvitseridele ja kõrgematele ametikandjatele. Nad said lõviosa kogu jagatavast maast, maasaajate arvust moodustasid nad 36%. Enamus nendest nägid saadud maas spekulatsiooniobjekti. Üle 11.ooo esialgse maasaaja müüs oma maa edasi.[1.]

Ainult vähesed maatamehed, sulased ja saunikud said kodanluselt maad. Ja seegi toimus odava "populaarsuse" võitmise eesmärgil, demagoogilistel kaalutlustel. Tegelikult anti neile sooääred, väheviljakad maatükid.

Tegelikult tähendas kodanlik maareform 1919.a. saksa parunite suurmaaomandi asendamist eesti suurkodanluse hallparunite suurmaaomandiga.

Maareformiga loodi 7o68 üle 3o ha suurust kulaklikku talumajapidamist. Neile kuulus suurem osa maast. 43%-le maareformiga loodud väiketaludele / 1-1o ha/ kuulus aga ainult 16% jaotatud maast.[2.]

---

1. "Eesti Bolševik" 1948, nr.1, lk.47.
2. - s a m a s -

Niiviisi loodi maareformiga valitsevale kodanlikule klikile tugi külas tugevate kulaklike majapidamiste näol ning ühe hoobiga lahendati ka nendele majapidamistele odava tööjõu kindlustamise küsimus, kuna rohkearvulised popsnikud oma enamuses ei suutnud end elatada oma väikesel maalapil ja olid sunnitud minema palgaorjusesse külakulakute - hallparunite juurde.

Kodanliku maareformiga ei antud talupoegadele maad mitte tasuta, vaid nad olid kohustatud 1926.a. Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse alusel tasuma suurt väljaostumaksu. Nii maksid talupojad 1934.aastani 12,8 miljonit krooni väljaostumaksu, millele lisandus 26,7 miljonit krooni renti riigile. 1940. aastaks oli jäänud veel ostuvõlgnevus 45 miljonit krooni.[1].

Kodanliku Eesti külas oli valitsevaks kujuks kulak. Nii oli üksi 471 talul 115.661 ha maad, s.o. rohkem kui 25 tuhandel väiketalundil. Kulak ekspluateeris halastamatult palgatöölisi, sulaseid, teenijaid, kuid samuti ka ümberkaudseid kehvikuid ja keskmikke. Kodanlik valitsus andis isegi nn. popsiseaduse, mille alusel võis kulak omalt maalt popsi ära ajada juhul, kui selle maatükike asetseb kulakule mittesoovitavas kohas, rikub talu ühtsust jne.,

---

1. R.Murel, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, Tallinn, 1950, lk.6.

see tähendab sisuliselt igal ajal,kulaku ärnägemise järgi.

Kulaklikud majapidamised kasutasid põllumajanduslikku tehnikat ja andsid suure osa põllumajanduslikust kaubatoodangust.

Kuigi arvuliselt väiketalumajapidamised, kehv- ja kesktalurahvas olid ülekaalus võrreldes kulakutega, ei etendanud nad otsustavat osa põllumajanduslikus kaubatoodangus. Nendel majapidamistel oli peamiselt isetarbiv iseloom. Näiteks 1939.aastal andsid keskmikud vaid lo - 13% põllumajanduslikust kaubatoodangust.

Suurenes talurahva differentseerumine. Talurahva põhimass järjekindlalt laostus, sattus üha suurematesse võlgadesse, pauperiseerus. Kapitali ja tootmise kontsentratsiooni ja tsentralisatsiooni seadused murdsid omale teed ka põllumajanduses. Nii näiteks, kui 1925.a. tuli 1 - 5 ha suurustes majapidamistes 1 hobune 2 talumajapidamise kohta, siis 1939. aastal polnud isegi üht hobust 3 majapidamise kohta. 21 tuhandel talumajapidamisel 1 - lo ha suuruste talude grupis ei olnud hoopiski hobust.[1]. Masinaid selles majapidamiste grupis ei kasutatud, väljaarvatud vahest rehepeks, mille eest tuli kulakule - masinaomanikule tasuda kuni 5% saagist. Kogu töö

---

1. "Eesti Bolševik" 1947, nr.12, lk.27.

toimus endiselt käsitsi, primitiivsete maaharimis-riistadega.

Sageli kehvtalurahvas ei olnud suuteline end sellel viletsal maalapikesel toitma ja oli seepärast sunnitud minema palgaorjusesse kulakute juurde või siirduma mitmesugustele kraavi-, metsa- või ehitustöödele.

Töötav talurahvas sattus üha enam võlaorjusesse hüpoteekpankadest, liigkasuvõtjatest. Nii oli 1932.aastal 56,2% kõigist talumajapidamistest koormatud võlgadega. 1940.aastaks oli eesti talurahva võlakoormus tõusnud 150 miljoni kroonile, s.o. keskmiselt looo krooni võlga ühe talumajapidamise kohta. Suur osa taludest müüdi võlgade katteks oksjonitel. 1933.aastal - 3299 talu, 1934.aastal - 3543 talu, 1935.aastal - 3841 talu, 1937.aastal 7923 talu. See oli eredaks tõendiks kesktalurahva hulgas toimuvale laostumisprotsessile. 1939.aastaks oli iga kolmas eesti talupoeg kehvik. Nii oli eesti külas 1939.a. u mbes 415 tuhat kehvikut, 3lo tuhat keskmikku ja 90 tuhat kulakut. Palgatöötajaid oli umbes 120 tuhat. Saunikuid, popse alla 1 ha maaga oli 73 tuhat.[1].

Eesti kodanluse agraarpoliitika oli allutatud välismaiste monopolistide ja oma maa suurkodanluse, kulakluse maksimaalsete kasumite kindlustamise hu-

---

1. "Eesti Bolševik" 1947, nr.12 1k.1k. 28-29.

videle. Põllumajandust arendati ühekülgselt, inglise ja saksa monopolide huvides, kes said Eestist odava hinnaga võid, peekonit ja teisi loomakasvatussaadusi.

Kodanliku Eesti põllumajandus, olles seotud teiste kapitalistlike riikidega, kannatas samuti agraarkriiside all. 1929 - 1933.a.a. ülemaailmne majanduskriis kutsus esile eesti põllumajanduse degradatsiooni. Põllumajandussaaduste hinnad välisturgudel langesid 2 - 3 korda. Toimus massiline loomade hävitamine, vähenesid külvipinnad, langes põllundus-kultuuride viljakus.

See tõestas veelkord piltlikult, et kapitalistlikud tootmissuhted on muutnud takistuseks tootlike jõudude arengule põllumajanduses. Talurahva põhimassi vaesumisega teravnesid vastuolud külakehvikute, sulaste ja külakulakute, hallparunite vahel. Kulakud tugevdasid üha enam palgatööliste, sulaste ekspluateerimist, vähendasid nende palkasid, halvendasid nende töitlustingimusi. Tasu produktides halvendas veelgi sulaste olukorda, kuna tööstuskaupade hinnad olid tunduvalt kõrgemad kui põllumajandussaaduste hinnad. Niiviisi üheaegselt tootlike jõudude ja tootmissuhete vastuolude süvenemisega, teravnesid ka klassivastuolud külas.

Lõplikult pehkinud, sisemistest antagonistli-

kest vastuoludest surmakriisi põdev kodanlik kord, reaksiooniline fašistlik sise- ja välispoliitika põhjustas töötava rahva hulkades terava rahulolematuse. Riigis tekkis sügav poliitline kriis, mis kasvas kiiresti üle revolutsiooniliseks situatsiooniks. Revolutsiooni saabumist kiirendas kõigi ekspluateeritavate revolutsiooniline võitlus.

Revolutsioonilise murrangu algus eesti rahva elus langes ühte suvise pööripäevaga: 21. juunil 1940.a. toimus Eesti töölisklassi, töötava talurahva ja kogu töötava rahva revolutsiooniline väljaastumine, mis oli eelneva ajaloolise arengu seaduspäraseks tulemuseks.

Revolutsioonilise rahva survel oli suurkodanluse fašistlikud jõud sunnitud taganema.

1940.aasta sotsialistliku revolutsiooniga taastati Eestis nõukogude võim, kehtestati proletariaadi diktatuur.

23. juulil 1940.a. võttis Riigivolikogu ajalooline istung vastu "Deklaratsiooni maa kuulutamisest kogu rahva omanduseks". Koos tööstusettevõtete, transpordi ja pankade natsionaliseerimisega oli sel dokumendil rahvamajanduse aluste ümberkorraldamisel määratu suur tähtsus. Sotsialistliku revolutsiooni tingimustes teostatud maa natsionaliseerimine oli

tugevaks hoobiks tootmisvahendite eraomandusele ja tähtsaks sammuks sotsialismi poole. Maa natsionaliseerimine koos mitmesuguste teiste majanduslike abinõudega lõi vajalikud eeltingimused:

1. kulakluse piiramiseks ning väljatõrjumiseks;
2. töötava talurahva elutingimuste parandamiseks;
3. tööliskiassi ja töötava talurahva liidu tugevdamiseks ja
4. sotsialistliku ühiskonna ehitamiseks.

Riiklik maaomandus avaldas sügavat mõju talurahva diferentseerumisele. See ei saanud nüüd enam jätkuda endist viisi. Kulakutel ei olnud enam endist jõudu juba sellepärast, et maa natsionaliseeriti ja lülitati välja käibest kui kapitalistliku kasumi objekt. Maa natsionaliseerimine kaotas absoluutse rendi, vabastas talurahva suurtest kulutustest maa ostmiseks ning andis maa talurahvale kasutamiseks tasuta. Kuid maa natsionaliseerimine ei hävitanud veel kapitalistlikke suhteid maal. Endiselt säilis üksikmajapidamine ja laialipillatud väikekaubatootmine. Maa natsionaliseerimine oli nõukogude võimu esimeseks sammuks põllumajanduse suunamisel sotsialistlikele rööbastele.

Riigivolikogu deklaratsiooniga 23.juulist 1940.a. määrati kindlaks maa kasutamise õigus. Selle alu-

seks võis olla talupoja isiklik töö oma majapidamises. Maa põlise kasutamise ülemmääraks oli 3o ha. Üle 3o ha suurmaaomanike ja kulakute kasutuses olevast maast, samuti kirikute, kloostrite ja kodanlike organisatsioonide maad arvati riiklikku maafondi. Sellest tuli anda maad maata ja vähese maaga talupoegadele. Deklaratsioon eeldas ulatusliku maareformi teostamist eesmärgil lõpetada kapitalistide muurmajapidamine ja anda elujõulised väiketalud maatameestele ja vähese maaga külakehvikuile.

23. juulil vastuvõetud maadeklaratsiooni põhjal otsustati kustutada töötaval talurahval lasuvad maa väljaostumaksud ja võlad, mis olid tekkinud seoses kodanliku maareformiga ja mis ulatusid 68 miljoni kroonini.[1.] Kuid võlgade kustutamine ja maksukohustuste tunduv kergendamine puudutas vaid töötavat talurahvast, eeskätt kehvtalupoegi. Töötavaks talupojaks loeti maaharijat, kes tema pidamisel olevas talundis ise ühes oma perekonnaliikmetega suoritas kõik põllumajanduslikud tööd.

Ajutise palgalise tööjõu kasutamine talundis ei muutnud maaharijat veel mittetöötavaks talupojaks. See käis kõigepealt kesktalupoegade kohta,kes moodustasid küllaltki suure kihi, rohkem kui 1/3 eesti talurahvast /umbes 36%/.[2.]

1. H.Tiido, Nõukogude maareform Eestis, Tallinn, 1960 lk.29.
2. Kogumik "Nõukogude teaduse arenemisest Eesti NSV-s aastail 194o-195o,Tallinn,195o,lk.194.

Juba 27.juulil 1940.a. pandi seisma maksuvõlgade sissenõudmine töötavatelt talupoegadelt kuni vastavate korralduste ilmumiseni.

Juulikuu lõpus algas ulatuslik eeltöö deklaratsioonis ettenähtud maareformi teostamiseks. Eesti NSV valitsus ja EKP Keskkomitee otsustasid 30.juulil 1940.a. moodustada maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Peakomitee Põllutööministeeriumi juurde,[1.] et ette valmistada ja teostada kõik vajalikud abinõud maata ja vähese maaga talupoegadele tasuta maa andmiseks riiklikesse maatagavaradesse arvatavatest maadest.

Augustikuu esimestel päevadel loodi maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Virumaa komitee ja 30 Virumaa valla vallakomiteed.

3.augustil 1940.a. kinnitas maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise peakomitee Virumaa 3-liikmelise maakomitee, mille koosseisu kuulusid EKP, maavalitsuse ja ametiühingu esindajad. Samas kinnitati ka spetsialistid selle komitee juurde.

8.augustiks oli Virumaa maakomitee moodustanud maakonna iga vallavalitsuse juurde kolmeliikmelise komisjoni kuhu kuulusid maatameeste esindajad ja vähese maaga talupojad.[2.]

---

1. Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv /ORRKA/, f.R-1o, nim.1,s.-ü.21o, lk.22.
2. H.Tiido, Nõukogude maareform Eestis,lk.32.

Vastavalt maareservide kindlakstegemisele algas kohe ka selle selgitamine, missuguse ulatusega olid nõudmised maa saamiseks. Selleks toimus 15.- 20. augustini 1940.a. maatameestelt, rentnikelt ja vähese maaga talupoegadelt sooviavalduste vastuvõtmine juurdelõigete või uute maakohtade saamiseks. Virumaa külas asuti nõukogude maareformi praktilisele läbiviimisele.

Juba 16.augustil kogunes kõigisse vallamajadesse suurel hulgal inimesi. Undla vallas näiteks seisid inimesed järjekorras, et oodata, millal vormistatakse nende maasoovimise ankeetlehed.[1]

Samal ajal ei jäänud ükskõikseks ka kulaklus. Osa suurtalunikke asus pärast maa kuulutamist kogu rahva omanduseks oma talundeid jagama ja tükeldama laste, sugulaste ja tuttavate vahel, et sel teel säilitada neid tegelikult endises suuruses ja moonutada maareformi sisu. Sõlmiti hulgaliselt fiktiivseid lepinguid. Samuti hakkasid suurtalunike pojad ja tütred esitama sooviavaldusi maa saamiseks.

Samuti esines saboteerimisakte, karja, inventari ja põllusaagi hävitamiskatseid koristustööde laokilejätmisega, jääti maid sööti. Jõhvi vallas oli selliseid "vedelvorstide" sööti jäetud talusid 8, Rakvere vallas 25.[2]

1. H.Tiido, Nõukogude maareform Eestis, lk.34.
2. - s a m a s -, lk.35.

Nõukogude Eesti valitsus oli sunnitud vastuvõtma rea otsuseid, mis olid tõsiseks hoiatuseks suurmaaomanikele-kulakutele põllumajandust kahjustavale teele asumise eest.

1940.aasta oktoober tähistas uut etappi maareformi teostamisel maakonnas. Algas riigi käsutusse koondunud maa väljajagamine maata ja vähese maaga talupoegadele põliseks kasutamiseks milliste tööde-ga jõuti Virumaal lõpule 1940.aasta novembris.

Maakonnas loodud võõrandatud maadest riikliku maafondist 76.264 ha maast anti Eesti NSV RKN ja EK/b/P KK 2.oktoobri 1940.a. määruse "Maatameeste ja väikemaapidajate maaga varustamise kohta" alusel 2212 maatamehele ja talusulasele 24.800 ha maad. Peale selle said 2878 kehvikut 10.187 ha maad, kelle keskmine maavaldus endise 7,44 ha asemel suurenes 10,98 ha-ni.[1]

Kuigi riiklikus maafondis oli veel hulganisti maad, ei olnud kõikides Virumaa valdades maasoovijate maaga varustamise võimalused ühesugused, mis olid tingitud peamiselt piiratud maareservidest. Nii jäid Narva-taguste ja põlevkivibasseini valdades 280 õigustatud taotlusega maasaajat maast ilma.[2]

Hiljem tuli ette ka väljajagatud maatükkidest

---

1. EK/b/P Virumaa Komitee ja Virumaa Töörahva Saadikute Nõukogu häälekandja "Viru Sõna" nr.2, 22. novembrist 1944.
2. H.Tiido, Nõukogude maareform Eestis, lk.60.

loobumisi. Nii oli 15.jaanuariks 1941.a. loobunud maast 247 maasaajat.[1] Loobumise põhjuseks toodi tavaliselt tööjõu vähesus, koha hoonestamatus, maa söödisolek, põllumaa vähesus, heinamaa puudumine, maa vesisus jne. Kuid siinjuures ei saa märkimata jätta kulakluse vastutegevuse mõju vähemteadlikele uusmaasaajatele.

Maareform etendas suurt osa maaomanduslike suhete ümberkujundamisel Virumaa külas, tõi endaga kaasa tunduvad muudatused maaelanikkonna sotsiaal-majanduslikes rühmades: kehvikute arv vähenes, märksa suurenes keskmike arv. Keskmik muutus nüüd külas keskseks kujuks. Kulaklik maavaldus suruti 30 ha piiridesse, kusjuures kohati toimus ka osaline selliste tootmisvahendite konfiskeerimine nagu põllutöömasinad, kariloomad jne. Kuid kulakluse maasuuruse vähendamine kuni 30 hektarini ei tähendanud kaugeltki seda, et kulaklus kui klass oleks hävinenud. Maareformiga toimus vaid kulakluse esialgne piiramine. Otsustavalt see tema tootmisvõimsust ei nõrgendanud. Kulaklikud majapidamised jäid püsima, neile jäid võimalused palgatöö ekspluateerimiseks, töötava talurahva rõhumiseks, oma majapidamise arendamiseks. Vähenes tugevasti põllutööliste arv, sest

---

1. H.Tiido, Nõukogude maareform Eestis, lk.62.

üle 2ooo endise põllutöölise said maad.

Rööbiti maareformi läbiviimisega kerkis EKP ja valitsuse ette suure tähtsusega ülesanne igati abistada uusmaasaajaid ja maad saanud kehviktalupoegi vajaliku põllumajandusliku inventari soetamisel, kariloomade muretsemisel ning elamute ja põllumajanduslike hoonete ehitamisel. Vastavalt EK/b/P Keskkomitee ja Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 18.oktoobri 1940.a. määrusele anti Virumaa uutele talunditele oma majapidamiste korraldamiseks pikaajalist krediiti üle 9oo.ooo rubla. Uusmaasaajatele anti 2o.ooo tm metsamaterjale hoonete ehitamiseks. Töötavale talurahvale tehti suuri soodustusi mineraalväetiste, jõusöötade ja põllutööriistade ostmiseks.[1].

Virumaa töötavale talurahvale osutasid väga suurt abi masinatraktorijaamad ja hobulaenutuspunktid. Juba 1940.aasta hilissügisel asuti Virumaal 3 masinatraktorijaama ja 30 hobulaenutuspunkti organiseerimisele. Ilma nende abita ei oleks uusmaa- ja juurdelõikesaajad, endised kehvikud toime tulnud oma suurenenud majapidamistega, kuna paljudel neist polnud isegi hobust ja ja välikke põllutööriistet.

Kuid maareform, samuti Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse mitmekülgne abi uusmaasaajatele ning kogu töötavale talurahvale ei saanud veel

1. "Viru Sõna" nr.3, 25.novembril 1944.

kindlustada tootlike jõudude järsku tõusu Virumaa põllumajanduses.

Üheaegselt sellega asuti Virumaal sotsialistliku sektori loomisel põllumajanduses. Peale masina-traktorijaamade ja hobulaenutuspunktide organiseeriti maakonnas 1940/41.aasta sügisel ja talvel 8 sovhoosi.

Kuid 1940. ja 1941.aastal puudusid veel vajalikud tingimused põllumajanduse ulatuslikuks üleviimiseks sotsialistlikele alustele. Töötavat talurahvast tuli selleks hoolikalt ette valmistada, et ta oma kogemuste najal veenduks sotsialistliku suurpõllumajanduse vaieldamatutes eelistes. Peale selle puudus siis ka vajalik tehnilis-materiaalne baas massiliseks põllumajanduse kollektiviseerimiseks.

Maakonna parteiorganisatsioon mõistis väga hästi, et kiirustamine selles tähtsas küsimuses oleks kahjulik ning kasuks klassivaenlastele. Seda enam, et mitmesugused nõukogude võimu vaenlased maal, eeskätt kulakud ja nende käsikud, püüdsid vihases võitluses partei agraarpoliitika vastu, hirmutada talurahvast just kolhoosidega.

Kuid vaatamata kulakluse provokatsioonilisele tegevusele, mis läks kuni terroriaktideni /nii tungis Assamalla valla kulak Evald Rooplik kallale maasaajale Eduard Oolele, peksis teda ja

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

ähvardas tema talu maha põletada/[1].,hakkasid ühise töö ja kollektiivse majapidamise ideed maakonna külakehviku hulgas üha enam levima, ja just neis valdades kus ei suudetud rahuldada maasaajate soove.

Milline oli EKP poliitika kolhoosside loomise küsimuses, annab tolleaegne Keskkomitee sekretär: "Mäletan väga hästi, kuidas talupojad, kes soovisid astuda kolhoosidesse, Tallinna sõitsid, Keskkomitees ja teistes valitsusasutustes nõu küsimas käisid, kuidas kolhoose asutada. Meie selgitasime neile, et kõigepealt tuleb teil hästi tutvuda põllumajandus-artelli põhikirjaga,et kõige suhtes põhjalikult selgusele jõuda. Kui kolhoosi eesmärk on teile selge ja kui te olete sellest põhjalikult aru saanud, siis täitke oma soov, asutage kolhoos ja meie toetame teid, sest nõukogude võimu ja meie partei poliitika seisab selles, et toetada talupoegade eneste algatust põllumajanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel ja talumajapidamiste sotsialistlikele rööbastele juhtimisel.

Mingisugust sundust kollektiviseerimisel pole lubatud ja mingisugust sundust ei olnud Eestis 194o.- 1941.aastal."[2].

Range vabatahtlikkuse printsiipi silmas pi-

---

1. H.Tiido, Nõukogude maareform Eestis, lk. 56.
2. N.Karotamm, Õnnelik aasta, Leningrad, 1944,lk.15.

dades organiseeriti 22.detsembril 1940.aastal Narva vallas Dolgaja Niiva külas esimene kolhoos Eestis "Krasnaja Niiva". Samal sügisel organiseeriti veel maakonnas "Krasnaja Komarovka" ja "Uue Tee" kolhoosid, ning 1941.aasta kevadel "Helge Tee" kolhoos.[1]

Hästi alustas oma tegevust "Krasnaja Niiva" kolhoos, kus juba 1940.aasta sügisel teostati edukalt rukkikülv, künti üles 26 ha uudismaad, asutati piimafarm ja muretseti vajalikke põllutööma-sinaid.

22.juunil 1941.a. algas Suur Isamaasõda. Fašistlikud röövvallutajad katkestasid ajutiselt Virumaal alanud laiahaardelise sotsialistliku ülesehitustöö. Virumaa territoorium sattus raske okupatsiooniikke alla, kus kehtestati fašistlik režiim. Okupandid tühistasid kõik nõukogude võimu seadused ja likvideerisid nende alusel läbiviidud üritused. Nõukogude maareformiga tehtud muudatused tühistati. Saksa fašistidega liitunud kulakud taastasid oma endised maavaldused ja õiendasid julmalt arveid uusmaasaajatega. Nõukogude võimu esimesel aastal loodud masinatraktorijaamad, hobulaenutuspunktid ja kolhoosid likvideeriti ning rüüstati. Varandus tassiti laiali ja veeti Saksamaale.

---

1. ORRKA, f. R-6, nim,2, s.-ü.86, lk.1.

2. Nõukogude võimuorganite tegevuse taastamine Virumaal.

Fašistlik okupatsioon põhjustas tohutu suurt kahju Virumaa rahvamajandusele.

Saksa fašistlik okupatsioon viis Virumaa põllumajanduse degradeerumisele, mis väljendus külvipinna kahanemises, viljakuse languses, kariloomade ja põllutöömasinate arvu vähenemises. Okupatsiooni - aastate jooksul külvipind vähenes üle 30%, loomade arv 4o%. Fašistlikud okupandid ja nende käsilased hävitasid ja vedasid maakonnast välja 3471 hobust, 15.141 lehma, 12.214 siga, 21.4o6 lammast, 46.667 kodulindu, 87 viljapeksumasinat, 71 traktorit ja 2252 muud põllutöömasinat- ja riista. Põletati maha 2566 talu hooned. Alutaguse, Vaivara ja Vasknarva vallad olid ahervaremeis. Endisest suurest Dolgaja Niiva külast, kus moodustati maakonna esimene kolhoos, säilus vaid 5 hoonet.[1]

1944. aasta kujunes Nõukogude Eesti fašistlikust okupatsioonist vabastamise aastaks. Eesti vabastamine Nõukogude armee poolt päästis eesti rahva orjastamise ja füüsilise hävitamise ohust. Eesti rahvas sai võimaluse jätkata sotsialismi ehitamist.

Juba 1944.aasta alguses vabastati Virumaa ida-

---

1. EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi /NLKP Keskkomitee Marksismi-leninismi Instituudi Filiaali/ Parteiarhiiv /EKPA/, f.1o, nim. 1o-7, s.-ü. 1k, lk.67.

poolsed vallad okupatsioonist. See lõi tingimused nõukogude võimuorganite tegevuse taastamiseks, proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks. 1944. aasta märtsis toimus Alutaguse, Narva ja Piiri valdade täitevkomiteede valimine. Nende valimiste kohta kirjutas Virumaa TSN täitevkomitee esimees sm. Lepik oma aruandes EKP Keskkomiteele järgmist: "21.märtsil 1944.aastal toimus Narva valla täitevkomitee esimehe ja tema asetäitjate valimine ... koosolekust võttis osa ligi 300 inimest. Anti lühike ülevaade sõjategevusest ja Punaarmee pealetungist. Järgnev valimine läks ladusalt".[1.]

Päev varem toimus Piiri valla töötajate esindajate üldkoosolek 157 kohaliku elaniku osavõtul. Koosoleku protokollis märgitakse, et pärast seda, kui oli antud ülevaade käesolevast momendist, võtab sõna kohalik elanik Rinkov, kes kutsub oma küla inimesi "tihedamini koonduma moodustatava valla täitevkomitee ümber, kes on esimeseks nõukogude võimuorganiks maal". Protokollis on öeldud, et koosolek valis ühel häälel valla täitevkomitee esimehe, asetäitja ja sekretäri.[2.]

Nimetatud valdade täitevkomiteed olid esimesed nõukogude organid, mis taastati pärast maa sak-

---

1. EKPA, f.1, nim. 1-2, s.-ü. 146, lk.12.
2. EKPA, f.1, nim. 1-2, s.-ü. 146, lk. 3.

sa okupatsioonist vabastamist nii Virumaal kui ka vabariigis üldse.

Tuleb märkida, et kõige pakilisema töö nõukogude võimuorganite taastamiseks maakonnas tegid parteiorganisatsioonid ära esimestel nädalatel, mõnedes valdades aga isegi esimestel päevadel peale okupantide väljakihutamist. Esines juhtumeid, kus valla täitevkomitee loodi juba enne valla territooriumi täielikku vabastamist. Nii oli Vao ja Iisaku vallas.

Virumaa parteikomitee märgib oma aruandes, et ajavahemikul pärast maakonna vabastamist kuni septembri lõpuni "... on olnud EK/b/P Virumaa Komitee ja Virumaa Täitevkomitee peamiseks tööks valdades ja linnades nõukogude võimu kehtimapanemine ja kohapeal tekkinud olukorra lahendamine".[1.]

22. septembril 1944.aastal peeti Rakveres esimene EKP Virumaa Komitee büroo istung, kus arutati alljärgnevaid küsimusi: "1. Otsesed ülesanded nõukogude võimu taastamisel Virumaal; 2. Viru maakonna Täitevkomitee presiidiumi koosseisust ja 3. Ajalehest."[2.]

Partei maakonnakomitee büroo otsust hakati

---

1. EKPA, f.1, nim. 1-2, s.-ü. 76, lk. 7.
2. - s a m a s -, lk. 5

kohe ellu rakendama ja "... 28. septembriks olid kõigis valdades ja linnades määratud TK esimeeste kohusetäitjad. 11.valda on TK esimehed määratud kohalike elanike hulgast /s.t. kes elasid okupeeritud territooriumil - R.K./, nende hulgas on ka neid, kes töötasid TK esimeestena 1941.a.".[1.]

Nii oli Virumaa territooriumil nõukogude võimuorganite tegevus täielikult taastatud 28. septembriks 1944.aastal.

Mida siis kujutasid Virumaal taastatud kohalikud nõukogude organid oma koosseisu poolest?

Võib öelda, et nii oma sotsiaalse koosseisu kui ka teostatava poliitika poolest olid need sotsialistliku riigi, proletariaadi diktatuuri organid, mis koosnesid töölisklassi, töötava talurahva ja nõukogude intelligentsi esindajatest.

Toome selle kohta mõned näited. Nii kinnitati 1945.aasta algul EKP Virumaa Komitee bürool 9 valla täitevkomiteede koosseisud. Neisse kuulunud üle 60 aktivistist oli 20 sulast, kehvikut ja keskmikku, 10 teenistujat, sealhulgas kooliõpetajad, varumisagendid, agronoom j.t. intelligentsi esindajad. Täitevkomiteede koosseisu kuulusid veel külavolinikud, maareformi taastamiskomisjoni liikmed, valdade partorgid, komsorgid j.t. aktivistid.[2.]

---

1. EKPA, f.1, nim. 1-2, s.-ü. 76, lk.7.
2. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü.2, lk.lk. 139-140.

Juba esimestel kuudel pärast maakonna vabastamist koondus nõukogude võimuorganite ümber suur hulk aktiviste tööliste, töötava talurahva ja nõukogude intelligentsi hulgast. Oli vaja see aktiiv muuta alaliseks ning tõmmata ta kaasa kogu ühiskondlik-poliitilisse tegevusse. Sel eesmärgil võtsid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV valitsus 5. jaanuaril 1945. aastal vastu määruse "Valla ja linna täitevkomiteede alaliste komisjonide ja valla töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede külavolinike kohta".[1] Ühtlasi kinnitati täitevkomiteede alaliste komisjonide ja valla täitevkomitee külavolinike põhimäärused.

Virumaal komplekteeriti alaliste komisjonide koosseisud partei-, nõukogude-, ametiühingute-, komsomoli- ja teiste ühiskondlike organisatsioonide esindajaist. Külavolinike enamiku moodustasid aga isikud töötava talurahva hulgast. 1945. aasta märtsikuus töötas maakonnas 512 külavolinikku ja 103 täitevkomiteede juures asuvat komisjoni.[2]

Suur poliitiline ja majanduslik tähtsus oli ka vabariigis külade töörahva saadikute nõukogude loomisel. 4.mail 1945.aastal võetakse vastu Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus "Küla töörahva

---

1. Eesti NSV Teataja 17.jaanuarist 1945.a. /ENSV T/ nr.2, artikkel 21.
2. EKPA,f.10. nim.10-7, s.-ü. 2, lk.143.

saadikute nõukogude loomise kohta Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis". Selles seadluses märgitakse, et külanõukogud luuakse "...nõukogude võimu lähendamiseks töötavatele hulkadele nende teenimise huvides ja eesmärgiga paremini organiseerida rahvast majanduslikuks ja kultuuriliseks ülesehitustööks maal...".[1.]

Külanõukogude ametlik vormistamine Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega, nende territoriumi ja keskuste kindlaksmääramine toimus 13.septembril 1945.aastal maakondade järgi. Selle seadlusega kinnitati Virumaal 71 külanõukogu.[2.]

Pärast seda viidi veel 1945. aasta jooksul maakonnas lõpule külanõukogude kaadriga komplekteerimine. Tänu parteiorganisatsioonide juhtimisele valiti külanõukogudes juhtivatele kohtadele /esimeesteks ja sekretärideks/ töötava rahva esindajad.

Külanõukogude esialgse tegevuse kohta maakonnas võib öelda, et see ei olnud kerge. Paljud külanõukogud ei tahtnud algul kuidagi oma töös jalgu alla saada.

Kulus teatud aeg, enne kui külaelanikkond hakkas harjuma uue territoriaalse jaotusega ja õp-

---

1. ENSV Teataja, 14. mail 1945, 18, 256.
2. ENSV Teataja, 24.september 1945, 32, 503.

pis kasutama neid eeliseid, mida andis külanõukogude loomine.

Parteiline mõju küla ja valla nõukogude organite tööle alguses, peale maakonna okupatsioonist vabastamist, oli veel nõrk. Maakonna okupeeritud territooriumile jäänud kommunistid hukkusid peaaegu kõik, samuti enamik kommunistlikke noori. Fašistlikud mõrvarid hävitasid halastamatult okupeeritud territooriumile jäänud aktiviste. "Viru Sõna" näiteks kirjutas selle kohta järgmist: "Peatugem hetkeks 1941. aasta augustis-septembris mõrvatute ühishaual Sillamäe kaunil jõekaldal ja küsigem, kes on need seltsimehed, keda hukati seepärast, et nad jäid lõpuni truuks oma tõekspidamistele. Siin puhkab Sillamäe õlivabriku käitiskomitee sekretär sm. Pilvik, lugupeetud töölisjuht ja töölislehtede kirjasaatja; siis Vaivara valla maakorralduskomisjoni esimees sm. Loorand, kes oli käitise raudteeosakonna meister; sm. Jõgi, Vaivara täitevkomitee endine esimees ja hulk teisi seltsimehi."[1].

Selline ei olnud pilt mitte ainult Vaivara vallas, vaid peaaegu kõigis Virumaa valdades.

Võib öelda, et pärast maakonna okupatsioonist vabastamist peaaegu puudusid Virumaa valdades ko-

---

1. "Viru Sõna" nr. 13, 23. detsembril 1944.

kommunistid. Loomulikult ei olnud neid ka esimeste valla täitevkomiteede koosseisus ja aparaadis. Isegi valdade partorgide määramisega oli suuri raskusi, mistõttu partei maakonnakomitee oli sunnitud valdade partorgideks määrama NLKP liikmekandidaate ning kinnitama vahel ühele partorgile 2 - 4 valda. Esimese aasta-poolteise jooksul pärast maakonna vabastamist suutis partei maakonnakomitee ja maakonna parteiorganisatsioon parteilise mõju tugevdamise osas ära teha märkimisväärse töö.

27.aprillil 1945.aastal moodustatakse maakonna parteikomitee bürool esimesed valla territoriaalsed parte- algorganisatsioonid Iisaku, Mäetaguse ja Rakvere valda. Suvekuudel luuakse veel parteikomsomoli grupid Paasvere, Maidla ja Undla valda.[1.] 1945. aasta 1. novembriks on loodud parteiorganisatsioonid juba viies vallas.[2.]

Toome mõned näited nõukogude aparaadi kaadri koosseisu kohta.

1946. aasta alguses on 22 valla täitevkomitee esimehe hulgas 5 NLKP liiget, 1 partei liikmekandidaat ja 1 kommunistlik noor.[3.]

Nõukogude aparaadi kaadri olukord hakkas märgatavalt paranema 1946. aasta kevadel, mil maakonda

---

1. EKPA, f. lo, nim. 10-7, s.-ü. 2, lk.lk. 138-139.
2. EKPA, f. lo, nim. 10-7, s.-ü. 1, lk.9o.
3. EKPA, f. lo, nim. 10-7, s.-ü. 34, lk.25.

saabus suur hulk demobiliseeritud.

Loodud partei- ja nõukogude organeil seisis ees suur töö, et parandada sõjahaavad, likvideerida purustused, taastada tööstus, põllumajandus ja kultuurielu. Vennasvabariigid osutasid neile suurt ja igakülgset abi rahvamajanduse ja kultuurielu taastamise.

Suur tähtsus selles osas oli NSV Liidu Rahvakomissaide Nõukogu 1944. aasta 10. septembri määrusel "Edasilükkamatust abist Eesti NSV põllumajanduse taastamisel".[1] Määruses nähti ette 1941.aastal loodud masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide taastamine, milleks otsustati 1945. aasta kevadeks vabariigile üle anda esimesed 100 traktorit, lähetada Eesti NSV masinatraktorijaamadele spetsialiste. Määruse sätted nägid ette suurte soodustuste ja tõhusa abi andmise töötavale talurahvale.

Tõsiseks prooviks loodud partei- ja nõukogude organitele oli sõjaeelse nõukogude maareformi taastamine ja eelduste loomine maakonna pollumajanduse sotsialistlikule arenguteele suunamiseks.

EKPA, f. 1, nim. 2, s.-ü. 16, lk. 198.

3. Nõukogude maareformi taastamine Virumaal aastail 1945 - 1947.

Üheks esimeseks ülesandeks, mis seisis loodud partei- ja nõukogude organite ees Virumaal pärast fašistlike okupantide väljakihutamist oli põllumajanduse osas nõukogude maareformi taastamine.

Veel enne vabariigi territooriumi täielikku vabastamist võttis Eesti NSV Ülemnõukogu 17. septembril 1944. aastal vastu seaduse "Saksa okupantide poolt äravõetud maade tagasiandmisest Eesti NSV talupoegadele."[1] Seega Eesti NSV Ülemnõukogu kinnitas Riigivolikogu poolt 23. juulil 1940. aastal vastuvõetud deklaratsiooni vankumatust, mille kohaselt maa, maapõuevarad, veed ja metsad kuulutati üldrahvalikuks omandiks.

See seadus mitte üksnes taastas, vaid arendas ka edasi 1940 - 1941 läbiviidud maareformi põhiteese, viies selle lõpuni. Ühtlasi andis see seadus veelgi tugevama hoobi küla kapitalistlikele elementidele. Maakasutamise maksimaalne suurus määrati nüüd kindlaks 20 - 30 ha ühe majapidamise kohta. Kogu maa ülejäägid koos vastava inventari-

---

1. ENSV Teataja, 16. oktoober 1944, 2, 10.

ga arvati riiklikku maafondi.

Eesti NSV Ülemnõukogu seaduse alusel võtsid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu vastu määrused nr. 189 16. oktoobrist 1944 ja nr. 380 14.detsembrist 1944, kus määrati kindlaks üksikasjaline kord nõukogude maareformi taastamiseks.[1] Luuakse Vabariiklik Maakorralduse Peakomisjon ja maakorralduse komisjonid maakondades ja valdades. Maakonna maakorralduse komisjon koosnes maakonna täitevkomitee esimehest, maakonna täitevkomitee maaosakonna juhatajast, EKP maakonnakomitee esindajast, maatööliste ametiühingu esindajast ja komsomoli maakonnakomitee esindajast. Valdade maakorralduse komisjonid moodustati 3-ê liikmelised. Nende otseseks ülesandeks oli Eesti NSV valitsuse ja maakonna täitevkomitee juhtnööride alusel maareformi praktiline teostamine.

Erinevalt 1940 - 1941 aastast, moodustati riiklik maafond aastail 1944 - 1947 ka veel nende majandite maade võõrandamise arvel, mis olid kuulunud saksa kolonistidele, koos fašistidega plehku pannud kodumaa reeturitele ja bandiitidele, samuti peremeheta majandite võõrandamise arvel. Okupantidega aktiivset koostööd teinud fašistide käsi-

---

1. ENSV Teataja, 20.oktoober 1944, 4, 4o ja 22.detsember 1944, 15, 186.

laste talumajandid vähendati 5 - 7 hektarini, kusjuures võeti vastutasuta ära osa loomi ja põllumajanduslikku inventari.

Aastail 1944 - 1947 läbiviidud maareformi tulemusena oli riiklik maafond Virumaal 14.794 ha võrra suurem kui aastail 1940 - 1941.[1.]

Riikliku maafondi kujunemist Virumaal pärast fašistlike okupantide väljakihutamist näitab alljärgnev tabel /seisuga 1. märts 1947.aasta./

T a b e l nr.1

Riikliku maafondi kujundamine Virumaal 1944-1947.[2.]

Maakasutaja	Majandite arv	Võõrandatud maa suurus hektarides	Sealhulgas põllumaad hektarides
1. Üle 20-30 ha suurused talundid....	3182	54.947	11.806
2. Saksa kolonistide majandid.....	42	1.237	461
3. Rahvavaenlaste majandid.....	81	1.721	628
4. Saksa okupantide käsilaste majandid	146	3.362	1.190
5. Peremeheta majandid.....	1407	27.817	5.079
6. Fašistliku riigiorganite majandid...	16	250	109
7. Usuühingute majandid.....	16	760	251
8. Muud majandid.....	168	1.919	576
K o k k u	5058	92.013	20.100

1. EKPA, f. 10, nim. 10-7, s.-ü.26, lk. 75.
2. EKPA, f. 10, nim. 10-1, s.-ü.14, lk.6.

Maareformi alla läinud majandeis võõrandati tasuta või osalise tasu eest alljärgnevalt loomi, põllumajanduslikku inventari ja hooneid:

Traktoreid	- 87
Hobuseid	- 655
Lehmi	-960
Sigu	- 285
Lambaid	- 363
Teravilja	- 4416 tonni
Kartuleid	- 7672 tonni
Elumaju	- 694
Majapidamis-hooneid	- 1535

Sealjuures kogu vara võõrandati tasuta 286 majandil, inventari vähendati tasuta 1131 majandil, osa vara võõrandati tasuta 546 majandil, osa vara osteti 585 majandil.[1]

Maareformi taastamine Virumaal toimus terava klassivõitluse olukorras. Kulakud ja teised nõukogude korrale vaenulikult meelestatud elemendid ei peatanud mitte millegi ees, et nurja ajada või vähemalt takistada maareformi edukat taastamist. Kõrvuti laimu ja mitmesuguste provokatsiooniliste kuulujuttude levitamisega, kasutasid vaenulikud elemendid ka terrorit aktiivi vastu, hirmutasid kehvikuid ja sulaseid ning püüdsid sundida neid loobuma

---

1. EKPA, f. 10, nim. 10-7, s.-ü.26, lk.77.

maa saamisest. Kulaklikud elemendid püüdsid, mööda hiilides kehtivaist nõukogude seadustest, hoida oma maavaldus puutumatuna. Nad teostasid talude fiktiivseid jaotamisi oma perekonnaliikmete vahel, varjasid loomi ja inventari, šaboteerisid riiklike müügikohustuste täitmist jne.

Nii joodeti kulakute poolt Rakveres mitu päeva Tudulinna valla maakorralduse komisjoni esimeest Janter Kruusimäge, nii et viimane peale instrueerimist maakonna täitevkomitee maaosakonnas 3. novembril 1944.a. jõudis valda oma töö juurde alles 15. novembril.[1.] Vaivara valla maakorralduse komisjoni esimehele August Lehistele korraldasid kulakud samuti joomingu, nii et viimane puudus ligemale nädala vallast.[2.] Vao valla täitevkomitee esimees Pambus ei rakendanud maakorralduse komisjoni tööle veel 10. novembriks.[3.]

Erilist aktiivsust näitasid üles okupantide aktiivsed käsilased, kellede majandid kuulusid vähendamisele 5 - 7 hektarini. Viina ja puskaripudelitega püüti ära osta valdade täitevkomiteede töötajaid ja maakorralduskomisjonide liikmeid. Mõnel pool see neil ka õnnestus. Nii teatas Aaspere valla Täitevkomitee maakonna maakorralduse komisjonile, et

---

1. "Viru Sõna" nr.1, 18.november 1944.
2. - s a m a s -
3. - s a m a s -

neil ei ole okupatsiooniaegseid politsei protokolle ja seepärast nad ei tea kellelt maad vähendada 5 - 7 hektarini.[1.]

Maareformi alguses sulased, maatamehed ja kehvikud, olles ärahirmutatud kulakute provokatsioonilistest kuulujuttudest, andsid väga tagasihoidlikult avaldusi maa saamiseks. Nii oli näiteks 1. detsembriks 1944.a. esitatud Iisaku vallas vaid 32, Undla vallas 59 ja Avanduse vallas 53 sooviavaldust maa saamiseks.[2.]

Valdade partei- ja komsomoliorganisatsioonid arendasid aktiivset poliitilist kasvatustööd sulaste ja kehvikute hulgas, selgitades partei ja nõukogude valitsuse poliitikat ning paljastades kulakute vaenulikku tegevust. See tõmbas kehvtalurahva ja maatamehed aktiivsemalt kaasa maareformi taastamisele, maasaamise avalduste arv hakkab pidevalt suurenema.

Selle tulemusel oli 1. jaanuariks 1945.aastaks esitatud valdade maakorralduse komisjonidele 3955 maasaamise avaldust, millest rahuldati 2954 avaldust - 1931 avaldust uusmaakoha ja 1023 avaldust juurdelõike saamiseks.[3.]

Siiski kõige rohkem avaldus kulakluse vastupanu maareformi teostamisele katsetega seda moonu-

---

1. "Viru Sõna" nr.1, 18. november 1944.
2. "Viru Sõna" nr.9, 9. detsember 1944.
3. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü, 1, lk. 64.

tada. Kasutades kohalike võimude vilumatust ja poliitilise valvsuse puudumist, mõnikord aga ka võimu juurde pugenud nõukogude võimule vaenulike elementide kaasabi, püüdsid kulakud maareformi läbiviimise ajajärgul jätta endale paremaid maid ja lõikasid kehvikuile halvemaid maatükke. Eriti levis Virumaa valdades püüe teostada fiktiivseid maade jagamisi. Loomade ja inventari võõrandatava osa arvel püüti ära anda viletsamaid hobuseid ja lehmi. Kulaklikud majapidamised andsid kehvikutele hobuseid ilma rakmeteta, võtsid kehvikutelt mõnikord vabatahtliku kokkuleppe sildi all, kasutades hirmutamist, üleantava inventari ja loomade eest tasu jne..

Nii püüdis Vohnja valla Metsa küla suurmaaomanik Lindam jagada oma talu tütrega. Eriti palju esines kõlbmatute maade äraandmise katseid kulakute poolt Undla ja Vihula valdades.[1].

Rakvere vallas püüab kulak Tiivand koos oma 3 tütrega jagada talu omavahel, et majapidamine jääks perekonna kätte.[2].

Küti vallas vennad Ernst ja Eduard Pärnad jagavad 41,7 hektarilise talu omavahel, kusjuures vend Eduard muutub „uusmaasaajaks".[3].

Vao vallas kulak Voldemar Eihorni 56 hektari-

---

1. EKPA, f.10, nim.10-7, s.-ü.1, lk.65-66.
2. "Viru Sõna" nr.2, 6. jaanuar 1945.
3. EKPA, f.10, nim. 10-8, s.-ü.22, lk.63.

lisest talust eraldati 26 ha kahele tema endisele sulasele, kummagile 13 ha. Samuti hobuseid,lehmi ja põllumajanduslikku inventari. Kuid kõik see toimus vaid paberil. Faktiliselt jäi peremeheks endiselt Eihorn, ekspluateerides oma sulaseid.[1.]

Valdade partei-ja komsomoliorganisatsioonid aktiivi abil paljastasid need kulakute riukad ja hakkasid otsustavalt võitlema õige klassipoliitika teostamise eest maareformi taastamisel. Samal ajal aga tuli klassipoliitka teostamisel ette ka seda, et löögid mis olid määratud kulakuile, sattusid keskmike, vahel isegi kehvikute pihta. Mõnikord võeti keskmikelt seadusevastaselt ära osa maad, kariloomi ja inventari; keskmikele ja kehvikutele määrati mõnikord suuremad riiklikud müügikohustused, kui seda nägi ette seadus; neile anti maareformiga halvemaid maatükke jne. Võitluses kulakluse vastu ei suutnud kohalikud võimuorganid osutada alati vajalikku abi kehvikutele ja keskmikele.

Nii anti Vao vallas Äntu külas uusmaasaajale Eduard Ajale kulak Lembit Reitalu talust kohana 19 ha kõlbmatut maad.[2.]

Avanduse, Aaspere, Paasvere ja Vihula valdades määrati uusmaasaajaile kõrgendatud riiginormid, kulaklikud majapidamised aga võeti normistamisel

---

1. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü.22, lk.63.
2. "Viru Sõna" nr.86, 27.augustist 1946.

uusmaasaajate nimekirja.[1.]

Maareformi taastamise ja teiste põllumajandusalaste lahendamise käigus kasvas ja karastus nõukogude aktiiv, tugevnesid valdade partei- algorganisatsioonid.

Kui 2o. märtsil 1945. aastal on Virumaa 30 vallast veel 18 valda ilma partorgita, siis 1946. aasta jooksul moodustatakse partei-algorganisatsioonid maakonna kõigis valdades.[2.]

Kohalike partei-algorganisatsioonide, partei maakonnakomitee ja maakonna täitevkomitee poolt asutakse otsustavalt maareformi vigade ja moonutuste kõrvaldamisele.

Maareformi taastamise küsimus on oluliseks arutlusobjektiks maakonna parteiorganisatsiooni II konverentsil 1945. aasta lõpul. Parteikonverentsi otsuses märgitakse ära, et maareformi läbiviimisel lubasid suuri vigu Kunda valla partorg Rodi ja valla täitevkomitee esimees Timm, Vohnja valla täitevkomitee esimees Benema, Aseri valla täitevkomitee esimees Kaljuver j.t. Parteikonverentsi otsuses nähakse ette rida abinõusid esinenud vigade kõrvaldamiseks.[3.]

Maareformi taastamise küsimused on pidevalt

---

1. EKPA, f.1O, nim. 10-7, s.-ü. 3, lk.198.
2. EKPA, f.1O, nim. 10-7, s.-ü. 5, lk. 3.
3. EKPA, f.1O, nim. 10-7, s.-ü. 1, lk. 29.

arutusel samuti maakonnakomitee büroo ja maakonna täitevkomitee istungeil.

Maareformi taastamisest võtab aktiivselt osa ka Virumaa töölisklass. Partei maakonnakomitee büroo oma otsusega 11.aprillist 1946. a. määras Rakvere, Jõhvi, Kunda ja Narva linna ettevõtted ja asutused sefideks valdadele poliitilise selgitustöö ja organisatsioonilise töö tugevdamiseks.[1] See oli suureks panuseks töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamisel.

Kulakluse poolt nõukogude võimu vastu igasugusel kujul peetud võitluse eesmärgiks oli nõrgendada põllumajanduse tootlikke jõude, vähendada põllumajanduslikul tootmisel saavutatud edu ning sellega kõigutada töötavate talupoegade usku nõukogude võimu püsivusesse. Kui partei- ja nõukogude organid kohtadel avastasid ja paljastasid kehvtalurahva abiga need kulaklike elementide sepitsused ja hakksid suure otsustavusega kõrvaldama maareformi vigu, siis asusid kulakud otsese terrori teele.

Nii tungisid bandiidid 1945. aasta suvel Paasvere valla täitevkomitee ruumidesse ja hävitasid kõik maakorralduskomisjoni dokumendid.[2]

Kuid see kõik ei suutnud takistada maareformi edukat lõpuleviimist maakonnas. 1. juuniks 1947.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü.3, lk.191.
2. EKPA, f.10, nim. 10-1, s.-ü.14, lk.14.

oli maareform Virumaal lõpule viidud ja vastavalt valitsuse määrusele välja antud üle 17.000 /17.097/ talupojale maa põlise kasutamise aktid.[1.]

Maareformiga võõrandati 5058 majapidamiselt kokku 92.013 ha maad ja jaotati see 2062 uusmaasaaja ja 1033 vähese maaga kehvikule. Iga uusmaasaaja sai keskmiselt perekonnale 13,5 ha maad ja juurdelõike keskmiseks suuruseks ühele majapidamisele oli 4,8 ha. Osa maad anti üle masinatraktorijaamadele, hobulaenutuspunktidele ja põllumajandusühistutele.[2.]

Maareformiga jaotatud maafondi maade jagunemist üksikute kategooriate järgi näitab alljärgnev tabel.

T a b e l nr.2

Riikliku maafondi jaotamine kategooriate järgi Virumaal aastail 1944-1947.[3.]

Maa anti	üksuste arv	Maa üldsuurus ha	Põllumaa ha
1.Maatameestele..	1839	28.454	10.248
2. Nõukogude armee võitlejate..	180	2.598	1.106
3. Langenud perekondadele..	43	579	282
4.Juurdelõikeid	1033	4.998	1.255
5.Riigi metsafondi	636	16.939	36
6.Muudele org..;	305	12.270	4.262
7.Jäi riigi maafondi	956	26.175	3.911
K o k k u		92.013	21.100

1. EKPA, f.10, nim.10-1, s.-ü.14, lk.4.
2. - s a m a s -, lk.11
3. - s a m a s -, lk.7.

Uusmaakohtade suuruse ja juurdelõike saajate maasaamist iseloomustavad alljärgnevad tabelid.

T a b e l nr.3

Uusmaasaajate majandite suurus.[1]

Majandite rühmad	Majandite arv	Saadud maa suurus
kuni 10 ha	592	4.866
10 - 15 ha	662	8.889
15 - 20 ha	550	10.897
20 - 25 ha	189	4.847
25 - 30 ha	69	2.132
K o k k u :	2.062	31. 631

T a b e l nr. 4

Juurdelõikesaajate majandite suurus ja üldarv suurusrühmade järgi.[2]

Majandite rühmad	Juurdelõiget saanud majandite arv	Maa üldsuurus ha-des peale reformi
kuni 10 ha	187	571
10 - 15 ha	219	1690
15 - 20 ha	393	4780
20 - 25 ha	234	3106
K o k k u :	1033	1o.147

Virumaal aastail 1944 - 1947 läbiviidud maareformi tulemusi ja sellest tingitud muutusi talu-

1. EKPA, f. 1O, nim. 1O-1, s.-ü.14, lk.11
2. - s a m a s -

majandite rühmitamises nende osatähtsuse ja maakasutamise järgi näitab tabel nr. 5.

T a b e l nr. 5.

Virumaa talumajandite jaotumine maa suuruse järgi.[1]

Majandite grupid maa suuruse järgi	Talumajandite arv		%-des majandite üldarvust	
	1944	1947	1944	1947
kuni 5 hektari	1570	1549	9,9	9,1
5- 10 ha	2511	2446	14,5	14,4
10 - 20 ha	5876	7003	34,0	40,9
2 0- 30 ha	3725	6099	21,5	35,6
üle 30 hektari	3584	--	20,1	--
K o k k U :	17274	17097	100,o	100,o

Toodud tabelist nähtub et maareform jaotas maa ümber töötava talurahva huvides. Lakkasid eksisteerimast kulaklikud ja kapitalistlikud majandid, mis moodustasid varem viiendiku /2o,1%/ maakonna talumajandite üldarvust. Kuid see ei tähendanud veel kulakkliku majapidamiste likvideerimist üldse, kuid see piiras suuresti kulakluse mõju külas.

Mõnevõrra vähenes alla 10 ha suuruste majandite arv. Kusjuures iseloomulik Virumaale on siiski küllaltki suure arvu kuni 10 ha talude säilumine.

1. EKPA, f.10, nim.10-1, s.-ü.14, lk.8.

See oli tingitud põlevkivibasseinist ja rea teiste tööstuskeskuste olemasolust Virumaal. Samuti oli hulk pisitalusid rannaäärses kalurikülades. Siia kuulusid nüüd põhiliselt maal elavate töötajate majapidamised, kelle peamiseks tegevusalaks ei olnud põllumajandus. See annab tunnistust sellest, et põhiliselt likvideeriti pisitalumajandid, mille omanikud kodanliku korra tingimustes olid sunnitud kulakuile oma tööjõudu müüma, sest nende kääbuslikud maalapid ei võimaldanud neil endale ja oma perekonnale ülalpidamist saada.

Varustanud maaga maata ja vähese maaga talupojad, aitas nõukogude võim sulastel ja kehvikutel vabaneda kulaklikust orjusest ja ekspluateerimisest.

Virumaa külas sai valitsevaks kujuks keskmik. 10 - 20 hektariliste majapidamiste arv kasvas maareformi tagajärjel 19,6% ja 20 - 30 ha suuruste majapidamiste arv 63,6%.

Talumajandite maa piiramine 30 hektariga ja vastavalt äralõigatud maa suurusele tootmisvahendite võõrandamine ning ühtlasi teatav võrdsustamine maa kasutamisel, ei muutnud talupoegade väikekaubamajanduse olemust. See olemus aga seisab selles, et ta on kapitalismi tekkimise baasiks.

Iseloomustades väikekaubatootmise olemust, kir-

jutas V.I.Lenin: "Talumajandus jääb ikka veel väikekaubatootmiseks. Siin on meil kapitalismi jaoks äärmiselt laialdane baas, millel on väga sügavad, väga tugevad juured. Sellel baasil kapitalism säilib ja tekib uuesti - kõige ägedamas võitluses kommunismi vastu."[1].

Seda tõestab ka põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise protsess Virumaal.

Maareformi läbiviimise käigus ja pärast selle lõpuleviimist jätkasid mõned kulaklikud majandid teatud majandusliku surve avaldamist sulastele ja kehvikute nõrgematele, äsja organiseeritud majanditele, andes neile paljudes uutes majandites veel puuduvaid tööloomi, põllumajanduslikku inventari, seemneid jne., ning nõudes neilt hiljem kõige selle tagasiandmist liigkasuga või tasategemist tööga oma põldudel.

Nõukogude võim abistas kehvikuid masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide kaudu, sageli ei ulatunud see abi aga kõigisse puudust kannatavatesse majanditesse ning kulak kasutas neid puudusi enda kasuks.

Nii Küti valla Saueaugu küla suurtalunik Johannes Veikel, kellel oli enne maareformi 41 ha maad, jätkas oma sulase Põlluki ekspluateerimist, kes sai oma endise peremehe talust maa.

1. V.I.Lenin, Teosed, 30k.,1k.88.

Hobuse ja põllutööriistade eest pidi Põlluk koos oma naisega käima Veikeli talus tööl.[1.]

Kuid mitte üksnes kulakute majanditele oli veel jäänud teatav võimalus ekspluateerida kehvikuid vaid väikekaubatootmise baasil tekkisid isegi mõned uued kulaklikud majandid. Tõsi küll, nende arenemine sügavuti ja laiuti oli mõistagi piiratud kogu nõukogude majandussüsteemiga, kuid siiski esines Virumaa mõningates valdades juhtumeid, kus keskmike ja isegi uusmaasaajate majandid majanduslikult niivõrd tugevnesid, et nende omanikud hakkasid kasutama palgatööjõudu.

Nii Assamalla vallas Alide Õunapuu sai 17,7 ha uusmaakoha, asus ise tööle Rakvere haiglasse ja palkas omale talusse töötegijateks perekonna, kes pidid kolmandiku saagist ja sissetulekutest andma temale.[2.]

Mäetaguse vallas Kiikla külas eraldati kodanik Eduard Tinnole 18 ha suurune uusmaakoht, anti hobune, 2 lehma ja hulk põllutööriistu. Juba 1946.aasta suvel palkas see mees omale teenijatüdruku ja päevalise.[3.]

Väga sageli, püüdes kõrvale hoiduda suurendatud maksude tasumisest, varjasid vanad kui ka "uued" ku-

---

1. "Viru Sõna" nr. 140, 22. november 1946.
2. EKPA, f.10, nim. 10-8, s.-ü.22, lk.63.
3. "Viru Sõna" nr.1, 4.jaanuar 1947.

lakud palgatöö ekspluateerimise fakte.

Kasutades pidevalt palgalist tööjõudu, vahetasid nad iga lühema aja tagant sulaseid ja teenijaid, püüdes luua näilikkust, nagu kasutaks nad vaid ajutiselt palgatööjõudu. Kulakud püüdsid hiilida mööda palgalise tööjõu kasutamise eeskirjade täitmisest ka selliselt, et näitasid palgatöölisi, sulaseid ja teenijaid kui "üürinikke", "sugulastena", "vabaabielu naistena" jne.

Nii Paasvere valla Venevere külas Toomas Juur, kellel oli 30 ha maad, pidas oma talus 5 tööjõulist inimest "üürinike" sildi all.[1.]

Mitmes vallas sulaste ja teenijate madala poliitilise teadlikkuse tõttu kulaklikud mahhinatsioonid õnnestusidki. Seetõttu oli Virumaa valdades töötava 600 sulase hulgast sõlmitud kirjalik palgaleping ainult 18 sulasega.[2.]

Kuid parteiorganisatsioonid ja nõukogude organid pidevalt tugevdasid poliitilist valvsust, selgitustööd sulaste hulgas, paljastasid kulakute igasuguseid mahhinatsioone, kohtu ja prokuratuuriorganid võtsid kriminaalvastutusele neid, kes rikkusid nõukogude seadusi.

Maareformi taastamine aastail 1944 - 1947 oli vajalikuks etapiks põllumajanduse sotsialistlikule arenguteele suunamisel.

1. "Viru Sõna" nr.140, 22.november 1946.
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.5, lk.28.

4. Virumaa põllumajanduse taastamine. Nõukogude võimu abi töötavaile talupoegadele. Masina-traktorijaamade, hobulaenutuspunktide ja sovhooside osa maakonna põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamises.

Kommunistliku Partei ja nõukogude valitsuse hoolitsuse ja pideva abi tulemusel Virumaa põllumajandus hakkas üle saama neist suurtest kahjustustest mida oli tekitanud fašistlik okupatsioon. Aastail 1945 - 1946 kasvas maakonnas kiiresti loomade arv, okupatsiooniajal sööti jäätud põllud võeti jälle käibesse. 1947. aasta kevadkülvi pindala oli jällegi 9,4% võrra suurem 1946. aasta omast. 1946.aasta taliviljade saak oli 40,1% ja suviviljade saak 30,5% suurem 1945. aasta omast. Märgatavalt suurenes kariloomade arv.[1]

Põllumajanduse taastamisele aitas igati kaasa nõukogude võimu poolt kehv- ja kesktalupoegade suhtes teostatav klassipoliitika, mille otseseks väljenduseks oli nende igakülgne abistamine. Maareformi käigus andis riik maad saanud talupoegadele veel täiendavat abi, varustades nad põllumajandusliku inventariga, loomadega, teravilja, hoonetega

---

1. EKPA, f. 10, nim. 10-8, s.-ü.5, lk.34.

jne. Samuti toetati materiaalselt ja tootmisabiga Nõukogude armee võitlejate, Isamaasõja invaliidide ja partisanide perekondi ning nende nõukogude inimeste perekondi, kes olid hukkunud nõukogude võimu kaitsmisel fašistlike okupantide ja nende käsilaste käe läbi. Ainuüksi 1944 - 1945 .aastal anti riigi poolt Virumaa kehvikutele ja endistele sulastele 335 hobust, 860 lehma, 228 siga, 358 elumaja, 1428 tootmis- ja majapidamishoonet ning suurel hulgal põllutööriistu ja masinaid, mis olid kulakutelt ja saksa fašistide käsilastelt võõrandatud Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku /bolševike/ Partei Keskkomitee määruse nr.380 alusel.[1].

Riik vabastas 1945. aastal uusmaasaajad põllumajandusmaksust. Sellest vabastati osaliselt või täielikult ka okupatsiooni ajal kannatada saanud talumajandid.

Riik andis kehvikutele ja keskmikele soodsatel tingimustel metsa elumajade ja majapidamishoonete ehitamiseks, samuti krediiti 10.000 rubla majandi kohta 7 aasta peale. Laenu anti ka loomade muretsemiseks.

Juba 1944. aasta mõne kuu jooksul / kuni 1. jaa-

---

1. EKPA, f. 10, nim. 10-1, s.-ü.14, lk.10.

nuar 1945./ anti uusmaa- ja juurdelõikesaaja 592 majapidamisele 2.216.050 rubla hoonete ehitamiseks ja taastamiseks, loomade ostmiseks 301 majapidamisele 179.810 rubla Ehitusmetsa hoonete ehitamiseks ja taastamiseks eraldati 821 majapidamisele.[1.]

Vastavalt Eesti NSV RKN ja EK/b/P KK määrusele nr. 81 - 5.veebruarist 1946. a. "Eesti NSV uusmaasaajate edasise abistamise abinõude kohta" eraldati Virumaa uusmaasaajaile elu- ja majapidamishoonete ehitamiseks 20.000 tihumeetrit metsa, 400 tonni lupja, 80 tonni tsementi, 550.000 tellist jm. ehitusmaterjale.[2.]

Ajavahemikul 1945 - 1947 anti riiklikku krediiti veel 410 uusmaasaajale hoonete ehitamiseks 1.906.916 rubla, 358 kehvikule hoonete taastamiseks ja remondiks 1.217.565 rubla ja 822 majapidamisele kariloomade ostmiseks 2.072.552 rubla. Samuti eraldati riiklikust metsafondist 412 uusmaasaajale 14.266 tihumeetrit ja kehv- ning keskmiktalupoegadele 9030 tihumeetrit ehitusmaterjali.[3.]

Peale otsese riikliku abi abistasid neid ka oma küla elanikud ise. Partei- ja komsomoliorganisatsioonide initsiatiivil korraldati abistamise kümnepäevikuid hooneid ehitavatele talupoegadele vajaliku ehitusmaterjali metsast väljavedamiseks.

1. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü.26, lk.77.
2. EKPA, f.10, nim. 10-1, s.-ü.14, lk. 9.
3. Eesti NSV Teataja, 13.veebruar 1946, 13,103.

Virumaa töötav talurahvas võttis rõõmu ja rahuldustundega vastu proletariaadi diktatuuri poliitika ning koondus üha tihedamini teda kulaklikust orjusest vabastanud nõukogude võimu ümber. Valda-- de partei- ja komsomoliorganisatsioonid tegid talurahva hulgas laialdast poliitilist tööd, selgitasid partei ja valitsuse poliitikat ning paljastasid kulakute vaenulikku tegevust. Töötavad talurahva hulgad vastasid partei ja valitsuse hoolitsusele ennastsalgava tööga ja patriootlike tegudega. 1945. aasta kevadel külvasid paljud Virumaa talupojad oma seemnega kas riigi tagavarafondi või omale maale - Punaarmee fondi. Selle liikumise algatajaks Virumaal sai Haljala valla Tatruse küla kehviktalupoeg R.J.Paulus, kes külvas Punaarmee abistamise fondi 0,5 ha otra.[1.]

Kokku külvati Virumaal 1945. aasta kevadel Punaarmee fondi 534,68 ha teravilja, sellest riigi tagavarafondi maadele 144,22 ha.[2.]

Juba 1944. aasta sügisel, aga veel enam järgmistel aastatel andsid paljud talupojad riigile riiklike müügikohustustega võrreldes rohkem vilja ja muid põllumajandussaadusi, aidates seega kaasa riiklike müügikohustuste plaani ületamisele.

---

1. "Viru Sõna" nr.32, 20. märts 1945.
2. EKPA, f.10, nim.10-7, s.-ü.3, lk.65.

23. novembril 1944. aastal Erra valla talupojad omal koosolekul otsustasid vallas müüa üle riikliku müügikohustuse 100 ts teravilja, 200 ts kartuleid ja 50 ts liha. Erra valla kehvik Elise Valdkivi, võttes sõna sellel koosolekul, ütles: "Olen kehv inimene ja tulen vaevu oma viljaga läbi, kuid Punaarmee jaoks, kes on teinud nii palju meie heaks, müün üle kohustuse 50 kg teravilja".[1.]

Vaatamata riigi suurele abile krediidi, loomade, põllumajandustehnika, ehitusmaterjali jm. näol, oli siiski paljudel vastloodud majapidamistel raskusi maaharimise ja koristustöödega. Maakonnas oli 1945. aasta kevadel veel 1518 hobuseta ja 632 lehmata majapidamist.[2.] Hobune puudus ka 355 uusmaasaaja majapidamisel.[3.]

Kuigi maakonnas olid mitmesugused objektiivsed ja subjektiivsed tegurid, mis ~~oleksix~~ mõjutasid individuaalse väike-ja kesktootmise kiiremat ülemineku sotsialistlikule suurtootmisele, ei järeldu sugugi, nagu oleks otsekohe võimalik olnud asuda talupoegade ühendamisele kollektiivmajapidamistesse, mis oleks lahendanud paljude majandite tootmisalased raskused. Kolhoosikorra loomine olenes eeskätt sellest, kui kiiresti veenduvad talupojad oma-

---

1. "Viru Sõna" nr.3, 23. november 1944.
2. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü.22, lk.67.
3. - s a m a s - , lk. 97.

enda kogemuste najal kolhoosidesse ühinemise vajalikkusest ja materiaalsest kasulikkusest. Sellepärast võtsid kommunistlik partei ja nõukogude valitsus tarvitusele rea abinõusid, mis lähtusid töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamise vajadusest ning valmistasid ette sellega põhjaliku pöörde väikemaapidajate hingeelus ja harjumustes. Need abinõud veensid ühtlasi talurahvahulki kollektiivsele suurtootmisele ülemineku vajalikkuses ja kasulikkuses.

Põllumajanduse massilise kollektiviseerimise ettevalmistamise koostiselementideks oli selliste abinõude elluviimine, nagu masinatraktorijaamade ja sovhooside näol riikliku sotsialistliku tootmissektori arendamine põllumajanduses, põllumajandusliku kooperatsiooni võrgu laiendamine, töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamine, kulakluse piiramine ja tema isoleerimine töötavast talurahvast.

Vennasvabariikide kogemusi arvesse võttes hakkas Eestimaa Kommunistlik Partei otsekohe pärast nõukogude võimu taastamist looma põllumajanduses riiklikke ettevõtteid, mis koondasid enda kätte eesrindliku tehnika. Need ettevõtted pidid talupoegadele andma tootmisalast abi ja näitama kollektiivse tootmise eeliseid.

Sellepärast loodi juba 1940-1941 aastal vabariigis masinatraktorijaamad ja hobulaenutuspunktid. Pärast okupantide väljakihutamist loodi Virumaal uuesti uusmaasaajate ja kehvikute abistamiseks ning põllumajandusliku tootmise arendamise riiklikuks mõjutamiseks 1945. aasta kevadeks 3 masinatraktorijaama /Edise mõisa - Rakvere MTJ, Vanamõisa - Vihula MTJ ja Voore mõisa - Jõhvi MTJ/. 1945.aasta kevadtöödel oli maakonna masinatraktorijaamades vaid 24 traktorit.[1].

Tavaliselt piirdus aga masinatraktorijaamade abi vaid põldude üleskündmise ja harimisega, kuna külvi- ja viljakoristustööd teostasid talupojad olulises osas oma jõududega.

Lisaks sellele loodi masinatraktorijaamade juurde hobulaenutuspunktid, arvestuse keskmiselt üks hobulaenutuspunkt valla kohta. Maakonnas rajati 30 hobulaenutuspunkti kuhu oli koondatud 321 hobust ja vastav inventar.[2].

Hobulaenutuspunktide loomise vajalikkus maareformi läbiviimise ajal tulenes sellest, et riigil oli tarvis anda reaalset abi eeskätt maad saanud sulastele ja kehvikutele. Riik andis kulakute varast, mis vastavalt maareformiga ära võetud ühe

---

1. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü.2, lk.229.
2. EKPA, f.10, nim. 10-8, s.-ü.1, lk. 66.

osa
üle hobulaenutuspunktidele.

1945. aasta jooksul abistasid maakonna masina-traktorijaamad maaharimisel 2231 talumajapidamist, hobulaenutuspunktid tegid tööd 1524 talupoja majandis.

Alljärgnev tabel näitab MTJ ja HLP töö teostamist erinevates majandite kategooriates 1945.a.

T a b e l nr.6

Virumaa MTJ ja HLP tootmisabi majandeile 1945. aastal.[1]

MTJ nimetus	Abistatud töödel majapidamisi			
	Punaarmee-laste perek.	Uusmaa-saaj.	Kehvi-kuid	Kokku
Rakvere MTJ	55	276	380	710
Rakvere MTJ piirkonna HLP	140	181	163	474
Jõhvi MTJ	25	57	118	200
Jõhvi MTJ piirkonna HLP	143	118	98	359
Vihula MTJ	333	714	274	1321
Vihula MTJ piirkonna HLP	126	247	318	691
KOKKU: MTJ-d.	413	1045	773	2231
HLP-d.	409	546	779	1524

Seega said riiklikku tootmisabi 17.097 Virumaa talupidajast 3755 talupidajat ehk 22,1%.

Pidevalt on partei maakonnakomitee büroo ja täitevkomitee istungitel arutusel maakonna traktori-~~jaamade ja hobulaenutuspunktide töö~~.

1. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü.1, lk.69.

jaamade ja hobulaenutuspunktide töö. Tugevdatakse nende kaadrit ja valmistatakse ette mehhanisaatoreid.

Järgmistel aastatel kasvab veelgi masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide tootmisabi töötavatele talupoegadele. 1946. aasta kevadel hariti nende abil uusmaasaajail 1910 ha ja Punaarmeelaste perekondadel 710 ha põldu.[1] Kogu 1946. aasta jooksul töötasid masinatraktorijaamad välja 5170 pehmekünni hektarit ja hobulaenutuspunktid tegid töid 8678 pehmekünni hektari ulatuses.[2]

1947 ja 1948 aastal kasvas mõnevõrra masinatraktorijaamade masinapark ja loodi juurde Paasvere masinatraktorijaam. Traktorite arv traktorijaamades kasvas 62-le. See võimaldas teha masinatraktorijaamade poolt 1948. aastal põllutöid juba 10.300 pehmekünni hetari ulatuses.[3]

Siiski kasutati traktoreid väiketalumajapidamiste tingimustes väheproduktiivselt. Ühe 15-hobujõulise traktori aastane väljatöötlus ulatus vaid 200 pehmekünni hektarini. See oli seletatav nii põllumajandusliku tootmise killustatuse kui ka mehhanisaatorite kaadri vilumatusega. Seepärast on ka arusaadav, et traktoripark maakonnas suurenes võrdlemisi aeglaselt. Väiketalumajandite olemasolu vähendas kaasaegse tehnika kasutamise efektiivsust

---

1. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü. 1, lk.67.
2. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü. 5, lk.34.
3. EKPA, f.10, nim.1042, s.-ü. 1, lk.110.

ning pidurdas põllumajanduslike tööde mehhaniseerimise kasvu.

Töötav talurahvas kasutas meeleldi masinatraktorijaamade abi. See oli odav ja kasulik, vabastas kulaklikust orjusest, oli suureks abiks majapidamisele, parandas seega talurahva materiaalset olukorda. Masinatraktorijaamade abi väike- ja kesktalupoegadele tugevdas töölisklassi ja talurahva liitu, isoleeris kulakud küla töötavatest hulkadest.

Masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide poolt maakonna talurahvale antud abi kiirendas tunduvalt talumajandite kollektiviseerimise ettevalmistamist. Talupojad nägid ja veendusid tegelikus elus, et masinatehnikale rajatud põllumajanduslikus töös peituvad suured paremused. Ühtlasi veendusid talupojad selles, et killustatud väiketalumajanduslik tootmine ei võimalda ära kasutada eesrindlikku tehnikat.

Samuti lõid masinatraktorijaamad ka põllumajanduse sotsialistlikuks ümberkujundamiseks vajaliku materiaalse ja tehnilise baasi ning olid selle ümberkujundamise võimsaks hoovaks.[1]

Sotsialistliku riigi teiseks tähtsaks tugipunktiks külas olid sovhoosid. Sovhooside võrgu arenda-

---

1. V.Matin, M.Bronštein, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, Tallinn 1959, lk. 54.

mine maakonnas oli esmajoones põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise vormiks riikliku, üldrahvaliku omanduse baasil. Sovhoosid organiseeriti maakonnas endiste kapitalistlike suurmajandite alusel. Neid hakati rajama kohe peale maakonna okupatsioonist vabastamist. Maakonna 12 sovhoosi näitasid üksiktalupoegadele põllumajandusliku suurmajapidamise paremusi. Riik varustas nad ajakohase põllumajandusliku tehnikaga ja kvalifitseeritud kaadriga, kes olid suutelised juhtima nõukogude suurmajandit eesrindliku põllumajandusteaduse nõuete alusel. Maakonna sovhooside tugevdamine ja nende majandusliku tegevuse edusammud olid rajooni partei- ja nõukogude organeile tähtsaks vahendiks väiketalumajanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel.

Virumaa sovhoosid tegid suuri edusamme loomakasvatuse ja põllunduse alal ning aitasid sellega kaasa talupoegade üleminekule kolhoosidesse.

Nii oli Triigi sovhoosis 1947.a. keskmine väljalüps lehma kohta 5118 kg. Triigi sovhoos sai samal aastal keskmiselt 17,5 ts teravilja, 130 ts kartuleid ja 25 ts heina hektarilt, mis oli tunduvalt kõrgem ümbruskonna talupoegade saakidest.[1.]

Loomaksavatuses ja põllunduses saavutatud kõrgete näitajate eest autasustatakse 1947.aastal rida Triigi sovhoosi töötajaid ordenite ja medalitega,

---

1. "Viru Sõna" nr. 35, 19.aprill 1947.

nende hulgas ka sovhoosi direktorit sm. Jansoni "Töö Punalipu" ordeniga.[1].

1948. aasta koristustööde ajal hakkasi sovhoosi põldudel töötama kombainid, mis said ümbruskonna talupoegade üldise -KS huviobjektideks.

Seega avaldas nõukogude võim, koondades masinatraktorijaamadesse ja sovhoosidesse nii põllumajandusliku tootmise põhivahendid kui ka tehnilise-, agronoomilise- ja zootehnilise kaadri, juhtivat mõju väiketalumajandusliku põllumajanduse arengule. Äsja maad saanud sulaste ja kehvikute laiad hulgad said otsekohe tunda riiklikku abi eesrindliku tehnika näol. Põllumajandusliku suurtootmise edusammud sovhoosides ning üha laienev abi masinatraktorijaamade poolt kehvikute ja keskmike laiadele hulkadele, olid tähtsateks asjaoludeks, mis valmistasid ette ja kiirendasid maakonna talurahva üleminekut kollektiivsetesse suurmajanditesse ühinemise teele.

---

1. "Viru Sõna" nr. 49, 1. juuni 1947.

5. Kooperatiivühistute osa Virumaa põllumajanduse massilise kollektiviseerimise ettevalmistamises.

Lenini kooperatsiooniplaani elluviimine eeldab talurahva järkjärgulist kasvatamist kollektivismi vaimus sel teel, et minnakse koopereerimise lihtsamatelt vormidelt üle koopereerimise keerukamatele vormidele, tootmiskooperatiividele. Põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise ettevalmistamisel kasutati meil selleks ära vana kodanliku-aegset põllumajandusliku kooperatsiooni aparaati.

Samaaegselt maareformi läbiviimisega aitas Eestimaa Kommunistlik Partei ja Eesti NSV valitsus igati kaasa nõukogude kooperatsiooni arenemisele.

Põllumajanduslik kooperatsioon etendas väga tähtsat osa Virumaa põllumajanduse ümberkujundamisel. Ta oli ettevalmistavaks etapiks põllumajanduse kollektiviseerimiseks.

Kodanliku Eesti perioodil oli Virumaal loodud väga palju mitmesuguseid põllumajanduslikke ühistuid: piima-, masinatarvitajate-, linnukasvatajate-, turba-, elektri- jt. ühistuid. Need ühistud olid kodanluse, "hallparunite" ning finantskapitalistide rikastumise kohaks, olid sisuliselt muudetud aksiaseltsideks, mis tähendas kooperatsiooni

liikmete - keskmik- ja kehviktalupoegade täiendavat nöörimist.

Hõlmates vaid väiksemat osa talumajapidamistest, monopoliseerisid kulaklikud kooperatiivid tähtsamate põllumajandussaaduste varumise, turustamise ja töötlemise. Kulaklike kooperatiivne monopoolne seisund võimaldas neil kehtestada monopoolselt madalaid kokkuostuhindu kooperatiivi mittekuuluvate talupoegade saadustele ja monopoolselt kõrgeid hindu oma saadustele.

Masinaühistud aga tegelikult ei abistanud, vaid koos kulakutega ekspluateerisid külla kehvikuid ja keskmikke. Nii näiteks võtsid masinühistud 1 tonni vilja peksmise eest ühistusse mittekuulunud talupoegadelt 5 -5 krooni ehk ümberarvestatult teraviljale 3,1 - 4,4 protsenti kogu pekstud viljast.[1.] Sama palju võtsid ka kulakud, masinate eraomanikud.

1936 - 1937. aastal liideti rida kooperatiivorganisatsioone ja nende baasil loodi monopolistlikud organisatsioonid "Võieksport", "Eesti Lihaeksport", "Eesti Munaeksport". Sellega finantskapital allutas endale täielikult kooperatsiooni. Finantstuusad koos kooperatsiooni kulakutest liikmete ladvikuga lõikasid endale eesti töötava talurahva ar-

1. "Eesti Bolševik" nr.5, 1947, lk.64.

vel tohutu suuri kasumeid.

Töötava talurahva tähelepanu kõrvalejuhtimiseks kooperatsiooni tõeliselt olemuselt kapitalismi tingimustes üldse ja kodanliku Eesti tingimustes konkreetselt, püüdsid kodanlastest "teoreetikud" väita nagu kooperatsioon võiks kõrvaldada kapitalismi teravad pahed, töötajate ekspluateerimist kooperatsioonis nagu üldse ei esineks.

Pahempoolsed sotsid Eestis nägid kooperatsioonis teed ülèminekuks demokraatlikku sotsialismi. Kodanliku Eesti kooperatiivide tegelane P.Bogdanov, kirjutas, et kodanliku Eesti tingimustes muutub kooperatiivne liikumine kaubanduse, põllumajanduse, isegi tööstuse iseloomu, võttes erakapitalilt ta kasumi ja tõrjudes selle üldse välja.[1].

Nõukogude võimu kehtestamisega Eestis ja proletariaadi diktatuuri esimeste majanduslike abinõude ellùviimisega muutus kooperatsiooni osa, tema sotsiaalne ja majanduslik sisu põhjalikult. Maa natsionaliseerimine, põhiliste tööstusharude, pankade, transpordi jne. koondamine riigi kätte - see kõik avaldas otsustavat mõjukooperatsiooni loomusele.

Proletariaadi diktatuuri tingimustes muutub

---

1. P. Bogdanov, Kooperatiivliikumise ülevaade, Tallinn 1940, lk. 28.

kooperatsioon põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise peamiseks teeks. Kooperatsiooni kasv on identne sotsialismi kasvuga. Kooperatsioon võimaldab ühendada talupoegade isiklikud huvid ühiskondlike huvidega, kusjuures isiklikud huvid allutatakse ühiskondlikele huvidele. Peamiste tootmisvahendite koondumine töölisklassi kätte sotsialistliku riigi näol võimaldab kooperatsiooni arenemist suunata kogu ühiskonna huvides.

Sotsialistlik riik suunab kooperatsiooni arenemist kogu ühiskonna huvides sellega, et ta annab kooperatsioonile igakülgset abi ja muudab selle laiade töörahva hulkade tõeliseks massiorganisatsiooniks. Riik annab kooperatsioonile sootsatel tingimustel laenu, varustab talupoegi kooperatsiooni kaudu põllutööri$stadega, väetisega jne. Sellega riik suunab ja kindlustab majanduslikult kooperatsiooni arenemist vajalikus suunas, vabastades teda kulakluse mõju ja võimu alt. Niisiis, võttes arvesse ja rahuldades töötavate talupoegade laiade hulkade isiklikke huve kooperatsiooni igakülgse arendamise kaudu, allutab riik kooperatsiooni arengu ühtlasi nõukogude ühiskonna üldistele arengu huvidele.

See talupoegade huvide arvessevõtmise, kooskõlastamise ja ühiskondlikele huvidele allutamise

vorm on talurahva sotsialistliku ümberkasvatamise ja sotsialismi ülesehitamisele kaasatõmbamise parimaks vormiks.

Nõukogude võimu taastamine Eestis 1940. aastal võimaldas ära kasutada vana põllumajandusliku kooperatsiooni võrgu. Et seda aga muuta tõeliselt massiliseks ja töötava talurahva hulkadele kättesaadavaks organisatsiooniks, oli vaja see reorganiseerida, puhastada kapitalistlikest elementidest.

Põllumajandusliku kooperatsiooni reorganiseerimine Eesti NSV- s algas kohe pärast nõukogude võimu taastamist 1940. aastal. Juba siis likvideeriti riiklikud ja monopolistlikud kooperatiivkoondised. Põllumajanduslike ühistute juhtimiseks loodi 1940. aastal Põllumajanduslike Kooperatiivide Peavalitsus. Asuti puhastama kooperatiive kodanlikest elementidest ja nendesse laialdaselt kaasa tõmbama töötava rahva hulki. Kuid selle protsessi katkestas sõda ja Eesti territooriumi ajutine okupeerimine saksalaste poolt.

Pärast maa vabastamist fašistlikust okupatsioonist pöörasid Eestimaa Kommunistlik Partei ja nõukogude valitsus suurt tähelepanu kooperatsiooni reorganiseerimisele ja sõjatules laialitassitud kooperatiivide varade ülesotsimisele, kooperatiivühistute taastamisele ja reorganiseerimisele.

EKP Virumaa Komitee ja maakonna TSN täitevkomitee alustavad samuti kohe peale maakonna okupatsioonist vabastamist väljaselgitama ja taastama endisi põllumajanduslikke-ja krediitühistuid.

Juba 19. novembril 1944. aastal toimub Rakveres Rakvere põllumajandusliku krediitühingu juhatuse esimene asutamiskoosolek.[1]

1. jaanuariks 1945. aastal on maakonnas taastatud 38 põllumajandusühistut ja 10 krediitühingut.[2]

Algul kulaklikud elemendid, eriti aga need, kes olid sõjatules ühistute vara laiali tassinud, tegid takistusi ühingute taasloomiseks, varjasid ühingutele kuulunud vara. Nii Erra valla kulak Raidma, kelle juurest leiti masinaühistu traktor, kandis selle osade kaupa laiali ja teatas siis, et temalt olevat traktor varastatud.[3]

Hiljem aga hakkasid kulaklikud elemendid kiiresti omi vanu positsioone ühistuis taastama, samuti oma isiklikke traktoreid ja viljapeksumasinaid ühistuile üle anda või "rentima". See rentimine muutus võtteks, millega kulakud püüdsid säilitada maareformi eest omi masinaid ja nüüd juba masinaühistute kaudu jätkata ümberkaudsete töötava-

---

1. "Viru Sõna" nr. 2, 22. november 1944.
2. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü.2, lk.217.
3. EKPA, f.10, nim. 10-7, s.-ü.5, lk. 2.

te talupoegade ekspluateerimist.

Kooperatsiooni liikmete arv kasvas väga kiiresti, kuna varem kehv- ja keskmiktalupoegade pääs kooperatsiooni oli seotud mitmesuguste takistuste ületamisega. Kooperatiivühistute põhikirjad tegelikult takistasid kodanlikus Eestis kehvikute ja keskmike hulkade astumist kooperatsiooni, sest mõnedes ühistutes olid kehtestatud väga kõrged osamaksud, mis olid jõukohased ainult kulakutele. Nii moodustas osamaks kartuliühistutes, kelle valduses olid piiritusvabrikud, 500 krooni.[1.]

Vaatamata kehv- ja keskmiktalupoegade ülekaalule nüüd ühistuis, jäi paljudes kooperatiivides juhatused ikka veel kulakute ja spekulantide mõju alla.

1. aprilliks 1945. aasta oli Virumaal loodud juba 64 masinatarvitajate ühistut, millistel oli 75 traktorit ja 312 rehepaksumasinat.[2.]

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K/b/P Keskkomitee 13. jaanuari 1945. aasta määrusega luuakse Põllumajandusliku Ühistegevuse Peavalitsus Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu juures, mille allutatakse kõik põllumajanduslikud ühistud ja nende liidud.[3.]

---

1. V.Matin, M.Bronštein, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused.
2. EKPA, f.10, nim.10-7, s.-ü.29, lk.53.
3. Eesti NSV Teataja, 28.veebruar 1945, 8, 100.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 12. juuni 1945. aasta määrusega taastatakse kooperatiivühisuste vabariiklikud liidud:

a/ Piimaühistute Liit, mis ühendab piimaühistud ja tõuloomakasvatuse ja kontrolli ühistud;

b/ Munaühistute Liit, nimetades selle ümber Linnukasvatuse Ühistute Liiduks, mis ühendab kooperatiivühistud linnukasvatuse alal;

c/ Kartuliühistute Liit, nimetades selle ümber Kartuli- ja Juurviljakasvatuse Ühistute Liiduks, mis ühendab ühistud kartuli ja juurviljakasvatamise alal.

Peale selle loodi Põllumajanduslike Ühistute Liit, mis ühendas põllumajanduslikud kooperatiivühistud, põllumajanduse mehhaniseerimise ja elektrifitseerimise ühistud, maaparandamise ühistud ja ühistud turba ühistootmise alal.

Selle sama määrusega kinnitati ka kooperatiivühistute näidispõhikiri, mille järgi kulakuid kooperatsiooni ei võetud. Tunduvalt vähendati sisseastumismaksu ja osamaksu /Sisseastumismaks 25 rubla. Osamaks 10 rubla iga kasutatava maa hektari kohta/, nii et kooperatiivühistusse astumine sai kättesaadavaks igale töötavale talupojale.[1]

---

1. ENSV Teataja 17. juulil 1945, 24, 360.

Selle määruse alusel luuakse Virumaa 3-e liikmeline Põllumajandusliku Ühistegevuse Peavalitsuse Virumaa sektor, milline hakkas organiseerima ühistute aruande-valimiskoosolekuid ja neil uute põhikirjade vastuvõtmist.

16. juulil 1945. aastal avaldatakse "Viru Sõnas" Põllumajandusliku ühistu näidispõhikiri.[1]

Aruande-valimiskoosolekutel rida kääbusühistuid ühineb. Kõikjal viidi läbi ühistute juhatuste valimised uute põhikirjade alusel. Ühistute juhatustest ja kooperatiividest endist aeti välja kulakud ning mittetöötavad elemendid, spekulandid. Ühistute juhtimise võtsid endi kätte kehvikud ja keskmikud, uusmaasaajad.

Tugevnes ühistute juhtimine partei maakonnakomitee ja maakonna TSN täitevkomitee poolt. Maakonna parteikomitee kuulas perioodiliselt oma büroo istungitel üksikute valdade parteiorganisatsiooni sekretäride aruandeid ühistute juhtimise kohta, samuti andis bürool aru Ühistute Liidu Virumaa sektori juhataja.

Valdade parteiorganisatsioonid tegid suurt organiseerimis ja selgitustööd kehvik-ja keskmik-talupoegade värbamiseks ühistute liikmeks. See an-

---

1. "Viru Sõna" nr.69, 16.juulil 1945.

dis tulemusi. Juba 1. septembriks 1945. a. oli loodud maakonnas ainuüksi 70 masinatarvitajate ühistut, millistel oli 2555 liiget, 265 rehepeksumasinat, 72 traktorit ja 199 jõumasinat.[1] Ühistute olukorda üksikute valdade kaupa iseloomustab alljärgnev tabel.

T a b e l nr.7

Virumaa masinatarvitajate ühistud valdade lõikes 1. septembril 1945. aastal[2].

V a l d	Ühistuid	Neis liikmeid	trakto- reid	vilja peksum.	jõu masin.
Aaspere	2	292	1	9	9
Alutaguse	-	-	-	-	-
Assamalla	5	167	4	5	-
Avanduse	8	235	7	9	-
Erra	-	-	-	-	-
Haljala	1	42	-	15	16
Iisaku	1	580	-	19	21
Illuka	1	25	-	1	1
Jõhvi	4	96	2	20	18
Kohtla	2	87	2	10	10
Kunda	1	60	2	17	15
Küti	4	63	2	4	2
Lüganuse	1	397	1	21	21
Mahu	1	36	2	22	20
Maidla	1	57	1	2	2
Mäetaguse	1	320	-	14	14
Paasvere	1	20	1	3	2
Palmse	1	21	-	1	-
Rakvere	3	273	6	7	1
Roela	1	7	1	3	3
Rägavere	3	41	-	3	3
Salla	6	128	9	13	4
Sõmeru	1	42	2	15	14
Tudulinna	4	98	-	8	8
Undla	5	116	9	11	2
Vaivara	1	25	-	2	2
Vao	7	199	18	17	2
Vasknarva	-	-	-	-	-
Vihula	2	55	-	6	6
Vohnja	2	71	1	8	3
k o k k u :	70	3555	72	265	199

1. "Viru Sõna" nr. 103, 8.september 1945.
2. - s a m a s -

Eelmisel leheküljel toodud tabelist nähtub, et Alutaguse, Erra ja Vasknarva valdades ei oldud masinaühistute loomisega veel üldse tegeldud. Ühistu liikmete arv on veel äärmiselt väike samuti Paasvere, Palmse, Vaivara ja eriti Roela valdades. Kusjuures eriti paistab silma Roela valla olukord. Masinaühistu 7-el liikmel on 1 traktor, 3 viljapeksumasinat ja 3 jõumasinat. Siin on võim jäänud ühistus veel kulakute kätte. Ka Mahu vallas on ühistu veel suurpõllumeeste ühistuks. Siin on ühistu 36-el liikmel 2 traktorit, 22 viljapeksumasinat ja 20 jõumasinat.

Vastavalt maakonnakomitee büroo otsusele tegelevad valdade parteiorganisatsioonid, valdade täitevkomiteed edaspidi pidevalt ja konkreetsemalt ühistute töö tugevdamise küsimustega. Toimub uute ühistute moodustamine, vanade reorganiseerimine jne. Kogu see töö jõuab põhiliselt lõpule 1946. aasta suveks. Kooperatsioon maakonnas sidus nüüd väiketalumajandusliku küla sotsia listliku linnaga. Kooperatiivid muutusid kehvikute ja keskmike massorganisatsioonideks.

1. maiks 1946. aastaks kujunes põllumajanduslik kooperatsioon Virumaal välja selliseks, nagu see on näidatud tabelis nr. 8.

T a b e l nr.8

Virumaa kooperatiivühistud 1. mail 1946.[1]

Ü h i s t u l i i k	Ühistute arv	liikmete arv
Piimaühistud	21	5942
Masinaühistud	68	3660
Linnukasvatus ühistud	4	423
Kartulikasvatus ühistud	24	576
Elektriühistud	29	1548
Turbaühistud	30	761
Tõuloomakasvatuse ühistud	9	287
Muud ühistud	3	90
K o k k u :	188	13.287

Seega põllumajanduslik kooperatsioon hõlmas ligemale 78 protsenti maakonna talumajapidamistest.

Maakonna kooperatiivühistud osutasid kehvikutele ja keskmike majapidamistele suurt abi põllumajandussaaduste turustamisel, andsid otsesest tootmisabi ja seda eriti viljapeksul.

Peaaegu kogu talumajandite piimatoodang töötati ümber kooperatiivsetes piimatööstuse ettevõtetes. Elektrifitseerimisühistud taastasid purustatud elektrijaamu ja ehitasid riigi abiga maal uusi

---

1. J.Pärn, Põllumajanduslik ühistegevus 4-dal stalinlikul viisaastakul Eesti NSV-s."Eesti Põllumajandus" nr.4/5 1946, lk.170-171.

elektriliine ja jaamu.

Talumajandite tootmisalane abistamine toimus masinaühistute kaudu. Kooperatsiooni madalamate vormide areng ühendas talupoegade kaubandusliikud erahuvid sotsialistliku ülesehitustöö üldiste üleannetegega ning valmistas ette ülemineku tootmiskooperatsioonile.

Küllaltki suur oli maakonna masinaühistute tootmisabi talunditele juba 1946. aasta kevadtöödel. Masinaühistute traktorid tegid kevadisi mullaharimis- ja külvitöid tervenisti 7480 pehmekünni hektari ülatuses, mis oli ligemale ühe kolmandiku võrra rohkem kui masinatraktorijaamade kevadine maaharimistöö.[1]

Kuigi maakonna igas vallas viidi 1945. aasta sügise ja 1946. aasta kevade jooksul läbi kooperatiivühistute juhatuste valimised uute põhikirjade alusel, mil juhatustest aeti välja kulaklikud elemendid ning juhtimine läks üle kehvikute ja keskmike kätte, esines maakonnas siiski veel elujõuetuid ja isegi fiktiivseid ühistuid.

Kulaklike elementide väljatõrjumine, väljakihutamine toimus terava klassivõitluse olukorras. Vaenulikud elemendid püüdsid igasuguse kattevarju

---

1. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü, 5, lk.34.

all jääda kooperatiividesse, pugeda juhtivatele kohtadele ning seal kõigi abinõudega tekidaga kahju nõukogude võimu korraldustesse. Valdade partei- ja nõukogude organite abiga avastasid kehvikud ja keskmikud klassivaenlaste riukad ning parandasid kooperatsiooni tegevust tegeliku abi andmisel kehvikute ja keskmike talumajapidamistele.

1947. aastast peale algas Virumaa põllumajandusliku kooperatsiooni arenemises uus etapp. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee 31. augusti 1946. aasta määrusega nähakse ette väikeste elujõuetute ühistute liitmine, fiktiivsete ühistute likvideerimine ja uute elujõuliste ühisuste loomine. Samuti tuli valida uued ühistute juhatused ja luua ühistute maakondlikud keskused.

Vastavalt sellele määrusele luuakse partei maakonnakomitee 27. septembri 1946. aasta büroo otsusega Põllumajandus Kooperatiivide Virumaa Liidu orgbüroo ja Maakondlik Loomakasvatus-piimandusliidu orgbüroo.[1]

Valdades alustatakse ühistute aruandlus- valimiskoosolekute läbiviimisega ja väikeste ühistute liitmist. Nii toimub juba 6. oktoobril 1946. a.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-8, s.-ü.6, lk.28.

Undla vallas masinaühistu ja elektrifitseerimisühistu liikmete ühinemiskoosolek, kus luuakse valla mahhaniseerimisühistu millel on üle 300 liikme.

Samal ajal toimuvad koosolekud ka Haljala, Lüganuse, Illaku j.t. valdades. Tudulinna vallas ühinevad valla kõik 4 kooperatiivühistut üheks põllumajandusühistuks kus on 462 liiget.[1].

Tuleb tähendada, et kuni 1947. aastani domineeris maakonnas turustuskooperatsioon, mille tüüpiliseks näiteks olid piimaühistud, siis alates 1947. aastast kevadest võtab maakonnas hoogu põllumajandusliku kooperatsiooni tootmisalaline tegevus.

Tootmiskooperatsiooni madalamad vormid /masinaühistud, maaparanduse ühistud, tõukarja ühistud j.t./ kujutasid endast edasist sammu küla sotsialistlikul arendamisel. Nende ühistute kaudu avanes sotsialistlikul riigil veelgi suurem võimalus avaldada majanduslikku mõju talumajanduse arenemisele. Kulakliku ekspluateerimise sfäär kitsenes. Masinaühistud, samuti maaparanduse ja tõukarja ühistud tõmbasid talupojad kaasa ühisele tootmistegevusele, kasvatasid neid kollektivismi vaimus.

Küla sotsialistliku ümberkujundamise ülesannete täitmine nõudis üleminekut seni domineerinud va-

---

1. "Viru Sõna" nr. 100, 10. oktoober 1946.

rustus- ja turustuskooperatsioonidelt tootmiskooperatsioonile. Sellepärast võttis Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee XVI pleenum 1947. aasta aprillis vastu otsuse põllumajandusliku kooperatsiooni tootmistegevuse järsu intensiivistamise kohta. Põllumajandusliku kooperatsiooni ette seati põhiülesanne - luua ja arendada ühismajapidamisi.

Vastavalt partei maakonnakomitee büroo otsusele viiakse valdade põllumajandusühistuis läbi 20. märtsist kuni 6. aprillini 1947. aastal aruandevalimiskoosolekud, kus tõstetakse üles ühiskondlike majandite loomise küsimus ja arutatakse läbi vabariigi valitsuse poolt kinnitatud "Põllumajandusühistu ühiskondliku majapidamise põhimäärus", milles oli ette nähtud majapidamise organiseerimise ja tegevuse kord, tegevuse põhialused.[1]

12. aprillil 1947. aastal toimunud maakonna parteiaktiivi koosolekul tõstetakse põllumajandusühistute töö küsimused eriti teravalt üles. Aktiivi koosoleku otsuses öeldakse:

"Maakonna partei- ja nõukogude organite üheks peamiseks ülesandeks on põllumajandusliku kooperatsiooni igakülgne organisatsiooniline- ja majandus-

---

1. EKPA, f.10, nim.10-11, s.-ü. 4, lk.62.

lik kindlustamine, kogu kehv- ja kesktalupidajaskonna põllumajandusühistute liikmeteks kaasatõmbamine, põllumajandusühistute juhtivate organite puhastamine kulakutest, spekulantidest ja petturitest....

Tunnistada vajalikuks põllumajandusühistute tegevuse tunduv laiendamine, pöörates erilist tähelepanu tootmiskooperatsiooni arendamisele: kooperatiivsete tera- ja juurvilja, mesinduse, linnu- ja loomakasvatuse majapidamiste loomisele, muretseda nende majapidamiste jaoks uusi tootmisvahendeid, ümber kujundades põllumajandusühistud tõelisteks sotsialistlikeks majapidamisteks külas".[1]

Samal parteiaktiivi koosolekul kohustati maakonna täitevkomiteed eraldama põllumajandusühistutele majapidamiste loomiseks eraldada riigi tagavaramaadelt 788 ha põllu- ja heinamaad ning andma üle vajalikud majapidamishooned.

Selle parteiaktiivi koosoleku otsuse alusel loodi maakonna põllumajanduslikes kooperatsioonides ühispõllud ja ühisloomakasvatusfarmid.

Suure organiseerimistöö tulemusel oli 1948. aastaks maakonnas loodud juba 44 põllumajandusühisüste ühismajapidamist üldise külvipinnaga 725 ha.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-11, s.-ü.1, lk.lk.29,30.

Neil majapidamistel oli 320 lehma, 88 hobust ja 216 siga.[1].

Need ühiskondlikud majapidamised loodi vabadel maadel ja seega aitasid need täita riiklikke ülesandeid kevadkülvi ja viljavarumise osas. Tööd majapidamistes tehti ühistute liikmete endi poolt. Tavaliselt kasvatati neis majapidamistes sordiviljа, et varustada ühistu liikmeid sordiviljaga. Loomakasvatusfarmides kasvatati tõuloomi, et nendega varustada tõumaterjaliga ühistu liikmeid ja teisi ümberkaudseid töötavaid talupoegi.

Maakonna ühiskondlikes majapidamistes organiseeriti paarituspunkte, haudejaamu, loodi remonttöökojad põllutööriistade- ja masinate remontimiseks, rajatai taimelavasid, kasvuhooneid jne. Riik andis ühistutele sellekohast abi pikaajalise krediidi näol.

Ühismajandite maad, loomi, inventari ja muud vara ei olnud lubatud jaotada ühistute liikhete vahel.

Ühistu liikmed töötasid majandis kas ühistalgude korras või tükitöö alusel. Nad said tasuks raha, produkte, noori tööloomi või lasksid oma poolt tehtud töö arvel omas majapidamises teostada ühistu

---

1. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü. 1, lk.111.

poolt traktoritöid, maaparanduse-, elektrifitseerimise- või muid töid.

Nii omas 550 liikmeline Vao valla põllumajandusühistu juba 1947. aasta kevadkülvi ajal 90-hektarilise majapidamise kus oli 2 hobust, 3 lehma, 2 siga ja 4 lammast. 1947. aasta kevadised külvitööd selles majapidamises tehti ühistalgude korras 10. ja 11. mail.[1].

Väike-Maarja piimaühistu 625-liikmeline pere omas Ärina külas 19,31 ha majapidamise kus oli 5 tõuemist ja 2 tõukulti.[2].

Väike-Maarja linnukasvatuse ühistul oli 4680 muna üheaegse haudevõimega inkubaatorijaam, milline andis oma liikmetele 1947. aasta suve jooksul üle 10.000 tõutibu.[3].

Põllumajandusliku kooperatsiooni tootmistegevuse intensiivistamine etendas tõhusat osa Virumaa talupoegade massilise kollektiviseerimise ettevalmistamisel.Kooperatsiooni igakülgne arendamine ja tugevdamine nõukogude võimu poolt oli talurahva sotsialistliku ümberkasvatamise teeks. Ühismajapidamised olid sotsialistliku suurtootmise juhtimise kooliks. Nende kaudu tutvusid Virumaa talupojad sotsialistlike töö organiseerimise ja töötasustamise

---

1. "Viru Sõna" nr.45, 23. mai 1947
2. - s a m a s -, nr.60, 2.juulil 1947.
3. - s a m a s -, nr.35, 19.aprill 1947.

printsiipidega. Ühine töö ühismajapidamistes veenis talupoegi omaenda kogemuste varal, kuivõrd kasulik on üle minna kollektiivsetele tootmisvormidele.

Põllumajandusliku kooperatsiooni ühismajapidamised kujutasid seega endast kolhoosikorra ettevalmistamise omapärast vormi.

Põllumajandusliku ühistegevuse laienemisega, põllumajandusühistute ühismajapidamiste tugevnemisega, kulaku väljatõrjumisega kooperatsioonist teravnes klassivõitlus külas. Kooperatiivühistud koondasid kehvikute ja keskmike hulki külas, organiseerisid neid võitlusele kulakluse vastu. Kooperatiivide kaudu õppisid nad tundma kollektiivi jõudu ning nad võtsid omaks majandamise kollektiivsed meetodid.

Põllumajanduslik kooperatsioon oli vajalik etapp individuaalse väike-ja kesktootmise arenemisel sotsialismi suunas. Kuid ta ei olnud suuteline lahendama põllumajanduse sotsialistliku arendamise põhiküsimusi, põllumajanduses esinevate kodanlik-individualistlike tootmissuhete ületamise, kulakluse kui klassi likvideerimise ja talupoegade materiaalsete elutingimuste põhjaliku parandamise ülesandeid, sest põllumajanduslik tootmine baseerus endiselt eraomanduslikul väiketalumajandusel. Siin toimus vaid individuaalsete väike ja kesktootjate tootmistegevuse üksikute külgede ühendamine.

K O L M A S P E A T Ü K K

Talumajapidamiste ühinemine kollektiivseteks suurmajapidamisteks Virumaal.

1. Töölisklassi ja töötava talurahva liidu tugevdamine ning kulakluse isoleerimine kui vajalik tingimus põllumajanduse massiliseks kollektiviseerimiseks.

Massilise kollektiviseerimise ettevalmistamine eeldas majanduspoliitika läbiviimist, mis on suunatud töölisklassi ja töötava talurahva liidu igakülgsele tugevdamisele. Ainult proletariaadi diktatuuri õige poliitika, mis vastab talurahva majanduslikele huvidele ja tugineb objektiivsete majandusseaduste nõuetele, võib talurahvast kaasa tõmmata sotsialistliku ühiskonna ülesehitamisele.

Töölisklassi ja töötava talurahva liidu poliitika teostamine nõuab, et tuleb arvestada kujunenud majanduslikke tingimusi, talurahva poliitilist küpsust, seda, kas on olemas objektiivsed ja subjektiivsed eeldused üleminekuks järgmistele küla sotsialistliku arenemise etappidele.

Maareformi läbiviimine, riigi abi uusmaasaajaile, kehvikuile ja kooperatiivühistuile ja partei ning valitsuse muud sammud töötava talurahva abistamiseks, tema vabastamiseks kulakluse majandusliku mõju alt tugevdas töölisklassi ja talurahva liitu.

Nõukogude võimu hilisemad abinõud, mis olid suunatud põllumajandusliku kooperatsiooni arendamisele ja talurahva järkjärgulisele kasvatamisele kollektivismi vaimus, avaldasid selle liidu tugevdamisele suurt mõju.

Maareformi lõpuleviimine 1947. aastal, põllumajanduslike kooperatiivühistute tegevuse pidev laienemine, masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide ning riigi igasugune muu abi kehv-ja kesktalupoegadele, mis vähendas kulaku majanduslikku ja poliitilist mõju külas ja sovhooside, kui sotsialistlike suurmajandite edusammud põllumajanduse arendamisel, valmistasid ette pinna põllumajanduse kollektiviseerimisele.

Selleks, et viia töötav talurahvas sotsialismi teele, kasutas proletariaadi diktatuur oma võimu ja kättevõidetud otsustavaid majanduslikke positsioone kapitalistlike suhete mõjusfääri järjekindlaks piiramiseks külas ja sotsialistlike suhete arendamiseks. Töölisklass oma poliitikaga soodustas kehvikute ja

keskmike hulkade klassivõitlust maakodanluse - kulakute vastu.

Samal ajal kogu vabariigi majanduselu areng nõudis tungivalt üleminekut väiketalumajapidamiselt kollektiivsele suurmajapidamisele.

Sotsialistliku tööstuse kiire areng individuaal-----se väike- ja kesktootja säilimise tingimustes põllumajanduses hakkas põhjustama objektiivselt vajalike sidemete häirimist nende tähtsaimate rahvamajandusharude vahel.

Vabariigi rahvamajanduse arengut hakkas pidurdama kodanlik-individualistlikud tootmissuhted külas. Tänu nõukogude vennasvabariikide abile saavutasid Eesti NSV töötajad häid tulemusi sõjajärgse rahvamajanduse taastamise ja edasiarendamise viisaastaku plaaniliste ülesannete täitmisel. Kuid seejuures ei arenenud mitte kõik rahvamajandusharud vajaliku kiirusega. Kiiresti kasvas tootmine tööstuses, kus valitsesid sotsialistlikud tootmissuhted. 1948. aastaks ületas tööstuslik toodang Eesti NSV-s sõjaeelse taseme 29% võrra, aga 1945. aasta taseme enam kui kolm korda.

Teistsugune arengutempo oli aga põllumajanduses. Saksa fašistide röövelliku tegevuse tulemusel kannatas põllumajandus tõsiselt. Nõukogude riigi

suur materiaalne ja majanduslik abi töötavale talurahvale võimaldas 1947. aastaks küll suurel määral üle saada sõjast tingitud põllumajanduse mahajäämuse. Kuid põllumajandustoodangu edasine kasv oli aeglane. 1947.aastal hakkasid kujunema Virumaal teatud raskused põllumajanduse edasises tõusus. Kui vabariigi tööstus täitis 1947. aasta tootmisplaani 113%, siis põllumajanduses taime-ja loomakasvatuse plaanid täideti kõigest 75 - 95%. Samasugune olukord valitses ka Virumaal. Maakonnas jäi täitmata kevadkülvi plaan. Lehmade arvulisest plaanist täideti vaid 83%, sigade osas 76%, lammaste osas 94%. Raskusi oli samuti riiklike müügiplaanide täitmisega.[1].

Põllumajandustoodangu aeglustatud kasvu peamiseks põhjuseks olid külas säiluvad väikekaubatootlikud suhted. Killustatud väiketalumajapidamiste tingimustes oli küll võimalik põllumajanduse mõningane taastamine, kuid tema kiirest arendamisest ei saanud isegi unistada. Üksiktalupoegadele tekitas tõsiseid raskusi mudis- ja jäätmaade ülesharimine, maaviljeluse parandamiseks vajalike abinõude rakendamine ja õige agrotehnika kasutamine. Väiketaluma-

---

1. EKPA, f.10. nim. 10-14, s.-ü. 7, lk.47.

japidamistes ei saanud juurutada teaduslikult põhjendatud külvikordi, ratsionaalselt ühendada mitmesuguseid põllumajandusliku tootmise harusid. Loomakasvatuse arendamise võimalused olid siin piiratud ja loomade juurdekasv väike. Väiketootmise väike maht pidurdas suurel määral ka akumulatsiooni, ilma milleta ei ole mõeldav laiendatud taastootmine. Põllumajanduses domineeriv individuaalne väike- ja kesktootmine seadis ajakohase tehnika ja agrotehnika rakendamise kitsatesse raamidesse. Niisiis, lihtsa taastootmise põhimõttel arenev väiketalumajapidamine ei olnud suuteline rabuldama järjest suurenevaid nõudmisi põllumajandussaaduste järele, sest talumajapidamiste kaubatoodang pea üldse ei kasvanud. Tõsiseks takistuseks põllumajanduse kiiremaks arenemiseks seisnes ka selles, et kulaklikud elemendid igati šaboteerisid nõukogude võimuorganite korraldusi.

Töölisklassi ja talurahva liidu poliitika üks põhiolemusi seisnes kulakluse piiramises. Kulakluse piiramise poliitikat hakati läbi viima otsekohe peale nõukogude korra taaskehtestamist. Kulaklìku ekspluateerimise põhialuseid õõnestasid nõukogude võimu sellised abinõud, nagu maa natsionaliseerimine, maakasutuse määra piiramine, maata ja vähese

maaga talupoegadele maa ja põllumajandusliku inventari andmine, töötavale talurahvale antav krediidi- ja finantsalane abi, kulakluse kõrgendatud maksustamine. Samas suunas mõjus ka masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide poolt talumajapidamistele antav tootmisalane abi. Need sotsiaalsed ja majanduslikud abinõud piirasid kulakliku ekspluateerimise tingimusi ja tõrjusid välja üksikud kulakute rühmad.

Teostades kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat, kasutas nõukogude võim ka niisuguseid vahendeid, mis piirasid palgatööjõu ekspluateerimist kulakluse poolt,nägid kulaklusele ette kõrgendatud müügikohustused ja põllumajandusmaksu, seades kehvikute ja keskmike majapidamised soodsamasse olukorda. Kulaklikele majapidamistele ei antud krediiti. Nad tõrjuti välja põllumajandusühistustest.

Nõukogude võimu abinõud kulakluse piiramiseks külas avaldasid mõju väikekaubatootjate erakapitalistlike tendentside ületamisele ja töötava talurahva hulkade kaasatõmbamisele sotsialistlikule ülesehitustööle.

Kulakute ekspluateerimispüüdeid piirati Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega palgalise tööjõu

kasutamise kindlate eeskirjade kehtestamisega.[1] Nendes nähti ette, et palkaja on kohustatud sõlmima lepingu /ühe aasta peale/, kusjuures on vaja ära näidata, millistele põhitöödele töötaja võetakse, samuti tööaja kestus, palga suurus ja palgamaksmise tähtajad. Leping kuulus registreerimisele valla täitevkomitees. Selle tagajärjeks oli kulakluse majandusliku kasvu takistamine..

Talumajapidamiste maksustamine toimus diferentseeritult ja progresseeruvalt, mis seadis kehvikute majapidamised soodsamasse olukorda ja oli oma kogu teravikuga suunatud kulakluse vastu. See nähtub allpool toodud tabelist, kus on ära toodud talumajapidamiste riiklikud teravilja müügikohustused, mis määrati kindlaks Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee 1945.aasta 16 juuni määrusega Virumaa talumajapidamiste kohta.[1].

T a b e l nr.9

Riiklikud teravilja müügikohustused Virumaa talumajapidamistele / 1 ha põllumaa kohta/.

Majandite suurusrühmad	Teravilja müügikohustus põllumaa ha kohta kilogrammides
Kuni 10 hektari	30
10 - 15	40
15 - 20	60
20 - 25	100
üle 25	150

Samasugused riiklike müügikohustuste määramise printsiibid rakendati ka piima, liha, munade, kartuli ja heinte suhtes.

Sedamööda, kuidas peale maareformi läbiviimist hakkasid küpsema tingimused talumajapidamiste kollektiviseerimiseks, suurendas nõukogude võim järkjärguliselt veelgi kulaklike majapidamiste maksustamist, et kulakluse ekspuataatorlikke tendentse veelgi suuremal määral piirata.

1947. aasta augustist rakendati kõigi kulaklike majandite täiendavat maksustamist. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 30.augusti 1947.aasta määrusega määrati kulaklikele majandeile maksulisandit kõigilt tululiikudelt. Kui tulu oli alla 15.000 rubla, võeti lisamaksu 20 protsendi ulatuses, 15.000 - 20.000 rubla suuruse tulu puhul 35 protsenti ja üle 20.000 rubla suuruselt tulult 50 protsenti. Kõigist põllumajandusmaksu seaduses ettenähtud soodustustest jäid kulaklikud majapidamised ilma.

Ühtlasi anti valitsuse selle määrusega majanduslikke soodustusi kolhoosidesse astuvatele talupoegadele, kelledel maksu vähendati 50 protsendi ulatuses.

1949. aastast peale suurendati kulaklike majapidamiste põllumajandussaaduste riiklikke müügi-

kohustusi. Nii oli Eesti NSV Ministrite Nõukogu 21. jaanuari 1948. aasta määruse alusel kulaklike majandite piima müügikohustused 50 protsenti kõrgemad kui teistel majapidamistel. Sama aasta 9. augusti Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega suurendati samuti kulaklike majandite riiklikke teravilja, kartuli ja heinte müügikohustusi 50 protsendi võrra.

1948. aasta 24. juuli valitsuse määrusega suurendati veelgi kulaklikelt majanditelt tulumaksumäärasid. Nii alla 15.000 rublam suuruse tulu puhul võeti lisamaksu 50 protsendi, 15.000 - 20. 000 rublase tulu puhul 75 protsendi ja üle 20.000 rubla suuruse tulu puhul loo protsendi ulatuses.

Nii, kuidas valmisid tingimused talupoegade massiliseks kollektiviseerimiseks, intensiivistas nõukogude võim majanduslike sanktsioonide tarvituselevõtmisega pealetungi kulakluse vastu, õõnestas tema eksisteerimise majanduslikke aluseid.

Maakonna parteiorganisatsioon ja nõukogude võimu organid mobiliseerisid töötavaid talupoegi võitlusele kulakluse vastu, paljastasid teda kui töötava talurahva ekspluateerijat ja õelamat vaenlast, asusid selgitama kolhoosikorra suuri eeliseid.

Üheks kulakluse vastu võitlemise vormiks kujunes kulaklike majapidamiste väljaselgitamine ja pal-

jastamine, avalik esiletoomine töötava talurahva koosolekutel. Neil koosolekutel endised sulased, lähemas ümbruses asuvad kulaklikust rõhumisest vabanenud kehv- ja keskmiktalupojad võisid avaldada vabalt oma arvamust. Nii selgitati 1947. aasta jooksul maakonnas välja 341 kulaklikku majapidamist.[1.]

Selline laialdaste töötavate talupoegade hulkade kaasatõmbamine kulaklike majapidamiste väljaselgitamisele vältis suuri vigu kulaklike majapidamiste eraldmisel keskmikmajapidamistest, vigu õige klassipoliitika läbiviimisel külas ja talurahvahulkade poliitilisel aktiviseerimisel kulakute vastu. Maakonna parteiorganisatsioon tegi sel perioodil suurt poliitilist ja organisatsioonilist tööd kehvtalurahva ja sulaste poliitilise teadlikkuse tõstmiseks, töötava talurahva koondamiseks partei ja nõukogude võimu ümber, kes teda toetasid nii materiaalselt kui ka poliitiliselt.

Arenev pealetung kulaklusele kutsus esile viimase vastupanu tugevnemise, klassivõitluse edasise teravnemise külas. Nüüd kujunes külas toimuva klassivõitluse keskseks ülesandeks kolhooside organiseerimine. Kulaklus nägi eriti selgesti oma olemasolu aluste kõigutamist eriti peale seda kui

---

1. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.1, lk.106

1947. aasta teisel poolel organiseeriti vabariigis esimesed viis kolhoosi. Kulaklus intensiivistas kolhoosidevastast propagandat, võttis abiks hirmutamise ja terrori kehvikute ja keskmike suhtes, kes organiseerisid initsiatiivgruppe kolhooside loomiseks.

Seepärast aktiviseerusid ka Virumaal üksikud kulaklikud, kodanlik-natsionalistlikud ja endistest fašistliku armee sõduritest koosnevad bandiitlik-terroristlikud salgad. Loodi ju üks esimestest vabariigi kolhoosidest Tartumaa Sadala vallas, otse Virumaa piiri ääres , kuhu hakkasid oma silmaga kolhoosi vaatamas käima Salla, Paasvere ja isegi kaugemate Virumaa valdade talupojad üksikuina ja gruppidena.[1]

Samaaegselt püüavad osa kulakuid kiiresti ümbermaskeeruda. Kasutades maakonna mõnede valdade partei- ja nõukogude töötajate poliitilise valvsuse puudumist, õnnestub üksikutel kulakutel ja nende käsilastel pugeda nõukogude asutustesse ja organisatsioonidesse /maksuinspektoriteks, varumisagentideks, valla maaosakonna juhatajateks jne./, kus nad hakkasid teostama oma kahjulikku õõnestavat tööd.

Teisalt valdade parteiorganisatsioonid tun-

1."Eesti Bolševik" nr.4, 1949, lk.49.

duvalt aktiviseerivad poliitilist selgitustööd sulaste, kehvikute ja keskmike hulgas kollektiviseerimisküsimustes, organiseerivad gruppe põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirja tundmaõppimiseks.

"Tõhusat selgitustööd viiakse läbi Väike-Maarja agrojaoskonnas jaoskonna vanemagronoom seltsimees Harry Variku poolt, kes on samuti kõige tihedamas kontaktis talurahvahulkadega",[1.] kirjutab maakonna ajaleht "Viru Sõna".

Laialdast selgitustööd kollektiviseerimisküsimustes teeb samuti maakonna ajaleht "Viru Sõna", kes lisaks muudele kollektiviseerimisküsimusi käsitlevatele materialidele, avaldab oma veergudel ka põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirja.[2.]

Massilise kollektiviseerimisliikumise ettevalmistamiseks ja teostamiseks vajalike tingimuste loomisel oli suure tähtsusega laiade talurahvahulkade tutvustamine kolhoosikorra saavutustega vanemates nõukogude vabariikides. Sel eesmärgil organiseeris partei maakonnakomitee mitmed ekskursioonid kehvikutest ja keskmikest, kes külastasid vennasvabariigi kolhoose. Eriti suurel arvul käisid maakonna talupojad ekskursioonidel Leningradi oblasti,

---

1. "Viru Sõna" nr. 17, 20. veebruar 1948.
2. "Viru Sõna" nr.nr. 15, 17, 25, - 15 ja 20.märts, 9. aprill 1948.

Siberi ja Gruusia kolhoosides.

Nii saadeti partei maakonnakomitee poolt 1947. aasta septembris Kaukaasiasse J.V.Stalini- nimelisse eesti kolhoosi seitsme-liikmeline delegatsioon, kelle seas olid Undla valla keskmikud Jaan Lemmik ja Jaan Erik, Jõhvi valla kehvik Rudolf Sarap, Roela valla kehvik, külanõukogu esimees Julia Lossi j.t.[1].

Maakonna parteikomitee paneb erilist rõhku poliitilisele selgitustööle sulaste hulgas. Poliitilise selgitustöö küsimused on arutusel partei maakonnakomitee büroo istungil 1947. aastal kaks korda- 15. mail ja 18.detsembril.[2].

Valdades viiakse läbi sulaste koosolekuid. Partei vallakomiteed organiseerivad paljudes külades ja valdade keskustes põllumajanduse artelli tüüppõhikirjade tundmaõppimise ringe. Talurahvas õppis huviga tundma põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja, kolhoositootmise organiseerimise küsimusi, kolhoosielu.

Kolhooside organiseerimise vajalikkus sai selgeks üha laiematele töötava talurahva hulkadele.Partei poliitika põllumajanduse kollektiviseerimise alal muutus südamelähedaseks ja arusaadavaks maakonna töötavale talurahvale, kes asus seda poliitikat üha sihikindlamalt ellu viima.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-1, s.-ü.14, lk.24.
2. EKPA, f.10, nim.10-2, s.-ü. 5, lk.28.

2. Talumajapidamiste ühinemine kollektiivseteks suurmajanditeks Virumaal.

Määratu suurt abi andis Nõukogude Eestile kolhooside ülesehitustöö alal NLKP Keskkomitee. 1947. aastal võttis ÜK/b/P Keskkomitee vastu otsuse kolhooside ülesehitustööst Leedu NSV-s, Läti NSV-s ja Eesti NSV-s.

Juhindudes sellest ÜK/b/P Keskkomitee otsusest, esitas Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee oma otsuses 26. jaanuarist 1948. aastast kolhooside ülesehitustöö peamised printsiibid.[1].

Sellest otsusest juhindusidki Virumaa partei- ja nõukogude organid oma praktilises töös.

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee soovitas kolhooside loomisel asjatult mitte kiirustada, luua kolhoosid vabatahtlikkuse printsiibist täieliku kinnipidamise tingimustes, tõmmata kolhoosidesse esmajärjekorras kehvikud. Keskkomitee juhtis tähelepanu vajadusele rajada kolhoosid kaasaegse põllumajandusliku tehnika baasil, anda kolhoosidele tehnilist abi masinatraktorijaamade kaudu.

Loodavad kolhoosid peavad olema eesrindlikud

---

1. EKPA, f.1, nim.2, s.-ü. 21, lk. 137.

majandid, et propageerida kollektiviseerimist laiades töötava talurahva hulkades. Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee soovitas oma otsuses, et loodavad kolhoosid viidaks põllumajandusliku artelli põhikirja alusele, pidades meeles, et artell on kolhoosiliikumise põhivorm; et selgitataks põllumajandusliku artelli põhikirja ja ei võetaks kolhoosidesse kulakuid, hitlerlastega okupatsiooni ajal koos töötanud isikuid ega fašistide agente.

Tingimused maakonna talumajapidamiste kollektiviseerimiseks oli loodud maakonna parteiorganisatsiooni poolt külas läbiviidud klassipoliitika tulemusel, mis tugines Lenini juhtnöörile - tuginedes kehvikule, loo liit keskmikuga ja pea halastamatult võitlust kulakutega.

Sellest räägiti väga palju ja ägedalt Virumaa parteiorganisatsiooni IV konverentsil 1948. aasta märtsis.[1] Konverentsil võidi märkida, et kõikides valdades on loodud parteiorganisatsioonid, maal töötas juba 271 partei liiget ja 90 kandidaati. 1947. aasta jooksul võeti maakonnas parteisse 27 talupoega.[2]

Konverentsi otsuses kohustatakse parteiorganisatsioone, igat kommunisti tugevdama selgitustööd

---

1. EKPA, f.10, nim. 10-12, s.-ü.5, lk.74.
2. - samas -, lk.79.

kolhoosi de kasuks. Otsuses märgitakse veel, et Virumaa on üks vähestest Eesti NSV maakondadest, kus pole veel asutatud ühtegi kolhoosi ja maakonnakomitee bürool on kinnitatud ainult üks kolhoosiloomise initsiatiivgrupp. Kommunistid - talupidajad ei näita oma eesrindlikku osa.[1].

Konverentsi otsust ellu viies tekkivad 1948. aastal, vahetult kevadkülvi eel esimesed kollektiivmajapidamised.

Rudolf Sarap, kes viibis 1947. aastal Virumaa talupoegade delegatsiooni koosseisus Kaukaasias Salme külas, organiseeris peale sealt tagasijõudmist oma kodukülas initsiaatorite grupi. Tema organiseerimisel koguneid Konju ja Toila küla kehvikuid ja osa keskmikke Toila mittetäieliku keskkooli ruumidesse, kus arutati kollektiviseerimise, kolhoosiloomise küsimusi, õpiti tundma põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja. Ja tulemuseks oli see, et 26. veebruaril 1948. aastal kinnitas partei maakonnakomitee büroo selle kolhoosiloomise initsiatiivgrupi. Gruppi kuulusid Jõhvi valla Toila küla 6 kehvikut ja 12. keskmikku.[2].

Initsiatiivgrupp algas energilist tegevust ja kasvas pidevalt. Ja kui 31. märtsil 1948.aastal

---

1. EKPA, f.10, nim.10-12,s.-ü.5, lk.87-91.
2. EKPAm f.10, nim.10-12, s.-ü.7, lk.121.

Toila mittetäielikus keskkoolis valitakse Virumaa esimese kolhoosi asutamiskoosoleku juhatajaks noor ja energiline keskmik Karl Eljas, on annud soovi-avalduse kolhoosi astumiseks 21 majapidamist.[1]

Peale koosoleku avamist saab sõna EK/b/P Virumaa Komitee esimene sekretär sm. Ajo. Seltsimees Ajo räägib kolhoosikorra eelistest, soodustustest mis annab partei ja valitsus noortele kolhoosidele, põllumajandusliku artelli põhikirjast, töö organiseerimisest ja-tasustamisest kolhoosis. Sõna võtab selgituseks ka partei Jõhvi vallakomitee sekretär sm. Ivanov.

Ja siis asutakse koosoleku päevakorda arutama. Üksmeelselt kinnitavad koosolijad alljärgneva päevakorra:

1. Põllumajandusliku artelli põhikirja läbiarutamine ja vastuvõtmine;

2. Kolhoosi nime kindlaksmääramine;

3. Kolhoosi esimehe, juhatuse liikmete ja revisjonikomisjoni valimine;

4. Varade kollektiviseerimiskomisjoni valimine ja

5. Volinike valimine vastuvõetud põhikirjale allakirjutamiseks.

---

1. EKPA, f.1O, nim.10-12, s.-ü.7, lk.122.

Kolhoosile võetakse ühel häälel nimeks "Kalev" ja esimeheks valitakse keskmiktalupoeg Julius Pärnamäe. Esimene kolhoos Virumaal oli loodud.[1].

Maakonna parteiorganisatsioon tugevdab veelgi selgitustööd ja seda eriti sulaste hulgas, kuna loodud initsiatiivgruppidesse on astunud üpris vähe sulaseid.

Valdade parteikomiteed organiseerivad talupidajate koosolekuid, kus esinevad ettekannetega kolhoosiloomise küsimustes partei maakonnakomitee ja maakonna täitevkomitee töötajad.

Selgitus- ja organiseerimistöö tõhustamiseks sulaste hulgas viib partei maakonnakomitee läbi 17. märtsil 1948. aastal Rakveres sulaste maakondliku koosoleku, millest võtab osa üle 250 sulase. Koosolekul esineb ettekandega partei maakonnakomitee esimene sekretär sm. Aio "Eesti põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine ja sulaste ülesanded".[2].

Selline laiaulatuslik selgitustöö avaldas suurt mõju sulaste suhtumisele kollektiviseerimisliikumisesse. Juba paari kuu pärast on 27 sulast asunud tööle sovhoosidesse ja 31 sulasest saanud kolhoosnik.[3].

1. "Viru Sõna" nr.36, 3.aprill 1948.
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.7, lk.160.
3. EKPA, f.10, nim.10-12, s,-ü.1, lk.106.

Aprilli ja maikuu jooksul luuakse pea igas Virumaa vallas kolhoosi de organiseerimise initsiatiivgruppe, kuid kevadtöid ühiselt teevad peale „Kalevi" kolhoosi ainult neli kollektiivi.

2. aprillil 1948. aastal luuakse Vao vallas Aburi külas 3 kehviku ja 9 keskmiku majapidamiste ühinemise baasil Uue Elu kolhoos. Selle initsiatiivgrupi loojaks ja kolhoosi organiseerijaks oli Isamaasõja invaliid Eero Langemets. Loodud kolhoosil oli 230 ha põllumaad, sellest 165 ha künnimaad, 15 hobust, 20 lehma ja 10 noorlooma.[1.]

19. aprillil 1948. aastal organiseeritakse Undla vallas Esimese Mai kolhoos, 21. aprillil Jõhvi vallas juba teine, Uus Tee kolhoos ja 2. mail Küti vallas Olevi kolhoos.[2.]

Esimesed kolhoosid muutusid otsekohe kogu maakonna töötava talurahva tähelepanu keskpunktiks.

Kuid mitte ainult töötava talupoja tähelepanu keskpunktiks. Kolhooside loomine ja kollektiviseerimisliikumise kasv teravdas järsult klassivõitlust külas. Kulakud püüdsid iga hinna eest pidurdada kolhoosiliikumise laienemist, nad ähvardasid ja keelitasid sulaseid ning kehvikuid. Seoses kolhooside loomisega tugevdas nõukogude võim veelgi pealetungi kulaklusel. Eesti NSV Ministrite Nõukogu

1. "Viru Sõna" nr. 36, 6.aprill 1948.
2. - s a m a s -, nr. 43 - 20.aprill 1948 ja nr.49 - 3. mai 1948.

võttis vastu määruse mis keelas palgatöö rakendamist talumajapidamistes.

Esimeste kohooside tööst ja edusammudest olenes maakonna talurahva teadvuses toimuv murrang. Sellepärast tegid maakonna partei- ja nõukogude organid suure töö esimeste kolhooside majanduslikul, organisatsioonilisel ja poliitilisel kindlustamisel. Kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku korralduse aluseks võeti põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja sätted, printsiibid ja nõuded. Loodud kolhoosidele andis riik suurt finantsilist ja organisatsioonilist abi. Neile anti osa vabast maafondist, põllumajandusühistute inventari, majandushooneid. Maakonna masinatraktorijaamad ja põllumajandusühistud harisid esmajoones ning soodsatel tingimustel kolhoosipõlde. Maakonna traktorijaamadele saabub 1948. aasta kevadel täiendavalt 15 võimsat linttraktorit koos haakeinventariga.[1.]

Juba veebruarikuus kinnitakse maakonnakomitee büroo poolt kolhooside ülesehitustöö üksikasjaline plaan, milles on nähtud ette terve rida organisatsioonilisi üritusi kolhooside loomiseks ja loodud kolhooside abistamiseks.[2.]

Maikuu lõpus toimub partei maakonnakomitee

---

1. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.1, lk.100.
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.7, lk.168.

II pleenum kus arutatakse poliitilise selgitustöö ja organisatsioonilise töö küsimusi seoses maakonna kollektiviseerimisega. Pleenumi otsuses määratakse kindlaks selgitustöö ülesanded, eriti sulaste ja kehvikute seas.[1.]

2o. mai 1948. aasta maakonnakomitee büroo otsusega moodustatakse kolm komisjoni rajooni parteikomitee sekretäride ja täitevkomitee juhtivate töötajatega eesotsas, kes suunati loodud kolhoose abistama loomade ja inventari ühistamisel, töö organiseerimisel, töö arvestuse ja raamatupidamise õigel sisseseadmisel.[2.]

5. juunil 1948. a. büroo istungil kinnitatakse esimeste kolhooside tootmisplaanid, määratakse töösstusettevõtted šefideks kolhoosidele. Samal büroo istungil arutatakse ka kolhoosikaadri ettevalmistamise küsimust ja otsustatakse organiseerida kursused viieteistkümne kolhoosi arveametniku-raamatupidaja ettevalmistamiseks.[3.]

Siiski 1948. aasta suvekuudel, kus maakonna parteiorganisatsiooni jõud on kõik suunatud esimeste kolhooside töö ja tegevuse tugevdamisele, ei leia kollektiviseerimisliikumine veel laialdast levikut. Isegi mõni juba organiseeritud initsiatiivgrupp läheb laiali.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-12,s.-ü.2, lk.24.
2. EKPA, f.10, nim.10-12,s.-ü.9, lk.20.
3. EKPA, f.10, nim.10-2, s.-ü.3, lk. 4-5.

Ka mõningad kommunistid-talupidajad suhtuvad alguses kollektiviseerimisliikumisse tagasihoidlikult. Nii oli maakonna 102 kommunistist - talupidajast astunud 1948. aasta kevadel kolhoosi vaid 5.[1]

Kommunist- talupidaja Rossmann, kelle talu vahetus läheduses organiseeriti kolhoos, ei nõustunud kolhoosi astuma ja tema küsimust arutatakse parteі maakonnakomitee bürool.[2]

Et anda uut hoogu kollektiseerimisliikumisele, kutsub partei maakonnakomitee juuli lõpus kokku Rakveres talupoegade-kommunistide nõupidamise kus arutatakse läbi Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee XXIII pleenumi otsused.[3]

Keskkomitee XXIII pleenumi otsused arutatakse läbi ka kõikides partei-algorganisatsioonides.[4]

Pidevalt tegeldakse maakondlike organite poolt ka noorte kolhoosidega. 1948.aasta juuni keskel kutsutakse maakonna parteikomitee ja täitevkomitee poolt kokku esimene Virumaa kolhoosiaktiivi nõupidamine, mille tööst võtab osa 38 inimest. Siin arutatakse peamiselt töö organiseerimise ja töö tasustamise ning põllumajandusliku artelli põhikirja täitmise küsimusi.[5]

---

1. EKPA, f.10, nim.10-2?, s.-ü.4, lk.33.
2. EKPA, f.10, nim.10-2, s.-ü. 8, lk.13.
3. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.16, lk.13.
4. - s a m a s -, lk.11.
5. - s a m a s -, lk.14.

Töö organiseerimise ja töö tasustamise küsimuste õigeks lahendamiseks viiakse augusti ja septembrikuu jooksul maakonna kõigis kolhoosidesl läbi üldkoosolekud kus võetakse vastu Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK/b/P Keskkomitee määruse nr. 668 alusel väljatöötatud uued töönormid ja -hinded.[1].

Kollektiivse töö ja uuel tehnikal baseeruva sotsialistliku suurmajapidamise eelised hakkavad õige pea ilmsiks tulema. Nii on loodud esimese maakonna viie kolhoosi majandus 1. augustiks 1948. a. kujunenud alljärgnevaks:

T a b e l nr.10

Virumaa kolhooside majandus [2].
/1.august 1948/.

Kolhoos	Töövõimelisi liikmeid	Hobuseid	Veiseid	Lehmi	Sigu
Uus Elu	18	16	34	14	9
Uus Tee	12	13	16	9	3
Kalev	25	32	31	14	-
Esimene Mai	23	17	16	11	1
Olev	13	11	15	10	-

Eriti ilmnes see aga 1948. aasta sügisel, kui koguti kolhoosipõldudelt esimest saaki. Maakonna kolhooside teraviljasaak oli ligemale 20 - 25% võrra suurem kui saagid ümbruskaudsetel üksikmajapidamistel. Nii oli „Uue Tee" kolhoosis keskmiseks

1. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.16, lk.14
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.29, lk.12.

hektarisaagiks rukkil 23,6 ts, odral ja nisul 24 ta, kaeral 15,7 ts. Kartulisaak[illegible] oli 200 ts/ha.[1].

Viljakam kollektiivne töö võimaldas kolhoosidel alustada niisuguseid töid, mis varem üksitalupidajatele üle jõu käisid. Juba esimesel aastal laienesid Uue Elu ja Kalevi kolhoosidel külvipinnad, peamiselt uute maade kasutusele võtmise arvel.

Maakonna esimeste kolhooside tootmisalased edusammud võimaldasid otsekohe tõsta kolhoositeele asunud talupoegade materiaalset elutaset. Nii said kolhoosnikud esimesel tööaastal „Uue Elu" kolhoosis ühe normipäeva peale 7 kg teravilja, 5 kg kartuleid, 3 rubla raha ja loomasöödaks heina ja põhku.[2].

Sama kolhoosi liige Evald Kreek koos abikaasaga töötas kolhoosis välja 989 normipäeva ja sai selle eest tasuks 6902 kg vilja, 4930 kg kartuleid ja 2959 rubla raha.[3].

Märgatavalt paranes endiste kehvikute ja sulaste majanduslik olukord, sest nad hakkasid mitu korda suuremaid sissetulekuid saama kui varem oma üksikmajapidamises või kulaku juures tööd rühkides.

Maakonna esimeste kolhooside edusammud hakkasid juba ise agiteerima kehvikute ja keskmike põhihulkades ülemineku eest kollektiivsetele toot-

---

1. "Viru Sõna" nr. 120, 16. oktoober 1948.
2. - s a m a s-, nr. 1, 1. jaanuar 1949.
3. - s a m a s-, nr.120, 16.oktoober 1948.

misvormidele. Sajad maakonna talupojad tutvusid loodud kolhooside elu kõikide külgedega, võrdlesid üksiktalupoja töö tulemusi kollektiivse töö tulemustega. Kehvikud ja valdav osa keskmikest veendusid üha enam selles, et individuaalse väikemajapidamise tingimustes nad jäävad edasi raskustesse. Vaatamata sellele, et ka 1948. aastal jätkas riik neile igakülgse abi andmist ja isegi suurendas seda, jäid killustatud väikemajapidamised ikkagi juhuslikkuse võimusesse.

Nii anti maakonna kehvikmajapidamistele 1948. aasta kevadel 238 tonni seemnelaenu, masinatraktorijaamade ja hobulaenutuspunktide poolt tehti köötavate talupoegade põldudel kevadtöid 10.300 pehmekünni hektari ulatuses.[1.]

Individuaaltalumajapidamiste eksisteerimise majanduslik alus jäi ikka ebakindlaks. Paljudel majanditel ei olnud ikka veel hobust / 1.märtsi 1948. a. seisuga oli maakonnas 627 hobuseta majapidamist.[2]/, samuti vajalikku põllumajanduslikku inventari. Suurel hulgal majapidamistel oli puudus tööjõust, mis ei võimaldanud külvi- ja koristustöid vajalikel tähtaegadel läbi viia. See vähendas tehtud töökulutuste tulemusi ja põllumajanduslike kul-

---

1. EKPA, f.10, nim. 10-12, s.-ü.5, lk. 96-97.
2. EKPA, f.10, nim. 10-12, s.-ü.2, lk. 29.

tuuride saagikust. Väikemajapidamise töövõimeliste perekonnaliikmete haigestumine, loomade lõppemine ja muud ettenähtamatud juhuslikkused viisid selli-se majandi väga raskesse olukorda. Masinatraktori-jaamad, hobulaenutuspunktid ja põllumajandusühis-tud, kui ka talupojad ise abistasid üksteist vas-tastikku koristustööde ja muude edasilükkamatute tööde tegemisel, kuid see asjaolu veelgi rõhutas, et talupoegade töö üksikutes majapidamistes on vä-hetootlik ning, et sellisest ummikust on võimalik pääseda vaid masinatehnikaga varustatud kollektiiv-se tootmise organiseerimisega. Talupojad veendusid niisiis oma kogemuste põhjal, et kolhoos on üksik-majapidamisest parem, et kolhoos võimaldab kehvi-kul ja keskmikul pääseda raskustest ja ka vaesu-sest.

Selline vaadete muutus ilmneb selgesti juba 1948. aasta sügisel. Selle aasta augustis organi-seeritakse juba uued kolhoosid Mahu ja Undla val-dades.[1]

Alates 1948. aasta septembrikuust aga algab hoogne uute kolhooside loomine endiste ja uute, alles tekkinud initsiatiivgruppide baasil. Kuid kollektiviseerimisliikumine toimus maakonnas siis-

---

1. EKPA, f.10, nim.10-2, s,-ü.3, lk.85.

ki veel ebaühtlaselt. Nii puudusid 1948. aasta oktoobris veel kolhoosid 18 vallas /30 vallast/, kuigi Jõhvi ja Undla valdades oli juba 3 kolhoosi.[1.]

See on seletatav eelkõige sellega, et kolhoosid tekkisid eeskätt neis valdades kus oli rohkem kehvikuid ja keskmikke ning paremini organiseeritud nende hulgas tehtav poliitiline selgitustöö.

Kolhoosiliikumise hoost Virumaa külas 1948. aasta sügisel annab ülevaate alljärgnev tabel.

T a b e l nr. 11

Talumajapidamiste kollektiviseerimise areng Virumaal 1948. aastal.[2.]

Kuupäev	Kolhooside arv maakonnas	Kolhoosidesse astunud majandite arv	Kollektiviseerimise %
15.mai	5	89	o,4
16.august	7	112	o,65
1.oktoober	30	438	2,6
5.november	42	567	3,3
1.detsember	48	621	3,7
1.jaan1949.	53	710	4,8

Maakonna esimesed kolhoosid olid veel väikesed, keskmise suurusega 11 - 28 peret. Ka 1948.aasta sügisel ühinesid kolhoosidesse esmajoones sula-

1. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.29, lk.144.
2. EKPA, f.10, nim.10-2, s.-ü. 4, lk.47-51.

sed ja kehvikud, kes eelkõige tundsid majanduslikult kolhoosidesse ülemineku vajadust, kelle poliitiline klassiteadvus oli kõrgem. Kuid kolhoosidesse astusid üha rohkem keskmikke, kes olid jõudnud arusaamisele kolhooside loomise vajadusest.

5. novembri 1948. aasta seisuga oli kolhoosidesse ühinenud Virumaa talupoegadest:

sulaseid ja teenijaid - 11,8%
kehvikuid - 33,2%
ja keskmikke - 55,0% [1].

Reas maakonna valdades tekkisid esimesed kolhoosid hobulaenutuspunktide materiaalsel baasil, või põllumajandusühistute ühismajapidamiste baasil, kuna tööloomi ja põllumajanduslikku inventari oli kehvtalupoegadel puudulikult, rääkimata sulastest ja teenistujatest, kes tõid kolhoosi kaasa vaid oma töökad käed.

Sel perioodil tegid valdade parteiorganisatsioonid tõhusat tööd keskmiktalupoegade hulgas, et loodud kolhoosidesse astuks juurde uusi liikmeid, kuna vastasel korral võis tekkida noortel kolhoosidel suuri raskusi õige maakorralduse ja külvikordade sisseviimisel. Maad asetsesid üksikute ribadena ja nende vahel kolhoosi mitteastunud keskmike ning

---

1. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.29, lk.144.

kulakute majapidamiste maad.

Ühtlasi tuli maakonna parteiorganisatsioonil teostada kolhooside rajamisel õiget klassipoliitikat, mobiliseerida kõigi kolhoosnike valvsust, et kolhoosidesse ei pääse kulak. Nähes oma pinna kadumist jalge alt püüdsid osa kulakuid pugeda kolhoosidesse, et jääksid paljastamata ja võiksid õõnestada kolhoose seestpoolt. Nii tahtis Roela vallas kulak Tepomees astuda Murrangu kolhoosi liikmeks, kuid kolhoosi üldkoosolek ei võtnud vastu.[1.]

Seal kus valvsus oli väiksem, võimaldus kulakutel kolhoosidesse pugeda. Nii oli see Jõhvi valla Uue Tee kolhoosis. Kuid õige varsti näitasid kulakud oma õiget palet ja kolhoosnikud nähes oma viga heitsid kulak Meriranna kolhoosist välja.[2.]

Kuid kõige rohkem tuli maakonna parteiorganisatsioonil võidelda kulakliku, kodanlik-natsionalistliku kolhoosivastase agitatsiooni ja vaenulike "teooriate" vastu. Ainult sellest jagusaamisega võis saavutada talurahva massilist kolhoosiastumist. Kulakud ja teised kodanlik-natsionalistlikud elemendid arendasid vihast agitatsioonitööd kolhoosikorra ja nõukogude võimu vastu, saades materjali ja juhtnööre vaenulikest välismaistest raadiosaadetest.

---

1. EKPA, f.10, nim. 10-2, s.-ü.4, lk.45.
2. EKPA, f.10, nim. 10-2, s.-ü.3, lk. 6.

Nii levitasid kulakud ja kodanlikud-natsionalistid Virumaal jutte, nagu Eestis ei olevat kolhooside rajamine üldse võimalik geograafiliste, looduslike maapinna iseärasuste tõttu, samuti juttu sellest, et eesti talupojal olevat individuaalne psühholoogia, mida ei saavat ümber kasvatada jne.

Esimeste kolhooside organiseerimine ja nende edukas töö andis tegelikkuses vastulöögi vaenulikule agitatsioonile.

Kuid klassivõitluse teravnemine kolhooside loomise perioodil ei väljendunud üksi vaenulikus agitatsioonis, vaid veel reas teistes vormides. Üheks omapärasemaks kulakluse enesesäilitamise vormiks oli kulakute püüe pugeda sovhoosi, abimajandeisse, kuhu nad astusid kogu oma majapidamise ja maaga. Seal nad jäeti mõnede lühinägelike töötajate poolt edasi elama oma majapidamisse, asudes tööle sovhoosis mitmesugustele "pehmetele" kohtadele.

Kulakud hakkasid ignoreerima nõukogude võimu seadusi ja korraldusi, keeldusid tasumast põllumajandusmaksu ja riiginorme. Nii Avanduse valla Nadalama küla kulak "Tillereinu" peremees Karl Preem, sama valla kulak Jaan Ahlberg,[1] Vao valla kulak August Leitlof,[2] jt. keeldusid oma riiklike kohus-

---

1. "Viru Sõna" nr.120, 16.oktoober 1948.
2. -s a m a s-, nr.149, 13.detsember 1948.

tuste täitmisest. 1948. aastal võeti kokku Virumaal selliste keeldumiste eest kohtulikule vastutusele 71 kulaklikku majapidamist.[1.]

Eriti laia ulatuse võttis Virumaal nähtus, et kulakliku agitatsiooni mõjul kolhoosiastuvad talupojad müüsid ennem kolhoosi astumist osa ühistamisele kuuluvast loomadest, inventarist ja seemneviljast või siis vahetasid selle oma tuttavate ja sugulaste juures halvema vastu, mis siis kolhoosi anti. Kulakud hakkasid ka ise massiliselt oma loomi ja inventari hävitama.

Nii oli Kunda valla Selja külas talupidajal Abram Kalal 1947. aasta sügisel 10 veist, 1948.aasta suveks jättis ta alles vaid 3 veist. Haljala valla talunikul Julius Ehasalul oli 1947. aastal 4 hobust, kolhoosi astumisel oli aga ainult üks hobune jäänud järele.

Haljala valla Potsu küla kulak Aleksander Prokk andis oma 11 veist Annukvere piimaühistule.[2.]

Vohnja valla Kallakuse küla kulak Liis Elhil oli 11 veist, 3 hobust, 4 siga,3 lammast ja tõupull. 1948.aasta suvel ta hakkas oma karja hävitama. Kõigepealt realiseeriti tõupull lihaks ja kui siis tõusis kära, söötis ülejäänud veistele sisse naelu ja "hädatapu" nime all realiseeris 7 veist, neist 2

1. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.21, lk.2.
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.16, lk.24.

lehma lihaks.[1].

Vabariigi valitsus ja Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee oma otsustega panevad piiri sellistele kulaklikele mahhinatsioonidele. Keelatakse talude üleandmine sovhoosidele ja abimajanditele, samuti keelatakse ja on karistatav loomade omavoliline tapmine.

Mida **enam kulaklus** tundis pinna kadumist oma jalge alt, seda vihasemaks ja teravamaks muutus klassivõitlus. Mõnedes valdades läksid kulakud üle kõige äärmiste abinõudeni - korraldasid terroristlikke akte kolhoosiastuvate talupoegade, kolhoosi-de loomise initsiaatorite vastu, partei- ja nõukogude töötajate vastu. Nii mitmedki tublid Virumaa kommunistid ja nõukogude aktivistid - parteitud andsid oma elu võitluses banditismiga, võitluses klassivaenlastega. Bandiidid mõrvasid kollektiviseerimisinitsiaatorid partei rajoonikomitee sõjalise osakonna instruktori sm. Šubini, Iisaku valla parteiorganisatsiooni sekretäri sm. Murumäe ja Vaeküla põllumajanduse mehhaniseerimiskooli direktori sm. Kalause.[2].

1948. aasta viimastel kuudel toimub nii vabariigis kui ka maakonnas rida üritusi, mis aitavad kiirendada ja süvendada kollektiviseerimisprotsessi,

1. "Viru Sõna" nr.86, 29. juuli 1948.
2. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.21, lk.30.

tugevdada kolhoose poliitiliselt, organisatsioonili-
liselt ja majanduslikult.

15.- 18. oktoobril 1948. aastal toimus Eesti-
maa Kommunistliku Partei Keskkomitee XXIV pleenum,
kes arutas küsimust kollektiviseerimise olukorrast
ja ülesannetest Eesti NSV-s. Pleenum märkis, et
küla sotsialistlik ümberkujundamine on kogu partei-
organisatsiooni ja kõigi maal asuvate nõukogude,
majandus- ja kooperatiivorganite põhiülesandeks.
Pleenum tegi kokkuvõtte senisest kollektiviseerimis-
liikumise käigust ja määras kindlaks pakilisemad
ülesanded kollektiviseerimisliikumises.

Oktoobrikuu lõpul /27.oktoobril 1948.a./ toi-
mub Virumaa parteiaktiivi koosolek kus arutatakse
EKP Keskkomitee XXIV pleenumi otsuseid ja maakonna
parteiorganisatsiooni järjekordseid ülesandeid põl-
lumajanduse kollektiviseerimisel.[1]

Maakonna parteiaktiivi koosolek suunas partei-
organisatsiooni kollektiviseerimisliikumise edasise-
le laiendamisele, poliitilise ja organisatsioonilise
töö tõhustamisele. Nähti ette terve rida abinõusid
kolhoosiliikumise edasiarendamiseks, sealhulgas ka
kolhoosi juhtiva kaadri ettevalmistamise küsimuse
lahendamine. Otsustati suunata Kehtna juhtiva kolhoo-

---

1. EKPA, f.10, nim.10-2, s.-ü.4, lk.45.

sikaadri kooli 2o inimest ja 22 inimest - kolhoosi esimeeste lühiajalistele täienduskursustele. Lisaks sellele organiseeriti maakonnas laialdane kursuste võrk brigadiride, farmijuhatajate ja arveametnike väljaõpetamiseks. Otsustati organiseerida kolhoosnikkude erialaste teadmiste tõstmiseks 41 agro-zootehnilist õpperingi.[1]

Parteiaktiivi koosolek juhtis valdade parteiorganisatsioonide tähelepanu ka nende puuduste kõrvaldamise vajadusele, mis esinesid esimestes kolhoosides. Juhtiva kolhoosikaadri nõrkuse, vajalike kogemuste puudumise ning valdade partei- ja täitevkomiteede mittaküllaldase juhtimise tõttu esines noortes kolhoosides põhikirja rikkumise juhtumeid, kolhoosi maade ja vara pillamist, kolhoosnikkude aiamaade suurendamist ühismaa arvel. Mõnel pool oli pikemat aega kolhoosi produktiivkari, hobused ja inventar ühistamata. Esines ka kolhoosidemokraatia rikkumise juhtumeid. Üksikud kolhoosi esimehed omavolitsesid, otsustasid tähtsaid küsimusi ainuisikuliselt, ilma juhatuse või kolhoosnikute üldkoosoleku otsuseta.

Puudusi esines ka töö organiseerimises ja arvestamise osas. Kõigis kolhoosides polnud individuaal-

1. EKPA, f.10, nim. 10-2, s.-ü.4, lk. 45.

set, iga üksiku kolhoosniku töö täpset arvestust, esines võrdustamise juhtumeid. Seal kus kolhoosidesse olid sattunud võltskolhoosnikud, kes ei olnud elavalt huvitatud kolhoosimajanduse arendamisest, lonkas töödistsipliin. Perekonnapea oli tavaliselt kolhoosi liikmeks, kuid perekonnaliikmed ei annud sisse avaldust kolhoosi astumiseks.

Seega üheaegselt kolhoosiliikumise arendamisega laiuti, mobiliseeris parteiaktiiv kõik jõud juba loodud kolhooside kindlustamisele ja neis esinevate vigade ja puuduste kõrvaldamisele.[1.]

Teiseks tähtsaks sündmuseks maakonna kollektiviseerimisliikumises oli 14. novembril 1948. aastal toimunud Eesti NSV kolhoosnikute esimese kongressi otsuse ja läkituse läbiarutamine 19. detsembril Virumaa kolhoosnikute esimesel konverentsil, mille tööst võttis osa 137 kolhoosnikku-delegaati maakonna 53-st kolhoosist. Konverentsil rääkisid delegaadid neist edusammudest, mida olid saavutanud Virumaa esimesed kolhoosid. "Esimese Mai" kolhoosi delegaat August Ojavee rääkis konverentsil, et tema ja tema abikaasa olid kaheksa kuu jooksul kokku väljatöötanud 435 normipäeva ja saavad selle eest 3840 kg teravilja ja sama palju kartuleid ning 5655

1. EKPA, f.10, nim. 10-2, s.-ü.4, lk.46-51.

rubla raha. Oma endises 14 ha talus jäi talle aastas peale seemne vaid 1500 kg teravilja ja 3000 kg kartuleid.

Konverents võttis vastu läkituse maakonna kolhoosnikutele. Kongressi läkituses märgiti, et "oma esimeste edusammude eest võlgneme tänu esijoones sellele määratu suurele abile, mida noortele kolhoosidele osutab meie Nõukogude riik".[1]

Konverents väljendas veendumust, et kõik maakonna üksiktalupidajad ühinevad kolhoosidesse. Kõiki kolhoosnikuid kutsuti üles andama kogu oma jõud kolhooside muutmiseks eeskujulikeks, eesrindlikeks majapidamisteks.

Kollektiviseerimisliikumise tähe all toimus samuti 1948. aasta novembris maakonna parteiorganisatsiooni V konverents. Konverents juhtis peamist tähelepanu kolhooside ülesehitustöö küsimustele. Konverentsil kritiseeriti Iisaku, Vasknarva, Illuka, Alutaguse, Rakvere ja Palmse valdade parteiorganisatsioonide nõrka tööd, kus vähese poliitilise selgitustöö tõttu polnud organiseeritud veel ühtegi kolhoosi. V konverentsi otsuses öeldi, et maakonna kõigi partei-, nõukogude ja teiste organisatsioonide peamiseks ülesandeks tuleb pidada maakonna põl-

---

1. "Viru Sõna" nr.151 24. detsembril 1948.

lumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise alal tehtavat tööd.[1.]

Vastavalt 1948. aasta detsembris toimunud Eestimaa Kommunistliku Partei V kongressi otsusele suunas partei maakonnakomitee veel 1948. aasta lõpul linnast maale tööle 2 8 kommunisti.[2.]

Virumaa parteiorganisatsioon, näidates töötavatele talupoegadele ja tegelikult tõestades kollektiivse suurmajapidamise eeliseid, organiseeris vastavalt Eestimaa Kommunistliku Partei V kongressi otsustele kehvikute ja keskmike laialdase liikumise kolhooside organiseerimise eest.

1948. aasta lõpuks oli maakonnas organiseeritud 53 kolhoosi kuhu kuulus 160 kehviku ja 550 keskmiku majapidamist. Kolhoosidesse olid asunud tööl e 108 sulast ja põllutöölist.[3.]

Kuigi maakonna põllumajanduses domineeris seega 1948. aasta lõpul veel individuaalne väike-ja kesk tootmine, algas kommunistliku partei ja nõukogude riigi õige majanduspoliitika tulemusena töötava talurahva hulgas juba massiline liikumine kolhooside kasuks.

Seda näitas kõige selgemini 1949. aasta kevad. Virumaa talupojad olid siis otsustanud astuda otsustavalt kolhooslikule arenguteele.

1. EKPA, f.10, nim.10-2, s.-ü.10, lk. 37.
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.6, lk. 98.
3. "Viru Sõma" nr. 13 29. jaanuar 1949.

3. Virumaa põllumajanduse massiline kollektiviseerimine ja kulakluse kui klassi likvideerimine.

Kollektiviseerimisliikumise hoogustumine võttis 1949. aasta kevadel Virumaal massilise iseloomu.

Et paremini ja operatiivsemalt juhtida kollektiviseerimisliikumist ja noori kolhoose, võttis Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium 1949. aasta veebruaris vastu seadluse "Jõhvimaa moodustamise ja Tapa linna ning mõnede valdade ja külanõukogude ühendamise kohta Virumaaga."[1] Selle seadluse alusel vähenes Virumaa territoorium ligemale poole võrra. Endise 30 valla asemel jäi Virumaale nüüd 18 valda.

See võimaldas partei maakonnakomiteed ja maakonna täitevkomiteed tunduvalt operatiivsemalt juhtida valdade parteiorganisatsioone ja valdade täitevkomiteesid.

Kui jälgida kollektiviseerimise arenemise käiku Virumaal 1949. aastal ja mitmesuguste talurahvakihtide kolhoosi astumist, siis iseloomustab seda kõige selgemalt alpool toodud tabel.

---

1. "Viru Sõna" nr. 24 25. veebruar 1949.

T a b e l nr.12.

Talumajapidamiste kollektiviseerimise areng Virumaal 1949. aastal.[1]

Kuupäev	Kolhooside arv	Kolhoosidesse astunud talud	Kollektivis.%
1.jaanuar	53	710	4,8
1. aprill	135	2786	22,3
12. aprill	227	5551	44,3
14. aprill	266	7320	58,5
1. juuli	313	9625	77,o
1. september	313	10153	81,o
1. november	313	10227	82,o
1. detsember	318	10 332	82,4

Nagu nähtub sellest tabelist oli põhjaliku murrangu aastaks kolhoosiliikumises ja kogu küla arengus 1949. aasta kevad. 1. jaanuarist kuni 14. aprillini 1949. aastal kasvab kolhoosiperede arv üle 10 korra. Kui 1. jaanuariks 1949 oli kolhoosisektorisse ühinenud ainult 4,8 protsenti talumajapidamistest, siis 1949. aasta lõpuks asusid üle 4/5 Virumaa talupoegadest kindlalt kolhoositeele. Kolhoosi hakkas massiliselt astuma keskmiktalupoeg. Talurahvas ühines kolhoosidesse külade, valdade viisi.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-13, lk.lk. 72,73,74,92 ja 95.

Põllumajandusliku tootmise domineerivaks vormiks Virumaal hakkas kujunema kollektiivne suurtootmine.

Samuti on tabelist näha, et 1. juuliks 1949. aastaks olid kolhoosid põhiliselt juba välja kujunenud. Hiljem astusid uued majapidamised juba loodud kolhoosidesse.

Siiski ei toimunud kõikides valdades kollektiviseerimine ühesuguse tempoga. Seda iseloomustab tabel nr. 13.[1]

T a b e l nr.13

Talumajapidamiste kollektiviseerimine Virumaal valdade kaupa 12.aprillil 1949.

V a l d	Majapidamiste arv vallas	Kolhooside arv	Keskm. majap. ühes kolh.	Kolhoosi ühinenud majap.	Kollektiviseerimise%
Aaspere	536	1o	28,1	281	52,2
Avanduse	926	9	19,4	175	18,6
Assamalla	731	21	15,6	327	44,4
Haljala	738	17	23,1	393	52,9
Kunda	381	6	2o,6	124	32,4
Küti	842	13	26,8	349	41,2
Mahu	598	11	27,o	297	49,4
Paasvere	903	7	26,1	183	20,o
Palmse	485	13	25,1	327	66,4
Rakvere	822	10	22,2	222	26,8
Roela	413	12	22,5	27o	64,5
Rägavere	912	15	25,8	388	42,o
Salla	701	13	2o,o	260	36,9
Sõmeru	702	6	29,6	178	25,2
Undla	906	17	29,3	498	54,5
Vao	1325	20	21,o	421	31,o
Vihula	612	15	35,8	526	85,9
Vohnja	431	12	27,9	332	76,6
Maakonnas	12.97o	227	24,4	5551	44,3

1. EKPA, f.1o, nim.1o-13, s,.-ü.21, lk.72.

Kui Vihula, Vohnja, Palmse ja Roela valdades on selleks ajaks ühinenud kolhoosidesse kaugelt üle poole talumajapidamistest, siis sellistes valdades nagu Avanduse, Paasvere, Rakvere valdades on vaevalt 1/5 - 1/4 majapidamisi asunud kolhoositeele.

Samuti on iseloomulik, et Avanduse, Assamalla ja Salla valdades on keskmiseks kolhoosi suuruseks alla 20 majapidamise, Vihula vallas aga 35 majapidamist.

Samaaegselt kollektiviseerimistempo kasvuga suureneb NSV Liidu valitsuse abi Eesti põllumajandusele. NSV Liidu Ministrite Nõukogu võttis 1949. aastal vastu määruse "Eesti NSV põllumajanduse abistamisestabinõudest". Selle määruse alusel sai ainuüksi Virumaa traktorijaamad 15 uut võimsat traktorit ja hulganisti haakeinventari ning muid põllutööma-sinaid ja seadmeid.

1949. aasta kevadel anti maakonna kolhooside-le 780 t sordiseemet, 5057 t mineraalväetisi ja 1.644.000 rubla pikaajalist laenu masinate ja seadmete ostmiseks.[1.]

Ühteaegu kolhooside varustamisega eesrindliku tehnikaga võeti tarvitusele abinõud kaadri etteval-mistamise alal, kes oleks suuteline seda tehnikat

---

1."Viru Sõna" nr 120 6.oktoober 1949.

täielikult kasutama ja põllumajanduslikku suurtootmist juhtima.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee määruses "Eesti NSV põllumajanduse abistamise abinõudest" nähti ette vastava põllumajandusliku kaadri ettevalmistamine kursustel, juhtiva kolhoosikaadri koolis, kõrgemates õppeasutustes.

Virumaal olevates põllumajanduslikes õppeasutustes - Avanduse põllumajanduskoolis ja Arkna kontrollassistentide koolis hakatakse ettevalmistama juhtivat kolhoosikaadrit. Maakonnast suunatakse neisse koolidesse 1949. aastal õppima 118 inimest. Kehtna Juhtiva Kolhoosikaadri kaheaastasesse kooli saadetakse õppima 10 ja kuuekuulistele kursustele 17 inimest - tulevast kolhoosi esimeest.

Maakonna täitevkomitee juures ja Mõdriku põllumajanduskooli juures viibis lühiajalistel kursustel 1949. aasta jooksul 56 kolhoosi esimeest, 91 põllundusbrigaadi brigadiri ja 106 karja- ja linnufarmide juhatajat. Peale selle korraldati pidevalt seminare lülivanematele, arveametnikele ja revisjonikomisjonide esimeestele.[1.]

Suurt rõhku pandi traktoristide, kombaineri-

---

1. EKPA, f.10, nim. 10-13, s.-ü,13, lk.12.

te ja teiste mehhanisaatorite ettevalmistamisele.

Massiline kollektiviseerimine Virumaal toimus klassivõitluse järsu teravnemise tingimustes. Kui kulakud nägid, et kolhoosidesse astuvate kehvikute ja keskmike arv pidevalt kasvab, muutsid nad oma taktikat. Nad hakkasid kasutama nüüd võitluses kolhooside vastu niisuguseid meetoteid, nagu astumine kolhoosidesse nende õõnestamiseks seestpoolt.

Kolhoosidesse pääsenud kulakud ja nende käsilased tegid kihutustööd ühisvara raiskamise eest. Nad astusid välja kolhoosnikute aktiivse osavõtu vastu ühistööst, riiklike kohustuste täitmise ja ühisfondide loomise vastu. Pugenud kolhoosides arvepidajate, laohoidjate või brigadiride ametikohtadele, raiskasid kulakud kolhoosivara, ajasid segi arvepidamise, juurutasid isiklikku vastutamatust.

Nii näiteks esines selline juhtum Vao vallas "Uue Elu" kolhoosis kus parteiorganisatsiooni nõrga valvsuse tõttu pääses esimehe kohale kulakute käsilane Aleksander Kadarpik. See jättis vormistamata varade ühistamise aktid ja need arvele võtmata jagamatu fondi. Hobused jäeti ühistamata ja kinnitamata brigadiridele. Pooltel majapidamistel oli maksmata sisseastumismaksud. Lubati jämedat kolhoosidemokraatia rikkumist - aprillist kuni novembri-

kuuni viidi läbi ainult üks juhatuse koosolek.

Kolhoosi üldkoosolek võttis A.Kadarpiku juhatuse esimehe kohalt maha ja heitis kolhoosist välja.[1].

Kolhoosikorra täieliku võidu kindlustamiseks oli tarvis avalikus võitluses ja töötavate talurahva hulkade osavõtul purustada kulaklus ning tema kodanlik-natsionalistlik ideoloogia, oli tarvis eksproprieerida kulaklus, võtta talt tootmisalased eksisteerimise ja arenemise allikad.

Kulakluse likvideerimine aga ei olnud võimalik kohe peale proletariaadi diktatuuri kehtestamist. Kuni külas säilus ja domineeris individuaalne väike- ja kesktootmine, eksisteeris ka majanduslik baas kulakluse taaselustumiseks. Kui oleks kulaklus eksproprieeritud enne massilist kollektiviseerimist, siis oleks tahes-tahtmatult tulnud kulakutelt konfiskeeritud vara jagata üksiktalupidajatele, see aga oleks viinud uute kulakute kiirele tekkimisele.

Ja alles 1949. aasta märtsi lõpul ja aprilli algul, kui toimus massiline kollektiviseerimine, läks kommunistlik partei üle kulakluse kui klassi piiramise poliitikalt tema likvideerimise poliitikale, kulakluse kui klassi kaotamise poliitikale. Nõukogude võim lubas kehvikutele ja keskmikele, kes olid ühinenud kolhoosidesse tervete külade ja val-

dade kaupa, kulakutelt ära võtta maa, konfiskeerida kulakluselt loomad, masinad ja muu inventar kolhoo-side kasuks. Kulakutelt võeti ära nende olemasoluks ja arenemiseks vajalikud tootlikud allikad. Kulak-luse kui klassi eksisteerimise maja-nduslikud alu-sed olid seega likvideeritud ja kulaklus ise ekspro-prieeritud.

Alles täielik kollektiviseerimine loob aluse kulakluse kui klassi likvideerimiseks. /Virumaal oli selleks ajaks kolhoosidesse ühinenud juba 58,5% ta-lumajapidamisi/. Ei ole võimalik kulaklust likvidee-rida puhtadministratiivsete abinõudega, vaid tuli üle minna sotsialistlikule majandusvormile, mis või-maldas likvideerida kulakluse majanduslikud alused ja üheaegselt tegi möödapääsematult vajalikuks ku-lakluse kui viimase ekspluataatorliku klassi likvi-deerimise. Sest töötav talurahvas ise, ühinedes kol-hoosidesse nõudis kulaklike majapidamiste likvidee-rimist, nende tootmisvahendite ekspropriieerimist, nende eneste eemaldamist kolhooside territooriumilt. Ilma selle kõigeta ei olnud võimalik kolhooside mas-siline loomine. Niisiis kulakluse kui klassi ekspro-prieerimine oli üks kollektiviseerimise põhielemen-te, milleta oli võimatu kindlustada kolhoosikorda.

Seega kujunes Virumaal, nagu mujalgi Nõukogude Eestis suure murrangu aastaks. Massiline kollektiviseerimine ei toimunud isevoolu teel. Valdade parteiorganisatsioonid asusid töötavate talupoegade poliitilise aktiivsuse tõusu eesotsas, juhtisid ning toetasid talupoegade astumist kolhoosidesse. Üleminek kolhoosikorrale toimus Virumaal organiseeritult.

Kollektiviseerimine oli täielik revolutsioon, mille omapära seisis selles, et ta viidi läbi ülalt riigivõimu initsiatiivil töötava talurahva massilisel toetusel alt.

Kollektiviseerimisega võitis sotsialistlik tootmisviis jäädavalt ja lõplikult ka põllumajanduses.

"Põllumajanduse kollektiviseerimine Eesti NSV-s oli suureks saavutuseks vabariigi sotsialistlikul ümberkujundamisel. See oli V.I.Lenini kooperatsiooniplaani ja Kommunistliku Partei poliitika järjekordne võit.

Kollektiviseerimine lõi tingimused põllumajanduse kiireks arenemiseks, tema muutmiseks kõrge tootlikkuse ja tööviljakusega mehhaniseeritud tootmisalaks ning talurahva elatustaseme tõusuks", öeldakse EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi teesides[1].

---

1. "Kakskümmend aastat Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariiki", EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituut, Tallinn 1960, lk. 26.

Virumaa töötajad jätkasid nüüd tödd sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise lõpuleviimiseks ja edasi järkjärguliseks üleminekuks sotsialismilt kommunismile.

Kolhoos kui sotsialistliku põllumajanduse organiseerimise vorm, nõudis uusi majanduslikke võtteid ja meetoteid. Individuaalse väiketalumajapidamiste valitsemise ajal avaldas nõukogude võim põllumajanduse arengule mõju üksikute abistamise, nõuandmiste või hoiatamise aktidega. Laialipillatud väiketalumajapidamised arenesid isoleeritult ning majanduslik elu olenes lõppude lõpuks ikkagi talupoja enda tegevusest. Uues olukorras, kollektiivsete suurmajapidamiste valitsemise tingimustes, pidi võrratult tugevnema partei- ja nõukogude organite organiseeriv ja suunav osa põllumajanduse arengus. Sellepärast seisidki nüüd Virumaa partei- ja nõukogude organite ees suured ülesanded kolhooside organisatsioonilisel ja majanduslikul kindlustamisel.

N E L J A S P E A T Ü K K

Esimesed sammud Virumaa kolhooside organisatsiooniliseks ja majanduslikuks kindlustamiseks.

Põllumajanduse massiline kollektiviseerimine asetas suuri ülesandeid nii maakonna kui ka valdade partei- ja nõukogude organitele. Nad pidid asuma kolhooside juhtimisele, võtma endile vastutuse nende töö eest ja aitama kolhoosnikel arendada oma majapidamist eesrindliku tehnika ja põllumajandusteaduse nõuete kohaselt. Parteiorganisatsioonid ja nõukogude organid pidid organisatsiooniliselt vormistama kolhoosid, teostama kolhoosiastunud talupoegade maade ühendamise üheks terviklikuks kolhoosimaaks, läbi viima loomade ja loomasööda, põllumajandusliku inventari, seemnevilja ning majandushoonete ühistamise. Sisse seadma täpse ja range arvestuse kolhoosivarade üle.

Valdav enamus kolhoose maakonnas loodi kas vahetult enne kevadkülvi või juba kevadkülvi teostamise ajal. Seepärast tuli maakonna ja valdade par-

teiorganisatsioonidel ning nõukogude organitel lisaks ülaltoodud tegevusele samaaegselt pöörata tõsist tähelepanu kevadkülvi õigeaegsele ja organiseeritud, eeskujulikule läbiviimisele, kolhooside tootmisplaanide ja tulude-kulude eelarve väljatöötamisele. Kolhoosides tuli organiseerida tootmisbrigaadid, kinnistada neile maatükid, tööloomad ja põllumajanduslik inventar. Oli vaja väljatöötada ja kolhooside üldkoosolekutel vastuvõtta sisekorra eeskirjad, töönormid ja - hinded.

Samal ajal nii mõneski Virumaa vallas partei- ja täitevkomitee töötajad lugesid oma peaülesandeks ainult kolhooside organisatsioonilise vormistamise, jättes hoopiski kõrvale organisaatorliku töö äsja loodud kolhoosides, jätsid neid sõna tõsises mõttes saatuse hooleks. Sellepärast partei maakonnakomitee büroo mobiliseeris valdade kommunistide tähelepanu loodud kolhooside organisatsioonilise majandusliku kindlustamise vajadusele, kuulates oma istungitel pidevalt partei vallakomiteede sekretäride aruandeid selles küsimuses.

1949. aasta juunis toimunud Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee III pleenum seadis uued ülesanded partei- ja nõukogude organite ette. Uutes

tingimustes, kus enamik töötavast talurahvast olid ühinenud kolhoosidesse muutus partei- ja nõukogude organite töö põhiülesandeks kolhooside organisatsioonilline, majanduslik ja poliitiline tugevdamine.

Kolhooside organisatsioonilis-majandusliku kindlustamise ülesanne sel perioodil seisnes kõigepealt kolhoosielu põhiseaduse - põllumajandusliku artelli põhikirja vankumatu täitmise nõudmises ja kontrolli organiseerimises selle täitmise üle.

Mitmel pool noortes kolhoosides aga ilmnes juba suuri põhikirja sätete rikkumisi. Need rikkumised seisnesid selles, et paljudes kolhoosides polnud veel lõpule viidud varade ühistamist, esines kolhoosidemokraatia ja töödistsipliini rikkumisi, normipäevade ebaseaduslikku kulutamist, kolhoosimaade väljajagamist jne. Avanduse, Paasvere, Salla j.t. valdades loodud kolhoosides seati kõrgemale isiklikud huvid ja jäeti kolhoosnikutele isiklikuks omandiks 2 lehma ja ühistamise läbiviimise tagajärjel kujunesid kolhooside veisefarmid vaid 5 - 7 lehmaga täiesti elujõuetuks. Reas majandeis esines võrdsustamist normipäevade arvestamisel ja kolhoosi tulude jaotamisel. Eriti oli püüe eraldada jagamatusse fondi väiksem protsent tuludest kui oli põhikirja järgi ette nähtud.

Et neid vigu ja puudusi esines pea igas maakonna kolhoosis, moodustati 15. juuni 1949. aasta partei maakonnakomitee büroo otsusega igas vallas 11 - 17 liikmelised komisjonid, kes pidid aitama kolhooside juhatustel ja revisjonikomisjonidel selliseid puudusi ja vigu avastada ning need puudused likvideerida.[1]

Komisjoni esimeesteks määrati maakonna parteikomitee ja täitevkomitee vastutavad töötajad, komisjoni liikmeteks masinatraktorijaamade, agro-vetjaoskonna töötajad, valdade täitevkomiteede esimehed, partei vallakomitee sekretärid j.t. valla aparaadi töötajad. Komisjonide koosseisu kuulusid ka kolhooside juhatuse ja revisjonikomisjonide esimehed.

Need komisjonid tegid ära suure töö maakonna kolhoosides põhikirja täitmise kindlustamiseks ja terve rea ebanormaalsuste kõrvaldamisel.

Nii avastasid komisjonid, et Aaspere valla kolhoosides oli varjatud ühistamise eest 3 hobust, 17 lehma, 5 noorveist, 8 vankrit, 7 rege, 16 vedruäket, 22 harilikku äket, 7 komplekti hoburakmeid, 3 kultivaatorit jne.

Sama valla Kungla kolhoosi liige Tamberg varjas

---

1. EKPA, f.Lo, nim.10-13, s.-ü.21, lk.10.

kolhoosi astumisel ühistamise eest hobust, lehma, vankrit, vedruäket, atra, külvimasinat ja kahte komplekti hoburakmeid.[1.]

Vao valla „Uue Elu" ja „Kiire" kolhoosis olid vormistamata varade ühistamise aktid ja varad jagamatu fondi arvele võtmata. Enamus kolhoosi astunud majapidamisi olid jätnud maksmata sisseastumismaksu.

Avanduse valla Tasuja, Õige Tee ja Nadalama kolhoosides olid kolhoosi liikmeteks astunud ainult perekonnapead, hobused ja lehmad kirjutatud naiste nimele.[2.]

Kuuajalise töö tulemusena said põhikirja rikkumise põhiliselt kõrvaldatud ja 1. oktoobriks 1949 oli maakonna kolhoosides ühistatud:

11.554 hobust,
10.211 veist,
1.202 siga,
1.117 lammast ja
33.400 mitmesugust põllutööriista ning -masinat.[3.] Komisjonide töö käigus heideti kolhooside üldkoosolekute poolt välja kolhoosipugenud 16 kulaklikku majapidamise liiget.[4.]

---

1. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.21, lk.10.
2. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.7, lk.11.
3. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.93
4. - s a m a s - , lk.94.

See asjaolu, et kontrollimisel selgus kulakute sissetungimine kolhoosi pidi veelgi teravdama parteiorganisatsioonide valvsust. Kuigi kulakluse kui klassi likvideerimisega oli kulaklusele antud purustav hoop, siiski nende riismed ja käsilased püüdsid oma olemasolu säilitamiseks sisse tungida kolhoosidesse ja nii mõneski vallas see neil õnnestuski. Need asusid nüüd kolhooside õõnestamisele seestpoolt, ei tahtnud, et kolhoosi astuksid ausad kehv- ja keskmiktalupojad, kes oleks siis nende mahhinatsioonid paljastanud.

Nii ei tahtnud Paasvere valla Venevere küla Tasuja kolhoosi kulaklik juhtkond, kes olid saanud kolhoosi etteotsa valla parteiorganisatsiooni poliitilise valvsuse nüriduse tõttu, võtta kolhoosi vastu sulaseid kui ka neid talupoegi kellel oli vähe maad ja varandust.[1].

„Sirbi" ja „Vasara" kolhoosi arveametnikuks oli pugenud endise sakslaste käsilase naine, kes lühikese aja jooksul ajas kolhoosi arvepidamise täiesti segamini.[2].

Vao valla „Kiire" kolhoosi pugenud kulakud Klaas ja Inglist jätkasid juba kolhoosis olles 1949.

---

1. "Viru Sõna" nr.12o, 6.oktoober 1949.
2. - s a m a s -

aasta sügisel veel võõra tööjõu ekspluateerimist nii oma aiamaal kui ka kolhoosi ühistöödel.[1.]

Ausad kolhoosnikud parteiorganisatsioonide kaasabil ajasid kulaklikud elemendid kolhoosidest välja.

1948. aasta lõpul ja 1949. aasta algul esines maakonna mõninga juhtiva töötaja arusaamades vääri seisukohti põllumajanduslike ühistute edaspidise saatuse küsimuses. Esinedes 21. aprillil 1949. aastal Põllumajanduslike kooperatiivühistute maakondlikul konverentsil püüdis partei maakonnakomitee sekretär Bolšagin anda orientatsiooni põllumajanduslike ühistute edasiarendamisele ja laiendamisele, hoolimata sellest, et põllumajanduslikud ühistud olid selleks ajaks juba oma ülesande täitnud ja võisid ainult kolhooside arenemist pidurdada.[2.]

Kuid selline orientatsioon anti juba vabariiklike organite poolt, kellede tähelepanu sellisele ebaõigele seisukohale juhiti ÜK/b/P Keskkomitee poolt.[3.]

Siiski toimus maakonnas rida kurioosseid juhtumeid, kus kolhoosid sõlmisid masinaühistutega lepinguid põldude harimiseks, ühistud keeldusid oma maa ja inventari üleandmisest kolhoosidele, piimaühistud saatsid tagasi kolhooside piima, et see olevat must ja rasvaprotsent madal.[4.]

---

1. "Viru Sõna" nr.61, 25. mai 1950.
2. EKPA, f.10, nim.10-12, s.-ü.7, lk.93-95.
3. V.Matin, M.Bronštein, "Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine...", lk.96.
4. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.lk. 44,47,79.

Hiljem likvideeriti igasugused katsed vastu seada põllumajanduslikud ühistud kolhoosidele. Maakonna kõigi parteiorganisatsioonide ja valdade täitevkomiteede tähelepanu keskpunktiks kujunes kolhoosi-de igakülgne tugevdamine. Põllumajandusühistud likvideeriti 1950. aastal, nende maad ja loomad anti üle kolhoosidele, traktorid masinatraktorijaamadele ja piimatööstused ning haudejaamad riigile.

Kolhooside organisatsioonilis-majanduslikul tugevdamisel omas erilist tähtsust kolhooside tehniline teenendamine. Pärast põllumajanduse massilise kollektiviseerimise läbiviimist algas maakonna masinatraktorijaamade töös teine etapp. Masinatraktorijaamad muutusid selleks võimsaks hoovaks, mille abil sotsialistlik riik kolhoosidele määravat mõju avaldas, samuti olid nad töölisklassi ja talurahva liidu edasise kindlustamise vahendiks.

Masinatraktorijaamade osa sotsialistlikus põllumajanduses, nende majanduslik vajadus kolhoosikorra esimesel arenemisstaadiumil on kindlaks määratud ÜK/b/P Keskkomitee 29. detsembri 1930. aasta otsuses, kus on öeldud: "Masina-traktorijaamade näol on leitud ja massiliste kogemustega kontrollitud see vorm, mille kaudu Nõukogude riik organiseerib kollektiivset suurpõllumajandust kõrgel tehni-

lisel baasil ja kus kõige täielikumalt ühendatakse kolhoosnikute endaalgatust oma kollektiivmajandite ülesehitamises proletaarse riigi organisatsioonilise ja tehnilise abiga ning juhtimisega."[1].

Noorte kolhooside tehniliseks teenendamiseks luuakse maakonnas 1950. aasta kevadel juurde veel neljas - Vao masinatraktorijaam ja maakonna traktorijaamade masinapark suureneb 34 uue KD-35 traktori võrra.[2].

Massilise kollektiviseerimise lõpuleviimisega ja masinatraktorijaamade tehnilise varustatuse kasvuga kadus maakonnas vajadus selliste riiklike põllumajanduslike ettevõtete järgi, nagu hobulaenutuspunktid. Need loodi maareformi läbiviimise käigus kehvikute ja vähese põllumajandusliku inventariga talupoegade tootmisalaseks abistamiseks. Massilise kollektiviseerimise lõpuleviimisega kadusid hobulaenutuspunktide poolt teenendatavad objektid - väiketalumajapidamised. Sellepärast likvideeritakse 1950. aasta suvel maakonnas hobulaenutuspunktid ja enamik nende maadest, inventarist ja hobustest antakse üle loodud kolhoosidele.[3].

Eriti palju tähelepanu pööras partei maakonna-

---

1. "Pravda", 30. detsembrist 1930.
2. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.7, lk.36-38.
3. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.18, lk. 29.

komitee kolhooside ühiskarjakasvatuse arendamisele. Vastvalt 1949. aasta aprillis vastuvõetud "Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühisloomakasvatuse plaanile /1949 - 1951/" asus maakonna parteikomitee ja täitevkomitee organiseerima maakonna kolhoosides nelja loomakasvatusfarmi, võttis tarvitusele abinõud söödabaasi tugevdamiseks, loomakasvatushoonete ehitamiseks ja agro- ja zoo-vetrinaarvõrgu laiendamiseks. Suurenes kolhooside varustamine mineraalväetiste, põllutööriistade ja ehitusmaterjalidega, parandati kolhooside agronoomilist teenendamist.

Maakonna Täitevkomitee maaosakonna ja valdade parteiorganisatsioonide juhtimisel hakatakse Virumaa kõigis kolhoosides välja töötama ühisloomakasvatuse kolme aasta plaane.

Organiseeritakse terve rida loomakasvatuspäevi, kus tutvustakse maakonna kolhooside loomakasvatajaid eesrindlike töövõtete, loomade söötmise ja õige hooldamisega.

Nii korraldab Tapa zoo-vetjaoskond loomakasvatajate päeva 17. juulil 1949. aastal Ühenduse kolhoosis. Sellest kokkutulekust võtab osa üle 150 inimese.

24. juulil 1949. aastal viiakse läbi loomakasvastuspäev läbi Arkna kontrollassistentide kooli

juures. Sellest võtavad osa Sõmeru valla kaheteistkümne kolhoosi esimehed, karjabrigadirid, farmitöötajad. Kokku üle 100 inimese.[1.]

Peale seda kui massiline kolhooside loomise periood on möödas, vahetult enne kevadkülvi viib maakonna täitevkomitee 16. - 19. aprillini 1949.a. läbi kolhoosi esimeeste seminari, kus käsitletakse kolhoositootmisega seoses olevaid praktilisi ja teoreetilisi küsimusi. Sellel seminaril pannakse erilist rõhku töö organiseerimise, normeerimise ja töö tasustamise küsimustele, antakse praktilisi näpunäiteid õige agrotehnika rakendamiseks kevadistel põllutöödel jne.[2.]

Peale kevadtööde lõppu organiseeritakse partei maakonnakomitee poolt Avanduse, Vaeküla ja Arkna põllumajanduskoolide juures rida lühiajalisi kursusi põllutööbrigadiridele, farmijuhatajatele j.t., milliste tööst võtab osa ligemale 1500 inimest.[3.]

Juba varakult hakkavad partei vallakomiteed komplekteerima kolmeaastase kursusega agro-zootehnilisi õpperinge, millised alustavad tööd 1. detsembrist 1949. Kokku võtab nende ringide tööst osa 784 kolhoosnikku.[4.]

---

1. "Viru Sõna" nr.76, 25. juuli 1949.
2. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.4, lk.144.
3. - s a m a s -, lk.149.
4. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.13, lk.1.

Peale seda kui kolhoosides on koostatud loomakasvatuse arendamise kolme aasta plaanide toimub 26. juulil 1949. aastal Rakveres loomakasvatajate maakondlik nõupidamine kus arutatakse läbi maakonna loomakasvatuse kolme aasta plaan ja kolhooside loomakasvatajate osa selle täitmises.[1.]

1949. aasta kolhooside töötulemused näitavad kolhoosipõldude viljakuse tõusu, saakide suurenemist, loomakasvatuse kiiret edasiminekut ja kolhoosnikute sissetulekute suurenemist.

Esimesi kokkuvõtteid aastase töö tulemustest tehakse valdade põllumajandusnäitustel. Eriti ulatuslikud näitused toimusid Väike-Maarjas ja Kulinal.[2.]

Suurt osa kolhooside arengus osutas ka sotsialistlik võistlus, mille algatajaks oli Küti valla "Vinni" kolhoos.[3.]

Sotsialistlik võistlus areneb ka traktorijaamades, kus mehhanisaatorite omavahelises võistluses osutub mitte ainult maakonna vaid ka vabariigi parimaks Rakvere masinatraktorijaama traktorist kommunist Endel Steinberg, kes töötab oma NATI'l välja 750 pehmekünni hektari ja hpiab kokku 5% kütte ja määrdeõlisid.[4.]

---

1. "Viru Sõna" nr. 78 , 1. august 1949.
2. - samas-, nr. 121, 19.oktoobril 1949.
3. - samas-, nr. 40, 2. aprill 1949.
4. - samas-, nr. 119, 14.oktoobril 1949.

Siiski esineb maakonna parteikomitee töös kolhooside majanduslikul ja poliitilisel tugevdamisel rida puudusi, mida märgitakse ära 11.novembri 1949. aasta EK/b/P Keskkomitee büroo otsuses "EK/b/P Virumaa Komitee tööst kolhooside majanduslikul ja poliitilisel tugevdamisel".[1] Otsuses rõhutakse eriti, et partei maakonnakomitee ja valdade parteikomiteed nõrgalt organiseerivad kolhoosiaktiivi poliitilist kasvatustööd, aeglaselt toimub põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimine, üheski kolhoosis pole seni veel loodud parteiorganisatsiooni, pole asutud kolhoosikeskuste määramisele.

See EKP Keskkomitee büroo otsus saab maakonnaparteiorganisatsiooni edasise tegevuse programmiks kolhooside majanduslikul ja poliitilisel tugevdamisel.

Partei maakonnakomitee bürool kuulatakse ära 25. novembril 1949 Rakvere ja Assamalla valla parteikomitee sekretäride Varkki ja Oltsmanni aruanded kolhoosiaktiivi poliitilisest kasvatustööst.[2]

14. detsembril 1949 on bürool arurutusel põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvi-

---

1. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.7, lk.15-21.
2. - s a m a s -, lk. 35.

deerimise küsimused.[1] Sama kuu lõpul arutatakse maakonnakomitee bürool kolhoosikeskuste kindlaksmääramise küsimusi.[2]

Põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimine on ka edaspidi pidevalt maakonna parteikomitee büroo päevakorras ja 15. veebruari 1950. aasta büroo otsusega moodustatakse 63 komisjoni, kes suunatakse kolhoosidesse appi kolhoosi juhatustele ja revisjonikomisjonidele põllumajandusartelli põhikirja rikkumiste likvideerimisel. Komisjonide tööst võtab osa 345 inimest partei- ja nõukogude aktiivi hulgast.[3]

10. oktoobril 1949. aastal otsustab partei maakonnakomitee büroo kutsuda kokku 20. novembril 1949 Virumaa kolhoosnike II konverents, enne seda aga viia kolhoosides läbi 23. oktoobril lõikuspeod.[4]

Kolhoosnike maakondliku konverentsi eel toimuvad igas kolhoosis üldkoosolekud, kus arutatakse esimese aasta töötulemusi, kavandatakse abinõusid oma kolhoosi organisatsiooniliseks ja majanduslikuks kindlustamiseks ning valitakse delegaadid maakondlikule konverentsile.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.7, lk.69.
2. - s a m a s -, lk. 113.
3. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.4, lk.26-28.
4. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.6, lk.91, 109.

1949. aasta 20 novembri hommikul koguneb Rakvere teatri saali 603 saadikut Virumaa kolhoosnike II konverentsile. Üksmeelselt kinnitatakse konverentsi päevakord: " 1949. põllumajandusaasta esialgsed kokkuvõtted ja maakonna kolhooside eelseisvad ülesanded". Konverents toimus väga aktiivselt. Sõnavõttudeks registreeris 33 inimest, kellest sai oma arvamuse avaldada 19 inimest. Kolhoosiküla delegaadid rääkisid konverentsile oma esimestest töörõõmudest ja veel esinevatest puudustest.

Kolhoosnike maakondlik konverents võtab vastu läkituse kõigile maakonna kolhoosnikkudele.[1].

Põhjalikult arutas noorte kolhooside tugevdamise küsimusi 7. ja 8. jaanuaril 1950. aastal toimunud maakonna parteiorganisatsiooni VI konverents. Nii konverentsi aruandes, delegaatide sõnavõttudes ja konverentsi otsuses rõhutatakse neid saavutusi milleni on jõudnud maakonna kolhoosid oma esimesel eluaastal.

Keskmine teraviljasaak kujunes 1949. aastal kolhoosides 15,6 ts hektarilt. Kolhoosid kogusid keskmiselt ca 10% rohkem suvivilja kui üksiktalupojad ja 20-30% enam kui 1948. aastal.[1].

Konverentsi aruandes märgiti, et "...põldude

---

1. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü,13, lk.14.
2. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü. 1, lk.39.

viljakuse tõus oli saavutatud tänu bolševike partei ja nõukogude valitsuse pidevale abile nii masinate, sordiseemnevilja, kui väetiste näol. Traktorite park masinatraktorijaamades möödunud aastal suurenes 70% võrra.[1].

Loomakasvatuse osas oli peatähelepanu konverentsil pühendatud ühisloomakasvatuse kolme aasta plaani täitmise küsimustele ja igas kolhoosis nelja loomakasvatusfarmi organiseerimisele. Konverents konstanteeris, et maakonna 318 kolhoosist on 228-s organiseeritud 4 ja 8-s kolhoosis 3 farmi.[2].

Samal ajal märkis konverents, et "... suuremad kui edusammud põllumajanduse alal, on siiski puudused meie noorte kolhooside töös".[3].

Puudustena toodi konverentsil esile kõigepealt põllumajandusliku artelli põhikirja sätete väga rohkearvulist rikkumist mis esineb kõigepealt varade mitteühistamises, vigades maakasutuses, arvestuse ja aruandluse alal, töödistsipliini rikkumistes jne. Konverents märkis, et "...kogu maakonna ulatuses ei ole 1398 kolhoosnikku väljatöötanud ühtegi normipäeva, 39,8% kolhoosnikest ei töötanud välja normipäevade miinimumi."[4].

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.42
2. - s a m a s -, lk. 44.
3. - s a m a s -, lk. 45.
4. - sa a m a s -, lk.52.

Miks olid siiski võimalikud selliste suurte puuduste esinemine noorte kolhooside töös? Maakonna parteiorganisatsiooni konverents annab ka sellele küsimusele vastuse.

"Kõigepealt sellepärast, et paljud parteiorganisatsioonid olid lasknud kolhooside töö isevoolu, ei suunanud neid, ei kontrollinud ja abistanud kolhoosi juhatusi ja esimehi töös, ei kindlustanud igasse kolhoosi nõukoguliku kaadri valikut."[1].

Konverentsil tuuakse rida näiteid, et ainult üksikjuhtudel on kuulatud partei vallakomiteede istungitel kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamise küsimusi, maakonna parteikomitee põllumajandusosakond piirdus vaid üldsõnaliste näpunäidetega valdade parteiorganisatsioonidele ja väga vähe ise tungis kolhooside tootmistegevusse.

Seoses kolhooside edasise organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamisega määras konverents kindlaks, et kõik seni esinenud vead kolhoosiliikumises maakonnas on seletatavad järgmiste põhjustega: "1. Kulaklik-natsionalistlike elementide püüdega tekitada kahju kolhooside ülesehitamisele,

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.54.

laostada kolhoose, osavalt ära kasutades kolhoosi-kaadri vilumatust ja mõnede kohalike organite vastutustundetust;

2. Väheste kogemustega, sageli aga ka mõnede juhtivate kolhoosi- ja kohalike organite vastutustundetusega;

3. Kolhoosnikute väikekodanlike, eraomanduslike iganditega, mis ongi pinnaks kolhoosivastasele, kolhoosikorra õõnestamisele suunatud tegevusele;

4. Parteiorganisatsioonide pealiskaudsest kolhoodide juhtimisest ja abist kolhoosidele, ja

5. Põllumajanduse spetsialistide nõrgast abist noortele kolhoosidele tootmistegevuse organiseerimisel."[1]

Ülalloetelust tingituna märkis ära maakonna parteikonverents need peaküsimused millele tuleb maakonna parteiorganisatsioonili erilist tähelepanu pöörata: "1. Eelkõige kolhoosnikute poliitilisele kasvatamisele, koos sellega aga ka klassivõitluse küsimustele kolhooside sees ja kolhooside ümber;

2. Kolhoosikaadri õigele valikule ja kasvatamisele;

3. Eelolevaks põllumajandusaastaks [illegible]-

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.59.

ettevalmistamisele. Laialdase sotsialistliku võistluse organiseerimiseks nõukogude võimu Eestis kehtestamise kümnendaks aastapäevaks."[1].

Konverents märkis, et 1949. aasta jooksul on vabastatud töölt 35 kolhoosi esimeest, kelledest 8 olid nõukogude korrale vaenulikud elemendid, 4 suutsid juba lühikese ajaga omastada kolhoosivara, 5 osutusid paratamatuks joodikuteks, 3-el esimehel oli side bandiitidega ja 4 ei saanud oma tööga hakkama.[2].

Kõrvuti noorte kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamisega tõstetakse partei konverentsil üles samuti küsimus maakonna talumajapidamiste kollektiviseerimise lõpuleviimisest. Maakonna 12.408 majapidamisest on ühinenud kolhoosidesse vaid 10.794 majapidamist /1.jaanuari 1950. aasta seisuga/.[3].

Kusjuures reas valdades on kolhoosidesse ühinemata veel hulk talupoegi. Nii on 1.jaanuariks ühinenud kolhoosidesse Sõmeru vallas 55%, Avanduse vallas 64%, Paasvere vallas 70% ja Kunda vallas 72% talumajapidamistest.[4].

Konverents nõudis partei maakonnakomiteelt ja

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.63.
2. - s a m a s -, lk.81.
3. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.18, lk.1.
4. - s a m a s -

Sõmeru, Avanduse, Paasvere ja Kunda valla parteikomiteelt laialdase poliitilise ja organisatsioonilise tööga viia kollektiviseerimine kõige lähemas tulevikus lõpule.[1.]

Üksikmajapidajate hulgas poliitilise töö tõhustamise tulemusel hakkavad viimased üksikmajapidamised järjekindlalt astuma kolhoosidesse.

Nii astub kolhoosidesse maakonnas 1950. aasta veebruarist maini 253 peret [2.], mai kuus annavad avalduse kolhoosidesse astumiseks 207 senist üksikmajapidajat, juunis 176, augustis ja septembris 405. Seega oli 1. oktoobriks 195o. aastaks Virumaal viidud kollektiviseerimine lõpule.[3.]

Partei maakonnakomitee ja valdade parteikomiteed hakkavad kohe peale parteikonverentsi ellu viima konverentsi otsust kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku tugevdamise kohta.

Ees seisavad kolhooside esimesed aruande- ja valimiskoosolekud. Neid on vaja hästi ettevalmistada ja läbiviia. Selleks saadetakse kolhoosidele maakonnakomitee büroo otsusega abiks aastaaruannete koostamiseks Rakvere ja Virumaa teiste linnade asutustest raamatupidajaid.[4.] 19. jaanuari 1950.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.52.
2. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.18, lk.1.
3. - s a m a s -, lk.lk. 4,6,7.
4. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.6, lk.114.

aasta büroo otsusega suunatakse kolhoosidesse 72 šeflusorganisatsiooni esindajad kolhooside aruande ja aruande-valimiskoosolekute ettevalmistamise ja läbiviimise abistamiseks.[1.]

Maakonna parteiorganisatsioon kasutab läbiviidavaid aruande ja aruande-valimiskoosolekuid igati kolhooside edasiseks tugevdamiseks. Erilist rõhku pannakse kolhooside juhtiva kaadri tugevdamisele.

Koosolekute läbiviimise tulemusena tugevneb tunduvalt maakonna kolhooside juhtiv kaader, eeskätt kolhooside esimeeste, brigadiride ja farmijuhatajate osas, sest maakonda on saabunud tagasi hulk seltsimehi, kes olid lõpetanud vastavad ettevalmistamiskursused.

Selle tulemusena 1. märtsiks 1950, peale koosolekute läbiviimist on maakonna 318 kolhoosi esimehest 27 esimeest NLKP liikmed või liikmekandidaadid. Põllumajanduse keskharidusega on 5 kolhoosi esimeest, üldise keskharidusega 15 ja algharidusega 289 kolhoosi esimeest. Mitmesugused kolhoosi juhtiva kaadri ettevalmistuse kursused on lõpetanud 87 kolhoosi esimeest. Kolhoosi esimeeste hulgas on 15 naist.[2.]

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.4, lk.12.
2. EKPA, f.10, nim.10-13, s.-ü.21, lk.100.

Virumaa põllumajanduse kollektiviseerimise käigus tekkisid esmalt väikesed kolhoosid. 1. jaanuari 1950. aasta seisuga oli maakonna ühel kolhoosil keskmiselt 260, 4 ha põllumaad ja 32 peret.[1] Sellised väikesed kolhoosid, nagu näitas selgelt nende esimene tootmisaasta, ei võimaldanud kõige ratsionaalsemalt kasutada nii materiaalseid kui ka inimressursse. Maakonna noorte kolhooside ees seisis ülesanne organiseerida intensiivse põllunduse ja loomakasvatusega kollektiivne suurmajapidamine. Endiste üksiktalupoegade maid lahutavate piiripeenarde kaotamine ja suuremate maamassiivide moodustamine, mis loodud kolhoosides toimusid küllaltki aeglaselt, ei tähendanud veel võimaluste loomist suureulatuslikuks maaharimiseks. Oli vaja luua niisuguseid maamassiive, niisuguseid põlde külvikordades, mis kindlustaksid ajakohase masintehnika kõige ratsionaalsema kasutamise. Igas maakonna kolhoosis tuli läbi viia maakorraldustööd ning kindlaks määrata ja sisse seada teaduslikult põhjendatud külvikordade süsteemid. Samuti oli vaja vaja igas kolhoosis kindlaks määrata maaparandustööde läbiviimise, uudis- ja jäätmaade kasutusele võtmise, kultuurheina ja -karjamaade rajamise plaanid.

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.18, lk.1.

Maakonna partei- ja nõukogude organitel tuli silmas pidada, et kolhoosidesse ühinenud talupojad elasid hajali üksikult asuvates taludes, sellepärast tootmise ratsionaalse organiseerimise huvides oli tarvis välja valida sobivad kolhoosikeskused, kus oleks võimalik alustada tootmishoonete: karjalautade, aitade, viljakuivatite j.t. ehitamist, ning kuhu oleks hiljem võinud koondada ka kolhoosnikute elumajad, ehitada kultuuriasutused jne.

Kõiki neid keerukaid ülesandeid muidugi ei oleks saanud lahendada ühekorraga, vaid ainult järk-järgult, paljude aastate jooksul. Lahendada aga neid vastavalt tekkinud väikeste kolhooside vajadustele ei olnud otstarbekohane ja isegi võimalik. Seda mõistsid kolhoosnikud ise kõige paremini.

Tõsiselt tuli arvestada ka seda, et paljud maakonna kolhoosid olid niivõrd väikesed /alla 10 majapidamise/, et osa neist jäi isegi väljapoole masinatraktorijaamade teenendamise sfääri, sest sellele aitas kaasa ka ühe maakonna masintraktorijaama kohta tulnud kolhoosi de suur arv. Väikeste põldude üleskündmine ja sagedased sõidud ühest kolhoosist teise, sageli väga kaugele, killustasid masinatraktorijaamade tehnikat ja vähen-

dasid selle kasutamise efektiivsust. Nii ei teeninddanud 1949. aastal maakonna traktorijaamad 63 kolhoosi nende väiksuse tõttu ja 1950. aasta kevadtöödel 21 kolhoosi.[1.]

Sellepärast, kui 1950. aasta kevadel väikeste kolhooside talupojad kogu NSV Liidus hakkasid ühinema suurtesse kolhoosidesse, aru saades selle sammu kasulikkusest ja vajalikkusest kogu põllumajandusliku tootmise paremaks muutmiseks, asusid ka Virumaa kolhoosnikud sellele teele.

Esimese kahe Palmse valla väikese kolhoosi "Suur Murrang" ja "Võit" ühinemiskoosolek toimus juba 16. märtsil 1950. aastal.[2.] Enne kevadkülvi ühines maakonnas 75 väikest kolhoosi 35 kolhoosiks.[3.]

Mõningais valdades oli siiski mõnel pool raskusi kolhooside ühinemisel, esines teatud umbusku teise kolhoosi kollektiivi vastu, mis oli enamuses pärit vanast üksikmajapidamise päevilt omavahelisest külade mitteläbisaamisest. Osa vastuseisjad kolhooside ühinemisele olid kolhooside juhtivad töötajad, kes kartsid peale kolhooside liitmist oma töökohast ilma jäämist.

Sellepärast oli maakonna parteikomitee büroo

---

1. EKPA, f.10, nim. 10-14, s.-ü. 7, lk.50.
2. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.5, lk.2.
3. - s a m a s -, lk.90.

sunnitud
Roma istungil 25. mail 1950. aastal arutama kolhoo-
side suurendamise ja kolhoosikeskuste väljaehita-
mise küsimust.[1.]

Parteiorganisatsioonid kohtadel asusid energilisemalt seda tööd organiseerima ja 1950.aas-
ta esimesel poolel ühendati maakonnas 159 väikest
kolhoosi 56 suureks kolhoosiks.[2.]

Kolhooside esialgne ühendamine maakonnas jõu-
dis põhiliselt lõpule 1. oktoobriks 1950. aastal,
kuid ka siis jäi rajooni veel tunduv hulk väikesi
kolhoose, millised ühendati 1951 ja 1952.aastal.
Endise 318 väikese kolhoosi asemel oli maakonnas
1. oktoobril 1950. aastal 245 kolhoosi, kuhu oli
ühinenud 12.040 endist kehv- ja keskmiktalupoja
perekonda.[3.]

Koos kolhooside liitmisega toimus ka uute
ühinenud kolhooside keskuste väljavalimine ja eral-
damine ning kolhooside telefoniseerimine. 1950.
aasta augusti kuuks oli maakonnas telefoniseeri-
tud 163 kolhoosi.[4.] Enne rajoonide moodustamist
suudeti väljavalida ja eraldada keskused küll ai-
nult 32 kolhoosile.[5.]

---

1. EKPA, f.10, nim.10-14,s.-ü.7, lk.62.
2. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.5, lk.2.
3. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.18, lk.7.
4. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.1, lk.42.
5. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.7, lk.62.

Väikeste kolhooside ühinemine oli maakonnas tähtsaks abinõuks kolhooside organisatsioonilisel, majanduslikul ja poliitilisel kindlustamisel. See võimaldas kõigepealt tugevdada kolhooside juhtivat kaadrit.

Allpool toodud tabelites nr.14 ja 15 on toodud andmed mis näitavad Virumaa kolhooside suurust peale ühinemist nii majapidamiste arvu kui ka maakasutuse suuruse järgi.

T a b e l nr.14.

Virumaa kolhooside suurusrühmad majapidamiste arvu järgi 1.oktoober 1950.[1]

Majapidamiste arv kolhoosis	Kolhooside arv
10 - 20 majapidamist	14 kolhoosis
21 - 30	47
31 - 40	68
41 -50	43
51 - 60	42
61 - 70	13
71 - 80	5
81 -90	7
91 - 100	5
üle 100	1

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.ü.18, lk.2.

T a b e l nr.15

Virumaa kolhooside suurusrühmad
maakasutuse suuruse järgi 1.oktoober 1950.[1]

Maakasutuse suurus	Kolhooside arv
kuni 300 ha	32 kolhoosi
301 - 400 ha	33
401 - 500 ha	36
501 - 800 ha	85
801 -1000 ha	22
1001 -2000 ha	35
üle 2000 ha	2

Tabeli analüüs näitab, et ühinemise tulemusena maakonna põllumajanduslikud artellid küll mõnevõrra muutusid suuremateks majapidamisteks, mis olid suutelisemad arendama paremini põllumajandusliku tootmist, kuid siiski oli veel suur hulk väikesi kolhoose mis nõudis täiendava kolhooside liitmise läbiviimise 1951 ja 1952 aastate jooksul.

Kolhooside arvu mõnevõrra vähenemine samuti kergendas tunduvalt kolhooside tegevuse juhtimist maakonna ja valdade partei ja nõukogude organisatsioonide poolt, lähendades neid kolhoosidele.

1. EKPA, f.10, nim.10-14, s.-ü.18, lk.2.

Keskmine perede arvukasv[illegible] maakonna kolhoosides 32-lt 1949. aastal 50-ni 1950.aastal suurendas küll töövõimeliste kolhoosnikute arvu majapidamisest, kuid mitte nii palju, et see oleks võimaldanud luua suuri põllundusbrigaade. Lisaks sellele oli maakonnas 169 kolhoosi kus perede arv oli alla 50-ne, s.o. tervenisti 68,9% kolhoosidest.

Kolhoosikorra võit Eesti NSV- s kutsus esile vajaduse muuta vabariigi territooriumi administratiivset jaotust. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi 1950. aasta 26. septembri seadlusega "Maarajoonide moodustamise kohta Eesti NSV-s" likvideeriti vabariigis jaotus maakondadeks ja valdadeks ning kehtestati kogu Nõukogude Liidus kehtiv territoriaalne jaotus rajoonideks.

Vastavalt sellele reorganiseeriti ka partei- ja nõukogude aparaat. Sellega seoses likvideeriti ka Virumaa kui territoriaalne-administratiivne üksus ja endise Virumaa kolhoose hakkasid juhtima Rakvere, Jõhvi, Kiviõli, Tapa, Väike-Maarja, Loksa ja Mustvee rajooni organid.

Rajooni partei- ja täitevkomiteede loomine lähendas neid kolhooside igapäevasele elule, parandas sotsialistliku põllumajanduse arengu juhtimist ning aitas kaasa kolhooside edasisele organisat-

sioonilisele, majanduslikule ja poliitilisele kindlustamisele.

Kolhoosikorra võit Virumaal andis laia tegevusvälja tootlike jõudude võimsaks arenemiseks põllumajanduses ning talurahva materiaalse olukorra põhjalikuks parandamiseks.

Maakonna põllumajandusliku tootmise peamiseks eesmärgiks muutus kogu ühiskonna ja kõigi tema liikmete järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste rahuldamine. See eesmärk aga loob nii kogu ühiskonnale kui ka üksikutele kollektiividele ja töötajatele ajaloos seninägematu stiimuli kogu ühiskondliku tootmise pidevaks arendamiseks.

Tänapäeval on endise Virumaa kolhoosid muutunud kommunistliku partei ja nõukogude valitsuse juhtimistel võimsateks sotsialistlikes majapidamisteks, kes edukalt võitlevad NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi otsuste täitmise eest.

Paljud endise Virumaa kolhoosid on muutunud vabariigi parimateks, nende hulgas paistab eriti silma Rakvere rajooni /endine Rakvere vald/ Ed. Vilde- nimeline kolhoos.

K O K K U V Õ T E

Pärast Virumaa kollektiviseerimise ajaloo uurimist võib teha mõned üldised järeldused.

Kolhoosikorra võit tähendas sügavat revolutsioonilist pööret Eesti NSV sotsiaalses ja majanduslikus korras, niisugust pööret, mis oma tagajärgedelt oli samaväärne 1940. aasta suvel toimunud revolutsioonilise pöördega. Selle pöörde tulemusena asendati vanad kodanlik-individualistlikud tootmissuhted Eesti külas uute, kollektiivsete tootmissuhetega, mis andsid laia tegevusvälja tootlike jõudude edasiarendamiseks.

Kollektiviseerimine lahendas Eesti NSV-s, nagu varem teistes liiduvabariikides, kolm sotsialistliku ülesehitustöö põhiküsimust: likvideeriti kõige arvukam ekspluateerijate klass - kulakute klass; sotsialistliku ühismajapidamise teele asus kõige arvukam töörahvaklass - talupoegade klass; nõukogude võim sai Eestis sotsialistliku baasi põllumajanduses.

Virumaa kollektiviseerimise ajalugu on miniatüürselt nagu Eesti NSV kollektiviseerimise

ajalugu, Nõukogude Eesti kolhoosiküla arengu ajalugu kõige üldisemates joontes. Ta veelkordselt tõestas leninliku kooperatsiooniplaani ainuvõimalikkust ja kui ainuõiget töötava talurahva sotsialismi ülesehitamisele kaasatõmbamise teed.

Kolhoosikorra võit Virumaa külas, Virumaa kollektiviseerimise praktika lükkas ümber kodanlike natsionalistide väljamõeldised, kes koos kulakutega arendasid Eestis kollektiviseerimise läbiviimise võimatuse "teooriat", põhjendades seda sellega, et meil on välja kujunenud üksiktalupidamise süsteem milletõttu on eesti talupoeg harjunud elama eraldi ja on selle tõttu seltsimatu, hoiduvat kõrvale ühiskonnast ja polevat just nende psühholoogiliste iseärasuste tõttu, mis olevat talle kaasa sündinud, suuteline töötama kollektiivselt.

Kollektiviseerimise praktika Virumaa põllumajanduses kummutas täielikult selle klassivaenlaste laimu eesti töötava talupoja suhtes. Virumaa talupoeg läks teadlikult põllumajandusliku tootmise ühistamisele, sest et see oli talle majanduslikult kasulik ning vastas tema elulistele huvidele.

Samuti näitab Virumaa kollektiviseerimise ajaloo uurimine, et tähtsamateks eeldusteks, mis

lõid kõik tingimused talupoegade massiliseks üleminekuks kolhooside teele, olid:

1. nõukogude võimu, proletariaadi diktatuuri, olemasolu, mis oli otsustavaks teguriks töötavate talupoegade üleminekul tootmisalasele kooperreerumisele;

2. maa natsionaliseerimine ja maareformi teostamine, otsustav võitlus kulakute vastu, mis tugevdas töölisklassi ja kehvtalurahva liitu, tõmbas keskmiku töölisklassi poole;

3. põllumajandusliku kooperatsiooni reorganiseerimine, selle igakülgne arendamine ja tugevdamine, mis kasvatas talupoegi kollektivismi vaimus;

4. sovhoosid, nende kiire areng ja eesrindlikule tehnikale ja põllumajandusteadusele rajatud tootmine, milliste najal Virumaa talupojad kontrollisid suurmajapidamiste, majapidamiste kollektiivsete vormide eeliseid individuaalmajapidamisega võrreldes;

5. masinatraktorijaamad, mis olid põllumajanduse riikliku juhtimise ja rekonstrueerimise otsustavaks jõuks;

6. esimeste maakonna kolhooside edusammud,

mis näitasid tegelikkuses sotsialistliku suurtootmise eeliseid üksiktalumajapidamisega võrreldes;

7. maakonna parteiorganisatsiooni ja nõukogude organite poolt läbiviidud laiaulatuslik poliitiline selgitus- ja kasvatustöö, kultuurmassiline töö ning suur organisatoorne töö.

Kõik see tõi endaga kaasa selle, et laiad Virumaa töötava talurahva hulgad olid ette valmistatud kolhooside ülesehitustööle asumiseks.

Samal ajal näitab, Virumaa kollektiviseerimise ajaloo uurimine, et maakonna parteiorganisatsioon ja nõukogude organid tegid küllaltki suuri vigu kollektiviseerimise ettevalmistamise ja läbiviimise ajajärgul. Need vead seisid ~~[illegible]~~ ebaõige klassipoliitika teostamises üksikutel juhtudel, aeglases (nende) vigade kõrvaldamises ja rohkearvuliste vigade lubamises põllumajandusliku artelli põhikirja sätete täitmisel ja lõppeks kolhoosikaadri valiku, paigutamise ja kasvatamise vigades.

Lõppkokkuvõttes näitab Virumaa kollektiviseerimise ajalugu millise suure arengutee on suhteliselt lühikese ajaga läbikäinud meie talurahvas. Võrratult tõusis selle aja jooksul talurahva poliitiline teadlikkus ja aktiivsus, tema kultuuriline tase, laienes tema silmaring.

OSUNDATUD JA KASUTATUD KIRJANDUS

I

Marksismi-leninismi klassikute teosed

1. Marx, K. - Klassivõitlus Prantsusmaal aastail 1848-1850. Karl Marx ja Friedrich Engels, Valitud teosed kahes köites, I köide, Tallinn, 1957.

2. Маркс - Энгельсу, 16 апреля 1855 г. - К.Маркс, Ф.Энгельс, Сочинение, Т. XXI

3. Энгельс,Ф. - Крестьянский вопрос во Франции и Германии. К.Маркс, Ф. Энгельс, Избранные произведения в двух томах, том II, Москва 1949 г.

4. Lenin,V.I. - Töölispartei agraarprogrammi revideerimine. Teosed 10.kd.

5. Lenin,V.I. - Sotsiaal-demokraatia agraarprogramm 1905-1907.a. toimunud esimeses Vene revolutsioonis. Teosed 29.k.

6. Lenin,V.I. - Kõne tööst maal VK/b/P VIII kongressil 23.märtsil 1919.a. Teosed 29.k.

7. Lenin,V.I. - Kõne põllutöökommuunide ja põllumajanduslike artellide I kongressil 4.detsembril 1919.a. Teosed 30.k.

8. Lenin, V.I. - Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul. Teosed 30.k.

9. Lenin, V.I. - Teesid kõneks VKP taktika kohta Kommunistliku Internatsionaali III kongressile /Esialgne projekt/. Teosed 32.k.

10. Lenin, V.I. - Kooperatsioonist. Teosed 33.k.

II

NLKP kongresside, konverentside ning pleenumite otsused ja dokumendid.

11. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956.

III

NLKP ja EKP silmapaistvate tegelaste kõned ja tööd.

12. Hruštšov, N.S. - Rahva heaolu tõstmine ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded. Kõne NLKP Keskkomitee pleenumil 17. jaanuaril 1961. Tallinn, 1961.

13. Karotamm, N. - Õnnelik aasta. Leningrad,1944.

IV

Arhiivid

14. EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi /NLKP

Keskkomitee Marksismi-leninismi Instituudi Filiaali/ Parteiarhiiv /EKPA/

Fond 1 - Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee.

Fond 10 - Eestimaa Kommunistliku /bolševike/ Partei Virumaa Komitee.

15. Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv /ORRKA/.

Fond R-6 - Eesti NSV Põllutöö Rahvakomissariaat.

Fond R-10 - Maata ja vähese maaga talupoegade maaga varustamise Peakomitee.

V

Publitseeritud allikad.

16."Eesti NSV Teataja" 1944 - 1948. /ENSV Teataja/.

VI

Uurimused ja artiklid.

17. Antons, R. - Agraarsuhted kodanlikus Eestis, Tallinn, 1957.

18. Brandt, E. - Sotsialismi ülesehitamise mõningaid iseärasusi Nõukogude Eestis. Tallinn, 1955.

19. "Kakskümmend aastat Eesti Nõukogude Sotsialistlikku Vabariiki", Tallinn, 1960.

20. Murel, R. - Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, Tallinn, 1950.

21. Matin, V.,Bronštein, M. - Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused. Tallinn, 1959.

22. "Nõukogude teaduse arenemisest Eesti NSV-s aastail 1940 - 1950", Tallinn, 1950.

23. Panksejev, A.- Nõukogude võimuorganite taastamine Eestis pärast fašistlikku okupatsiooni. Tallinn, 1958.

24. Pärn, J. - Põllumajanduslik ühistegevus 4-dal stalinlikul viisaastakul Eesti NSV-s. "Eesti Põllumajandus" nr.4/5 - 1946.

25. Tiido, H. - Talurahva olukorrast kodanlikus Eestis. Tallinn, 1959.

26. Tiido, H. - Nõukogude maareform Eestis. Tallinn, 1960.

- o -

27. Bogdanov,P.- Kooperatiivliikumise ülevaade. Tallinn, 1940.

VII

P e r i o o d i k a

A. Ajalehed.

28. "Viru Sõna". Eestimaa Kommunistliku /bolševike/ Partei Virumaa Komitee ja Virumaa

Töörahva Saadikute Nõukogu häälekandja
1944 - 1950.

B. Ajakirjad.

29. "Eesti Bolševik". EK/b/P Keskkomitee ühiskondlik-poliitiline ajakiri. 1947 - 1949.

S I S U K O R D

Sissejuhatus.....lk. 2 - 12

ESIMENE PEATÜKK. Marksistlik-leninlik põllumajanduse kollektiviseerimise teooria, selle elluviimine NSV Liidus ning põllumajanduse kollektiviseerimise mõningaist iseärasustest Eesti NSV-s.....lk. 13 - 36

TEINE PEATÜKK. Eelduste loomine põllumajanduse kollektiviseerimiseks Virumaal.....lk. 37 - 111

1. Proletariaadi diktatuuri kehtestamine kui põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise peamine tingimus. Nõukogude võimu esimesed agraarabinõud Virumaal 1940-1941.a.a.....lk. 37 - 53

2. Nõukogude võimuorganite tegevuse taastamine Virumaal.....lk. 54 - 62

3. Nõukogude maareformi taastamine Virumaal aastail 1945 - 1947.....lk. 63 - 79

4. Virumaa põllumajanduse taastamine. Nõukogude võimu abi töötavaile talupoegadele. Masinatraktorijaamade, hobulaenutuspunktide ja sovhooside osa maakonna põllumajanduse kollektiviseerimise ettevalmistamises.....lk. 80 - 91

5. Kooperatiivühistute osa Virumaa põllumajanduse massilise kollektiviseerimise ettevalmistamises.....lk. 92 - 111

KOLMAS PEATÜKK: Talumajapidamiste ühinemine kollektiivseteks suurmajapidamisteks Virumaal.....lk. 112 - 158

1. Tööliskassi ja töötava talurahva liidu tugevdamine ning kulakluse isoleerimine kui vajalik tingimus põllumajanduse massiliseks kollektiviseerimiseks.....lk. 112 - 124

2. Talumajapidamiste ühinemine kollektiivseteks suurmajapidamisteks Virumaal.....lk. 125 - 148

3. Virumaa põllumajanduse massiline kollektiviseerimine ja kulakluse kui klassi likvideerimine.....lk. 149 - 158

NELJAS PEATÜKK. Esimesed sammud Virumaa kolhooside organisatsioonilise ja majanduslikuks kindlustamiseks.....lk. 159 - 187

Kokkuvõte.....lk. 188 - 191

Osundatud ja kasutatud kirjandus...lk. 192 - 196